

บทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ใน

อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

THE ROLES OF SANGHA LEADERS IN SANGHA
ADMINISTRATION IN THONGPHAPHUMI DISTRICT,
KANCHANABURI PROVINCE

พระสมุห์กำพร สุชาโต (พิเชฐสกุล)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ใน
อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

พระสมุห์กำพร สุชาโต (พิเชฐสกุล)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**THE ROLES OF SANGHA LEADERS IN SANGHA
ADMINISTRATION IN THONGPHAPHUMI DISTRICT,
KANCHANABURI PROVINCE**

Phrasamu Gumporn Sujāto (Pichetskul)

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)**

**Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand C.E. 2011**

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระวิสุทธิภัทรธาดา, Ph.D.)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ทรงวิทย์ แก้วศรี)

กรรมการ

(ผศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)

กรรมการ

(พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ผศ.)

กรรมการ

(ผศ.ประสิทธิ์ ทองอุ่น)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง

ประธานกรรมการ

พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ผศ.

กรรมการ

ผศ.ประสิทธิ์ ทองอุ่น

กรรมการ

- วิทยานิพนธ์** : บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์
ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี
- ผู้วิจัย** : พระสมุห์กำพร สุชาโต (พิเชฐสกุล)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : ผศ.ดร.โกนิฐฐ์ ศรีทอง, ป.ธ.๗, พ.ม., พธ.บ, M.A., Ph.D.
(Sociology)
 - : พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ ผศ. ป.ธ.๗, พธ.บ., ศศ.ม.,
รป.ม. (การจัดการความขัดแย้ง)
 - : ผศ.ประสิทธิ์ ทองอุ่น, พธ.บ., M.Ed.
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๓๑ มีนาคม ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี มีวัตถุประสงค์ คือ (๑) เพื่อศึกษารoles บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี (๒) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่พระภิกษุและสามเณรในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน ๒๒๖ รูป ซึ่งผู้ศึกษาทำการสำรวจ (Survey Research) และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) แล้วนำมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติประกอบด้วยการหาค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัย พบว่า

บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๖๗ เมื่อจำแนกเป็นรายด้านแล้ว พบว่าอยู่ในระดับมากเกือบทุกด้าน ยกเว้นด้านการสาธารณสงเคราะห์ที่อยู่ในระดับปานกลาง

๑. ระดับความคิดเห็นทั้ง ๖ ด้าน

สามารถจำแนกระดับความคิดเห็นทั้ง ๖ ด้านได้ดังนี้ (๑) ด้านการปกครองนั้นมีบทบาทในการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านข้อวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยมีค่าสูงสุด และ

มีข้อที่ว่าการบริหารจัดการกิจการของวัดเช่น บัญชีรายรับ-จ่ายให้เป็นไปด้วยดีเป็นอันดับสุดท้าย (๒) ด้านศาสนศึกษา มีบทบาทในด้านการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมสำหรับบาลีและหรือนักธรรมชั้นภายในวัด และมีการจัดหาทุกการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรที่สอบธรรมสอบบาลีเป็นระดับสุดท้าย (๓) ด้านศึกษาสงเคราะห์ มีบทบาทให้ด้านการเป็นครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาต่างๆ อยู่ในระดับสูงสุด และมีการจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวินยาศศึกษาอยู่ในระดับสุดท้าย (๔) ด้านการเผยแผ่นั้นมีบทบาทในด้านการจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชน แต่มีการจัดให้มีการบรรยายธรรมทางวิทยุกระจายเสียงหรือสถานีวิทยุโทรทัศน์เป็นลำดับสุดท้าย (๕) ด้านสาธารณูปการ มีการควบคุมดูแลการก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดและที่ธรณีสงฆ์อยู่ในระดับสูงสุด และมีการจัดการระบบสาธารณูปโภคภายในวัดเป็นลำดับสุดท้าย (๖) ด้านสาธารณสงเคราะห์ มีการบรรเทาช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติเป็นอันดับสูงสุด และมีการจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชราและเด็กที่ถูกทอดทิ้งเป็นข้อสุดท้าย

๒. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

โดยด้านการปกครองยังมีปัญหามาก เพราะอำเภอกองผาภูมิมีพื้นที่ทุรกันดารอยู่มาก ทำให้การดูแล ติดต่อประสานงานในการทำงานเป็นไปได้โดยยาก และเสียค่าใช้จ่ายสูง ด้านศาสนศึกษา ก็ไม่สามารถจัดหาทุนทรัพย์แก่พระภิกษุสามเณรได้ จึงทำให้สถานศึกษาต่างๆ ของคณะสงฆ์ ด้านศึกษาสงเคราะห์ ก็ยังมีทุนทรัพย์ในการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม โรงเรียนกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนน้อย ก่อนข้างจำกัดในเรื่องของงบประมาณ ด้านการเผยแผ่ มีการจัดให้มีการเทศน์และการบรรยายธรรมในวันสำคัญทางศาสนา ยังมีน้อย ด้านสาธารณูปการ ก็มีความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้าน และ ด้านสาธารณสงเคราะห์ มีการเกื้อกูลต่อสาธารณประโยชน์ยังมีน้อย และบางวัดไม่ได้ตระหนักในเรื่องนี้ ซึ่งอาจทำให้เกิดความเสียหายต่อวงการคณะสงฆ์ได้

พระสังฆาธิการจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการติดตามการทำงานของผู้นำได้บังคับบัญชาประสานงานในการบริหารคณะสงฆ์อย่างกระตือรือร้น และสามารถปกครองดูแลให้พระภิกษุสามเณรให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบ มติและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้ และควรจัดให้มีกองทุนส่งเสริมทางการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร โดยการจัดหาผู้สนับสนุนด้านปัจจัย เงินทุนและอุปกรณ์ทางการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณร ส่วนในด้านของการเผยแผ่นั้นควรจัดให้มีการเทศนาและอบรมสั่งสอนให้ประชาชนทั่วไป ในด้านสาธารณูปการนั้นก็ต้องสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างวัดและชาวบ้าน เพื่อให้วัดเป็นที่พึ่งทางใจและเป็นผู้นำสังคมอย่างแท้จริง และควรหมั่นตรวจตราและสอดส่องสิ่งผิดปกติกักกับวัดและชุมชนซึ่งจะทำให้สังคมแข็งแกร่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

Thesis Title : The Roles of Sangha in Sangha Administration in
Thongphaphumi District, Kanchanaburi Province

Researcher : Phrasamu Gumporn Sujāto (Pichetskul)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Thesis Supervisory Committee

: Asst. Prof. Dr.Konit Srithong, Pali VII, Dip. In Edu., B.A., M.A., Ph.D.
(Sociology)

: Phramaha Boonlert Inthapanyo, Asst. Prof., Pali VII, B.A., M.A.,
M.P.A., (Conflict Management)

: Asst.Prof. Prasit Thong-un, B.A., M.Ed.

Date of Graduation : 31/March/2012

ABSTRACT

The objectives of this research are 1) to study the roles of Sangha leaders in Sangha administration; 2) to specifically study the roles of Sangha leaders in Sangha administration in Thongphaphumi district, Kanchanaburi province, classified by personal factors; and 3) to analyze the problems, obstacles and guidelines for Sangha administration in Thongphaphumi district, Kanchanaburi province. The research is descriptive one with sampling on Sangha administrators in Thongphaphumi district, Kanchanaburi province totaling 226 in number, drawn by using Krejcie and Morgan Table. The tool used for collecting data was questionnaire focusing on the roles of Sangha community in Sangha administration in Thongphaphumi district, Kanchanaburi province.

Program for social science research was employed for data analysis by using statistical techniques such as frequencies, percentage, average, standard deviation, for describing data from variables or personal characteristics. The analysis was also done through t-test for analysis the hypotheses in order to test the average difference between the two groups and f-test (One-way ANOVA) for testing the difference between the averages from three or more groups. The significant difference was not at .05 level.

The results of this study are concluded as follows:

The roles of Sangha leaders in Thongphaphumi district, Kanchanaburi province is found that most of monks and novices administrators have rated the overall roles of Sangha leaders in Sangha administration at high level ($\bar{X} = 3.67$). When taken into consideration in each aspect, it is found that monks and novices have opined the administrative and construction roles of Sangha leaders in Sangha administration in Thongphaphumi district, Kanchanaburi province at high level, whereas social welfare is rated at moderate level.

However, the Sangha administration faces difficulty in providing administrative and budget support as the location is situated in upcountry area. The scarcity of this crucial resource causes great impact on propagating Buddhism, Dhamma teaching and administrating the Sangha communities in this area.

The suggestions for Sangha leaders in Sangha administration in Thongphaphumi district, Kanchanaburi province are that there should have joint agreement focusing on administrative strictness especially in monks' and novices' behavior. Educational fund should be provided to support monks and novices education. The lay Buddhists should be persuaded to support educational fund and materials for monks, novices and youth. The preaching and training courses should be provided for common Buddhists and harmonious activities between monastery and village should be conducted.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาของคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อันประกอบด้วย ประธานกรรมการ ผศ. ดร.โกนิญฐ์ ศรีทอง และกรรมการอีกทั้งสองท่านคือ ท่านพระอาจารย์ พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ ผศ. และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประสิทธิ์ ทองอ่อน ที่ได้อนุเคราะห์ให้คำปรึกษา แนะนำ ดูแล เอาใจใส่ ให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์

ขอกราบขอบพระคุณ พระอาจารย์พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตฺติปญฺโญ, พระอาจารย์พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ ผศ., และ ท่านอาจารย์วันชัย สุขตาม ที่กรุณาให้คำแนะนำ ติดัง แก้ไขโครงร่างวิทยานิพนธ์ และอนุมัติให้สอบโครงร่างผ่านด้วยความเมตตาเป็นอย่างยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณ ท่านอาจารย์พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตฺติปญฺโญ และ พระปลัดสามารถ ฐมฺมธโร และขอขอบคุณ ท่านอาจารย์ ผศ.ดร.รัชชนันท์ อิศรเดช, ท่านอาจารย์ ดร.ยุทธนา ปรานีต และท่านอาจารย์วันชัย สุขตาม ที่ได้เมตตาช่วยกันตรวจสอบ ติดัง แก้ไขแบบสอบถามเพื่อการวิจัยในฐานะผู้เชี่ยวชาญ จนได้เป็นแบบสอบถามที่นำมาใช้งานจริงได้อย่างสมบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณ พระครูใบฎีกาชิตวิธส์ ฐวฑฺฒโย และพระภูวเดช อุสุสาหิโก ที่ได้เมตตาช่วยเหลือในการค้นคว้าข้อมูลโดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยาก และขอกราบขอบพระคุณ พระครูปลัดประวิทย์ วรธมฺโม และขอขอบคุณ คุณนันทนา คงคา และคอยช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในงานวิจัยครั้งนี้

ขอกราบแทบเท้าขอบพระคุณหลวงปู่พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ที่เมตตาเปิดการศึกษาตั้งแต่ระดับ ป.บส. พธ.บ. มาจนถึง พธ.ม. และท่านเจ้าคุณอาจารย์พระราชวิริยาลังการ (แย้ม กิตฺติธโร) ที่เมตตาสานต่องานด้านการศึกษามาจนถึงปัจจุบัน

คุณค่าและประโยชน์ใดๆ อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องสักการบูชาเพื่อแสดงกตเวทิตาคุณต่อบิดามารดา ครูบาอาจารย์ ญาติสนิทมิตรสหาย ที่เป็นกำลังใจสนับสนุนในทุกๆ เรื่อง รวมทั้งท่านผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้ช่วยเหลือจนงานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงไปด้วยดี

พระสมุห์กำพร สุชาโต (พิเชฐสกุล)

๓๑ มีนาคม พ.ศ.๒๕๕๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๓)
กิตติกรรมประกาศ	(๕)
สารบัญ	(๖)
สารบัญตาราง	(๘)
สารบัญแผนภาพ	(๙)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(๑๐)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท	๘
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร	๑๘
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ	๔๖
๒.๔ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ	๖๘
๒.๕ คณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี	๗๖
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘๐
๒.๗.กรอบแนวคิดในการวิจัย	๘๗
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๘๘
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๘๘
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๘๘
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๘๙
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๐๒

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๒
บทที่ ๔ ผลการศึกษา	๑๐๔
๔.๑ สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๐๔
๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี	๑๐๗
๔.๓ ผลวิเคราะห์ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทพระสังฆา ธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี	๑๑๔
๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย	๑๑๗
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๑๑๙
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๑๙
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๒๓
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๒๗
บรรณานุกรม	๑๒๙
ภาคผนวก	๑๓๖
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ คุณภาพเครื่องมือวิจัย	๑๓๗
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	๑๔๓
ภาคผนวก ค ผลการหาดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่าIOC)	๑๔๖
ภาคผนวก ง แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๕๑
ภาคผนวก จ ผลการหาความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า Alpha)	๑๕๙
ประวัติผู้วิจัย	๑๖๒

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๓.๑	จำนวนกลุ่มตัวอย่างพระภิกษุ สามเณร ที่อยู่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี	๙๙
๔.๑	จำนวน และคำร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๐๕
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวม	๑๐๗
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการปกครอง	๑๐๘
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ด้านศาสนศึกษา	๑๐๙
๔.๕	ค่าเฉลี่ย บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ใน อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ด้านศึกษาสงเคราะห์	๑๑๐
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการเผยแผ่	๑๑๑
๔.๗	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการ สาธารณูปการ	๑๑๒
๔.๘	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ด้านสาธารณ สงเคราะห์	๑๑๓
๔.๙	แสดงผลวิเคราะห์ ปัญหา อุปสรรค ต่อบทบาทพระสังฆาธิการในการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี	๑๑๔
๔.๑๐	แสดงผลวิเคราะห์ข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี	๑๑๖

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒.๑	สรุปการพิจารณาแต่งตั้งพระสังฆาธิการ
๒.๒	แสดงชั้นการปกครอง
๒.๓	แสดงการปกครองคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ ส่วนที่ ๑ (๗ ตำบล)
๒.๔	แสดงการปกครองคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ ส่วนที่ ๒ (๓ ตำบล)
๒.๕	กรอบแนวคิดในการวิจัย

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการอ้างอิง โดยจะระบุที่ เล่ม/ขอ/หนา หลัง คำย่อชื่อคัมภีร์ ตัวอย่างเช่น ที.สี.(บาลี) ๙/๓/๓๖ หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค พระไตรปิฎกภาษาบาลี เล่มที่ ๙ ขอที่ ๓ หนา ๓๖, ที.สี.(ไทย) ๙/๑๗๐/๕๖ หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ ๙ ขอที่ ๑๗๐ หนา ๕๖

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.อ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปณณาสก	(ภาษาไทย)
อ.ทก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.ปญจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.ทสก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ข.ป.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิตามรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.อ.	(ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย ปปัญจสุทนี มูลปณณาสก อรรถกถา	(ภาษาไทย)
ข.ธ.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย ธรรมบทอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ข.ป.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย สัทธัมมปกาสนี ปฏิสัมภิตามรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ที.ม.อ.	(ไทย)	=	ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี มหาวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภ.ป.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก ปฏฐาน	(ภาษาไทย)
อภ.ธ	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก ธาตุกถา	(ภาษาไทย)
อภ.วิ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก วิภังค์	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การปกครองและคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงใช้ระบบการปกครองแบบพ่อปกครองลูกประกอบด้วยสันติวิธีธรรมหรือสามัคคีธรรม ให้สิทธิเสรีภาพเสมอกันไม่เลือกชนชั้นวรรณะ โดยอาศัยการนับอายุพรรษาในการนับระดับชั้นอาวุโส มีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประมุขสงฆ์ ทรงเป็นประธานในการตัดสินวินิจฉัยวางกรอบแนวการปกครองคณะสงฆ์ให้อยู่ในรูปแบบที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดไว้ด้วยหลักพระธรรมวินัย^๑ ถึงแม้ว่ากาลเวลาจะล่วงเลยไปหลังจากพระพุทธองค์ปรินิพพานไปแล้ว คณะสงฆ์ในยุคนั้นๆ ก็ยังยึดถือหลักพระธรรมวินัยเป็นข้อบัญญัติเกณฑ์กำหนดตัดสิน ให้ดำเนินไปด้วยหลักประชาธิปไตยโดยยึดหลักเสียงข้างมากเป็นมติเอกฉันท์ กล่าวโดยรวมในสมัยพุทธกาลนั้นได้กำหนดรูปแบบและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ คือ การบวช พระธรรมวินัย การศึกษา และการเผยแผ่

หลังจากพุทธปรินิพพานมาแล้ว การปกครองคณะสงฆ์เริ่มต้นด้วยการทำสังคายนาเพื่อรวบรวมพระธรรมวินัยให้เข้าเป็นหมวดหมู่ และมีการตรวจสอบเพื่อความถูกต้องตามหลักธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ เพื่อป้องกันมิให้กระจัดกระจาย ในภายหลังพุทธกาลไม่นาน คณะสงฆ์เริ่มมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักธรรมวินัยแตกต่างกันไป จนเกิดความแตกแยกในหมู่คณะสงฆ์โดยแบ่งแยกรูปแบบการปกครองออกไปเป็นหลายคณะ และอันสืบเนื่องจากทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ทำให้ประเทศไทยได้รับพระพุทธศาสนาเผยแผ่ในเมืองไทย เริ่มจากดินแดนอาณาจักรสุวรรณภูมิ สู่อาณาจักรกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น จวบกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ การปกครองคณะสงฆ์ไทยยังปฏิบัติตามรูปแบบการปกครองของพระพุทธองค์ถือตามพระธรรมวินัยเป็นหลัก ถึงแม้ว่าปัจจุบันนี้ คณะสงฆ์จะมีความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรกับอาณาจักรจะเป็นการสร้างความคิดลัทธิให้กับพระธรรมวินัยและความบริสุทธิ์แห่งพระศาสนา ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาไปตามนานาอารยประเทศ ถึงกระนั้นก็ตาม พระสงฆ์ก็ยังอยู่บนกรอบแห่งพระธรรมวินัยเดียวกันนั่นเอง^๒

^๑แสง อุดมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๑๕.

^๒พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มุลินธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๖-๑๒.

ปัจจุบัน การปกครองคณะสงฆ์ จึงถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญเพราะถ้ามีระบบปกครอง ศาสนาก็มีความเจริญมั่นคง การปกครองหรือการบริหารที่ดีนั้น จะต้องมีรูปแบบและวิธีการ จัดการหรือมีแนวคิดซึ่งขึ้นอยู่กับงานมอบอำนาจกระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหารระดับ ต่าง ๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตน และพัฒนาการในด้านต่างๆ เพราะการ ปกครองคณะสงฆ์ปัจจุบันนี้ มีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้อง เมื่อมีอธิกรณ์เกิดขึ้น ต้องอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเกณฑ์จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์^๓ การปกครอง คณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักในงานบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์ คือด้านการปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไป ตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบ มหาเถรสมาคม ขอบบังคับ มติ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชหรือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัย การลง นิคมกรรม การวินิจฉัยข้ออุทธรณ์ต่าง ๆ ตลอดจนการแต่งตั้งถอดถอนเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ควบคุมดูแลให้ไปตามข้อวัตรปฏิบัติของจริยาพระสังฆาธิการ และสถาบันคณะสงฆ์ไทยตั้งแต่ อดีตจนถึงปัจจุบันได้ตระหนักถึงความสำคัญในระบบการปกครองคณะสงฆ์ในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะปัจจุบันนี้ วิทยาการด้านการบริหารและการจัดการก้าวหน้าไปมากคณะสงฆ์ควรจะ ได้ใช้วิทยาการเหล่านั้นมาช่วยเสริมการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ กิจการคณะสงฆ์ บางอย่างอาจอาศัยการบริหารแบบราชการของฝ่ายบ้านเมือง กิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจ อาศัยการบริหารที่คล่องตัวแบบภาคเอกชน และกิจการบางอย่างต้องบริหารตามหลักพระธรรม วินัย^๔

การปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ ย่อมมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี บูรณา การด้วยหลักพุทธธรรมนำการปกครองไปพร้อมกับความเจริญ และมี กฎหมาย พระราชบัญญัติ ขอบบังคับ ระเบียบต่างๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการปกครองคณะสงฆ์มีรูปแบบที่ แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก เช่น ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษา ด้าน การศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ มีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจน มากยิ่งขึ้น ดังนั้น รูปแบบแนวคิดและวิธีการในการปกครองคณะสงฆ์ ถือว่ามีส่วนสำคัญยิ่งใน การบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล

ฉะนั้น การเป็นนักบริหารที่ดีต้องเป็นผู้รู้เท่าทันสถานการณ์ต่างๆ อย่าเป็นผู้ตกข่าว บริหารต้องรวดเร็วและแม่นยำ การจะแก้ไขปัญหาคืออะไร นั้นต้องแก้ในขณะนั้น ให้ติดตาม สถานการณ์อย่างต่อเนื่อง อุปมาเปรียบเหมือนตีเหล็กต้องตีตอนเหล็กร้อน การปกครองเมื่อมี

^๓กรมการศาสนา, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

^๔พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหพิมพ์กรรม จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๗๘.

เรื่องเดือดร้อนต้องดูทันที นั้นหมายถึงการที่จะแก้ไขทันเหตุการณ์ได้ดีต้องทำขณะนั้น อย่าชะลอจนเรื่องเจียบหายไปโดยไม่สนใจหรือหนึ่งเฉยจะทำให้เสียระบบการทำงานเสียระบบการปกครอง การบริหารงานต้องมีระบบจัดการระบบให้ดีลำดับเหตุการณ์ให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ อย่างนี้ดูตายต้องชวนช่วยหางานอยู่เสมอ การข่าวข้อมูลสื่อสารต้องรวดเร็วทันใจทันเหตุการณ์ เมื่อได้รับข่าวสารข้อมูลแล้วต้องรายงานผู้บังคับบัญชาของตนเองโดยเป็นลายลักษณ์อักษร รายงานความคืบหน้าสถานการณ์ และการทำเชิงรุก รู้ทัน รู้คน รู้งาน รู้กาล เป็นแววมองเลือกหาคนดีมีฝีมือมารวมทีม เพื่อสนองงานและให้พิจารณาความดีความชอบให้กำลังใจด้วยผลงานที่เขาได้ทำนั้น คือ การส่งเสริมคนดีมีฝีมือได้ทำงาน การทำงานนั้นอย่าให้กระทบกระทั่งระบบการปกครองในระดับเบื้องต้นหรือระดับสูงขึ้นไป

ดังนั้น งานในคณะสงฆ์ต้องมีความพร้อมในส่วนของการจัดการด้านการบริหารและการจัดการต้องก้าวหน้าไปมากทันโลกทันเหตุการณ์ คณะสงฆ์ควรจะได้ใช้วิทยากรเหล่านั้นมาช่วยเสริมการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ เพราะกิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารแบบราชการของฝ่ายบ้านเมือง กิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารที่คล่องตัวแบบภาคเอกชน และกิจการบางอย่างต้องบริหารตามหลักพระธรรมวินัย จะเห็นว่ากฎหมายคณะสงฆ์ฉบับปัจจุบัน ได้ทำให้การบริหารคณะสงฆ์บางอย่างล่าช้าเพราะยึดติดขั้นตอนตามระบบราชการมากเกินไป ฉะนั้น คณะสงฆ์ควรมีระบบการบริหารและการปกครองของตนเองที่ผสมผสานส่วนดีของระบบราชการและเอกชนเข้ากับหลักพระธรรมวินัยให้ทันกับเหตุการณ์พัฒนาไปตามยุคสมัย

จากประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยเล็งเห็นปัญหาของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่จะต้องมีการบูรณาการให้เท่าทันกับสภาวการณ์ปัจจุบันนั้น จึงทำให้เกิดความใคร่รู้ว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นอย่างไร ซึ่งการศึกษาครั้งเป็นการศึกษาเพื่อนำเอาผลของการวิจัยไปพัฒนาการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ที่ดีอยู่แล้วก็จะได้พัฒนาให้ดียิ่งขึ้น ส่วนที่ต่อยกก็จะได้ประมวลข้อเสนอแนะให้เกิดแนวทางในการพัฒนาที่ยั่งยืนยิ่งขึ้นไป ไม่ว่าจะเป็นด้านบุคคล หรือองค์กรเองก็ตาม

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตการวิจัยในเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอดงพิกุล จังหวัดกาญจนบุรี ผู้วิจัยได้จำแนกขอบเขตไว้ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอดงพิกุล จังหวัดกาญจนบุรี ทั้ง ๖ ด้าน คือ

๑. ด้านการปกครอง
๒. ด้านการศาสนศึกษา
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์
๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๕. ด้านการสาธารณูปการ
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

๑) ตัวแปรต้น ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลประกอบไปด้วย สถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิทางการศึกษามัธยม วุฒิทางการศึกษาทางธรรม วุฒิทางการศึกษาเปรียญธรรม

๒) ตัวแปรตาม ได้แก่ บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ทั้ง ๖ ด้าน คือ

๑. ด้านการปกครอง
๒. ด้านการศาสนศึกษา
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์
๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๕. ด้านการสาธารณูปการ
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ พระภิกษุ สามเณรในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดงพิกุล จังหวัดกาญจนบุรี จำนวนทั้งสิ้น ๕๓๗ รูป^๕

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา คือ อำเภอดงพิกุล จังหวัดกาญจนบุรี

^๕ สืบได้จากสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัดกาญจนบุรี พ.ศ.๒๕๕๓

๑.๓.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการศึกษาวิจัยระหว่างเดือนธันวาคม ๒๕๕๓ ถึง เดือนพฤษภาคม ๒๕๕๔ รวมเป็นระยะเวลา ๖ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นอย่างไร

๑.๔.๒ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี มีอะไรบ้าง

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ บทบาท หมายถึง การแสดงออก พฤติกรรม หรือการกระทำที่ส่งผลถึงสิ่งรอบข้างให้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง

๑.๕.๒ พระสังฆาธิการ หมายถึง หมายถึง พระภิกษุผู้ได้รับตำแหน่งทางการปกครองในเขตพื้นที่ตั้งแต่เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส

๑.๕.๓ การบริหาร หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้นำที่จะใช้ศาสตร์และศิลป์ในการจัดการและดำเนินการใดๆ เพื่อไปสู่ความสำเร็จ โดยการวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการ การควบคุม และการตรวจสอบและประเมินผล

๑.๕.๔ การบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ หมายถึง งานที่พระสังฆาธิการ จะต้องปฏิบัติหรือจะต้องกระทำอันถือเป็นหน้าที่ทางปกครองคณะสงฆ์ ประกอบด้วย การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งเป็นกิจการคณะสงฆ์เป็นกิจการพระศาสนาที่เน้นงานในหน้าที่ขององค์กรปกครองคณะสงฆ์โดยแท้ มี ๖ ด้าน โดยมีความหมายดังนี้

๑) การปกครอง หมายถึง การปกครองคณะสงฆ์และการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการดูแล ควบคุม และส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อยในคณะสงฆ์ในจังหวัดกาญจนบุรี ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศของมหาเถรสมาคม และตามพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช

๒) การศาสนศึกษา หมายถึง การจัดให้มี การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม แก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม รวมทั้งส่งเสริมให้ภิกษุสามเณรได้เรียนในสำนักเรียนที่วัดใกล้เคียงด้วย

๓) การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษาหรือจัดสถานศึกษาภายในวัด เพื่อสงเคราะห์แก่เด็กและเยาวชนให้ได้รับ

การศึกษาเล่าเรียนโดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เช่น โรงเรียนการกุศลภายในวัด โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เด็กยากจน ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หรือศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การจัดการให้มีการฟังธรรมเทศนา การจัดเกี่ยวกับการอบรมสมณะและวิปัสสนากรรมฐาน จากการบรรยายหรือปาฐกถา การจัดศาสนพิธีต่างๆ เพื่อรักษาพิธีกรรม และวัฒนธรรมอันดีงาม รวมทั้งการเผยแผ่ธรรมทางวิทยุชุมชน

๕) การสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้าง และการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสมบัติของวัดด้วยการรักษา ซ่อมแซม ปรับปรุง ตกแต่งศาสนสถานที่มีอยู่เดิมให้มั่นคงถาวร และการก่อสร้างเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับศาสนสมบัติที่จำเป็นต่อการดำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคง

๖) การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการสาธารณประโยชน์ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่คนในชุมชนและสังคม โดยการจัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณสมบัติหรือสาธารณกุศล เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่คนในชุมชน และรวมไปถึงการพัฒนาสังคมและชุมชน

๑.๕.๕ พระภิกษุ หมายถึง บุคคลที่อุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาตามพุทธบัญญัติในจังหวัดกาญจนบุรีที่สังกัดมหานิกาย

๑.๕.๖ สามเณร หมายถึง บุคคลที่ได้บรรพชาเป็นสามเณรในพระพุทธศาสนาตามพุทธบัญญัติในจังหวัดกาญจนบุรีที่สังกัดมหานิกาย

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ทำให้ทราบถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรีทั้ง ๖ ด้าน อันได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์

๑.๖.๒ ทำให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารจัดการคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาถึง บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี โดยได้ศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีรวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ตามลำดับ ดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

๒.๑.๑ ความหมายของบทบาท

๒.๑.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

๒.๒.๑ ความหมายเกี่ยวกับการบริหาร

๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

๒.๒.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

๒.๒.๔ ความหมายของการบริหารในทางพระพุทธศาสนา

๒.๓ พระสังฆาธิการ

๒.๓.๑ ความหมายของพระสังฆาธิการ

๒.๓.๒ ความสำคัญของพระสังฆาธิการ

๒.๓.๓ การแต่งตั้งพระสังฆาธิการ

๒.๓.๔ การปกครองคณะสงฆ์

๒.๓.๕ บทบาทพระสังฆาธิการ

๒.๓.๖ อำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการ

๒.๔ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ

๒.๔.๑ การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม

๒.๔.๒ การศาสนศึกษา

๒.๔.๓ การศึกษาสงเคราะห์

๒.๔.๔ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒.๔.๕ การสาธารณูปการ

๒.๔.๖ การสาธารณสงเคราะห์

๒.๕ คณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

๒.๑.๑ ความหมายของบทบาท

คำว่า “บทบาท” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การแสดงพฤติกรรมตามบทบาทหรือตำแหน่งหน้าที่^๑ บทบาทจึงถือเป็นเรื่องจำเป็นและสำคัญสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งในหน่วยงานต่าง ๆ มีนักวิชาการได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับ บทบาทในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์ ได้กล่าวถึงความหมายของบทบาทสรุปได้ว่า “บทบาทหมายถึง การประพฤติปฏิบัติของบุคคลตามตำแหน่งและสถานภาพในสังคมนั้นๆ ถ้าตำแหน่งหรือสถานภาพเปลี่ยนไปบทบาทก็จะเปลี่ยนตามไปด้วยและถ้าบุคคลใดในสังคมมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมมากขึ้นเท่าใด บทบาทก็จะเพิ่มขึ้นมากเท่านั้น”^๒

ลือชา ธรรมวินัยสถิต ให้บทบาทของความหมายในแง่ทางโครงสร้างของสังคมว่า บทบาท หมายถึง ภาระหน้าที่ที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะพึงกระทำตามสถานภาพที่ตนดำรงอยู่เมื่อบุคคลใดได้เข้าไปมีสถานภาพหนึ่ง ๆ แล้วย่อมแสดงบทบาทตามสถานภาพนั้น ๆ สถานภาพและบทบาทจึงเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เปรียบได้กับเหรียญที่ต้องมี ๒ ด้านเสมอ เมื่อสถานภาพเป็นตัวกำหนดแบบแผนความสัมพันธ์นั้นมีความสอดคล้องกัน และเป็นไปตามแบบแผนที่กำหนด ดังนั้นบทบาทจึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของโครงสร้างทางสังคมประการหนึ่ง^๓

ประกอบ มีโคตรกอง ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทว่า “บทบาทหน้าที่ตามตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งนั้น จะถูกคาดหวังจากสังคมรอบด้าน ซึ่งเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) และการแสดงบทบาทของบุคคลตามตำแหน่งหน้าที่จะมีความถูกต้องเหมาะสมเพียงใดขึ้นกับปัจจัย ๓ ประการ ดังนี้”

๑.ความเข้าใจในบทบาทที่ตนเองแสดงหรือปฏิบัติ

๒.ประสบการณ์ของผู้ที่ต้องแสดงบทบาท

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒, กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖, หน้า ๖๐๒.

^๒กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๗), หน้า ๕๐.

^๓ลือชา ธรรมวินัยสถิต, มนุษย์กับสังคม, (เพชรบุรี : ภาควิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๓๙), หน้า ๔๗.

๓.บุคลิกภาพของผู้แสดงบทบาท^๕

ขนิษฐา วิเศษสาร และมุกดา ศรียงค์ กล่าวว่า บทบาท หมายถึง การประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่ง ความคาดหวัง หรือตามหน้าที่แสดงจริง^๕

ประภาพิศ สัญชาติเจตน์ กล่าวว่า บทบาท หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่หรือการแสดงออกของคน ซึ่งคนอื่นคาดคิดหรือคาดหวังว่าเขาจะทำเมื่ออยู่ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง^๖

ประเสริฐ แยมกลีนฟุ้ง พิจารณารอบทบาทนั้นมี ๒ นัย คือ ทางด้านโครงสร้าง บทบาทเป็นตำแหน่งทางสังคม ที่มีชื่อเรียกต่างๆ กันแสดงบทบาทโดยคุณสมบัติและกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้นๆ ส่วนทางด้านการแสดงบทบาท หรือการมีปฏิสัมพันธ์ (Social Structure) บทบาทเป็นผลต่อเนื่องที่เกิดจากแบบแผนการกระทำของบุคคลที่ได้เรียนรู้จากสถานการณ์ในสังคม^๗

พัชนี วรกวิน ได้กล่าวว่า บทบาท ก็คือ แบบแผนของพฤติกรรมซึ่งเป็นไปตามตำแหน่ง หรือสถานภาพของบุคคล อันเกิดจากความคาดหวังของบุคคลในสังคมนั้นๆ และบทบาทอาจเปลี่ยนไปได้ตามตำแหน่งที่เปลี่ยนไป^๘

พัทยา สายหู ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาท คือ การกระทำต่างๆ ตาม “บท” ที่กำหนดไว้ให้ผู้แสดงต้องทำ トラบใดที่ยังอยู่ใน “บท” นั้น เปรียบได้เหมือน “บท” ของตัวละครที่กำหนดให้ผู้แสดงในละครเรื่องนั้นๆ เป็นตัวอะไร มีบทบาทที่จะต้องแสดงอย่างไร^๙

ไพบุลย์ ช่างเรียน ได้อธิบายว่า บทบาทของคนในสังคมย่อมขึ้นกับสถานภาพที่ตนครองอยู่ และคุณสมบัติส่วนตัวของบุคคล บทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกันไปตามลักษณะของ

^๕ประกอบมี โคตรกอง, “บทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวกับเยาวชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๑), หน้า ๑.

^๖ขนิษฐา วิเศษสาร และมุกดา ศรียงค์, **จิตวิทยาสังคมและมนุษย์สัมพันธ์**, (กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๒๖), หน้า ๙.

^๗ประภาพิศ สัญชาติเจตน์, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๒๔) หน้า ๘๙.

^๘ประเสริฐ แยมกลีนฟุ้ง, **สถานภาพและบทบาท**, (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖), หน้า ๑๘.

^๙พัชนี วรกวิน, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิชย์, ๒๕๒๖), หน้า ๕๒.

^{๑๐}พัทยา สายหู, **กลไกของสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๔๗.

สถานภาพ อุปนิสัย ความคิด ความรู้ ความสามารถ มูลเหตุ จูงใจ การอบรมขัดเกลาความพอใจ^{๑๐}

วราคม ที่สุกะ กล่าวว่า บทบาท คือสิ่งที่เราทำ หรือหน้าที่ที่เราต้องทำ เมื่อเราเป็นอะไรสักอย่างหนึ่ง สิ่งที่เราทำต้องมาคู่กับสิ่งที่เราเป็นสถานภาพ^{๑๑}

สงวนศรี วิรัชชัย ได้แบ่งลักษณะบทบาทออกเป็น ๕ ประเภท คือ

๑. บทบาทที่กำหนด หมายถึง บทบาทที่สังคม กลุ่ม หรือองค์กรกำหนดไว้ว่าเป็นรูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่งต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม กลุ่ม หรือองค์กรนั้นๆ

๒. บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง หมายถึง บทบาท หรือรูปแบบของพฤติกรรมที่คนอื่น (ผู้เกี่ยวข้อง) คาดหวังว่าผู้อยู่ในตำแหน่งจะถือปฏิบัติ เช่น นักเรียนคาดหวังว่าครูจะช่วยอธิบายปัญหาข้อข้องใจเกี่ยวกับบทเรียนให้กับตน เป็นต้น บทบาทนี้มักจะสอดคล้องกับบทบาทที่กำหนด

๓. บทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลผู้อยู่ในตำแหน่งคิด และเชื่อว่าเป็นบทบาทของตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่

๔. บทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้อยู่ในตำแหน่งได้ปฏิบัติ หรือแสดงออกมาให้เห็น ซึ่งมักเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบทบาทตามความคิดของเจ้าตัวผู้อยู่ในตำแหน่ง

๕. บทบาทผู้อื่นรับรู้ หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อื่นได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติบทบาทของผู้อื่นในตำแหน่ง^{๑๒}

สุชา จันท์เอม และคณะกล่าวว่า “บทบาทมีความหมายใกล้เคียงกับสถานภาพ มากบทบาทเป็นสิ่งที่บุคคลในสถานภาพต่างๆ พึงกระทำนั้น คือเมื่อสังคมกำหนดสิทธิ และหน้าที่ให้สถานภาพใด อย่างไรก็ดี แล้วบุคคลในสถานภาพนั้นๆ จะต้องประพฤติหรือปฏิบัติตามหน้าที่ที่กำหนดไว้”^{๑๓}

สุพัทธรา สุภาพ ได้ให้ความหมายของคำว่า “บทบาท” คือการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพบุคคล บทบาทเป็นการปฏิบัติหน้าที่หรือการแสดงออกของคนที่คนอื่น คาดคิดหรือหวังว่าเขาจะทำ หรืออาจเป็นไปตามที่ตนเองอยากกระทำ บทบาทจึงเป็นทั้งเรื่องส่วนตัวและเป็นเรื่องส่วนรวม ซึ่งบทบาทของแต่ละคนอาจเป็นผลมาจากปัจจัยทางด้านจิตวิทยา

^{๑๐}ไพบุลย์ ช่างเรียน, สารานุกรมศัพท์ทางสังคม, (กรุงเทพมหานคร : แพร่วิทยา, ๒๕๑๖), หน้า ๒๙-๓๐.

^{๑๑}วราคม ที่สุกะ, สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๓๔), หน้า ๒๙.

^{๑๒}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓ – ๒๔.

^{๑๓}สุชา จันท์เอม, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : แพร่วิทยา, ๒๕๒๐), หน้า ๔๖.

ได้แก่ ความคิดเห็นหรือทัศนคติส่วนบุคคลและปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ตำแหน่ง หน้าที่ และสถานภาพของบุคคลที่ประกอบด้วยความคิดหวังต่าง ๆ จากสังคม

บทบาทมี ๒ ลักษณะคือ

๑. บทบาทตามหลักการทฤษฎีหรือบทบาทที่สังคมคาดหวัง หมายถึง บทบาทที่อยู่ในระดับของความคิด หรือทัศนคติ โดยคิดว่า บุคคลที่มีสถานภาพเช่นนี้ ควรมีพฤติกรรมอย่างไร จึงจะถูกต้องเหมาะสม ซึ่งเป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคมแต่ละสังคมหรือองค์กรที่ได้กำหนดไว้ว่า ควรจะเป็น เช่น บทบาทความเป็นพ่อ บทบาทความเป็นแม่ บทบาทความเป็นลูก บทบาทความเป็นครู เป็นต้น

๒. บทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึง พฤติกรรมที่บุคคลได้กระทำอยู่จริงในสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันซึ่งอาจเป็นไปตามบรรทัดฐานหรือตามที่ทางสังคมคาดหวังหรือไม่ก็ได้ อาจเป็นบทบาทที่ดีหรือไม่ดีก็ได้ เช่น บทบาทของผู้ใหญ่บ้าน ถ้าเป็นบทบาทตามหลักการทฤษฎีแล้ว จะต้องเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม จริยธรรม มีความเสียสละ รับผิดชอบต่อหน้าที่ เป็นต้น แต่ในความเป็นจริง ผู้ใหญ่บ้านอาจมีบทบาทที่ปฏิบัติจริง โดยเป็นผู้นำที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนหรือ พวกพ้อง ชอบโกงกิน เป็นต้น^{๔๔}

โสภา ชูพิกุลชัย ได้ให้ความหมายของบทบาทว่า หมายถึง การแสดงออกหรือการทำหน้าที่ของบุคคลซึ่งสมาชิกคนอื่นของสังคมมุ่งหวังให้เขาทำ ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่งโดยถือเอาฐานะและหน้าที่ทางสังคมของบุคคลนั้นเป็นมูลฐาน บทบาทที่ทำให้คนในสังคมสามารถคาดคะเนพฤติกรรมของบุคคลอื่น รู้ว่าบุคคลอื่นต้องการอะไรจากตน ทำให้เกิดประโยชน์ในการทำงานร่วมกันเป็นทีม^{๔๕}

ลินตัน (Linton) ให้ความหมายว่า “บทบาทเป็นจุดของความคาดหวังตามกฎหมายที่เกี่ยวกับสถานภาพสังคมดังนั้น บุคคลต่างๆ ในสังคมจะมีบทบาทเป็นกรอบและถูกคาดหวังว่าควรมีพฤติกรรมอย่างไร”^{๔๖}

สมคิด เพ็งอุดม ได้กล่าวถึงความหมายของบทบาทตามแนวคิดของราล์ฟ (Ralp) โดยสรุปได้ว่า “สถานภาพเป็นฐานะหรือตำแหน่งซึ่งจะเป็นสิ่งที่กำหนดบทบาทของบุคคล

^{๔๔} สุพัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๔), หน้า ๒๖.

^{๔๕} โสภา ชูพิกุลชัย, จิตวิทยาสังคมประยุกต์, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒), หน้า ๔๕.

^{๔๖} ทิตยา สุวรรณชัย, พัฒนาการ : ความคาดหวังบทบาทของพัฒนากร คณะกรรมการหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ระดับตำบล : ส่วนท้องถิ่น สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗), หน้า ๔๓.

ตำแหน่งและบทบาทจึงเป็นสิ่งที่ควบคู่กันไม่สามารถแยกออกจากกันได้เปรียบเสมือนเหรียญคือ ถ้าด้านหนึ่งของเหรียญเป็นตำแหน่งอีกด้านหนึ่งของเหรียญก็เป็นบทบาท”^{๑๗}

พระมหาชาวลิต ชาตเมธี (คงแก้ว) ได้กล่าวถึงความหมายของบทบาท คือ พฤติกรรมที่แสดงออกตามสถานของบุคคลในสังคม บทบาท เป็นแบบแผน ความต้องการ เป้าประสงค์ ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยมและการกระทำของสมาชิกที่ชุมชนคาดหวังว่าจะต้องเป็นตามลักษณะของตำแหน่งนั้นๆ หรืออาจกล่าวสั้นๆ ว่าบทบาทคือสิทธิหน้าที่ในการกระทำของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่นในสังคมตามสถานภาพของตนเอง^{๑๘}

สงวน สุทธิเลิศอรุณ กล่าวว่าบทบาทคือ การประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่งหน้าที่ซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของสังคม ตามลักษณะการรับรู้และตามที่ได้แสดงจริง บทบาทเป็นผลรวมของสิทธิและหน้าที่ เช่นบุคคลที่เป็นครู ก็ต้องประกอบพฤติกรรมในการสอนและอบรม เมื่อแสดงพฤติกรรมดังกล่าวแล้วจะเป็นไปตามที่สังคมคาดหวังหรือไม่ก็ตาม^{๑๙}

งามพิศ สัตย์สงวน ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาทคือพฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่างๆ จะต้องปฏิบัติอย่างไร^{๒๐}

สุพัตรา สุภาพ ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่าบทบาทหมายถึง พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ จะต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นบทบาทที่ คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคมเพื่อให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำกันทางสังคม^{๒๑}

อดุลย์ ต้นประยูร กล่าวถึงความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาทคือการกระทำ การแสดงออกทางกริยา หรือการแสดงออกที่แสดงถึงทัศนคติของบุคคลตามสถานภาพทางสังคมต่างๆ^{๒๒}

^{๑๗} สมคิด เพ็งอุดม, “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามทัศนะของพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่กระทรวงมหาดไทยระดับตำบลในจังหวัดสมุทรสงคราม”, **ปริญญาณพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๕), หน้า ๙.

^{๑๘} พระมหาชาวลิต ชาตเมธี (คงแก้ว), “บทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสงฆ์ในการจังหวัดภูเก็ต”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒.

^{๑๙} สงวน สุทธิเลิศอรุณ, **ทฤษฎีและปฏิบัติการทางจิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรพัฒนาพานิชย์, ๒๕๒๗), หน้า ๖๘.

^{๒๐} งามพิศ สัตย์สงวน, **สังคมและวัฒนธรรมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๗๓.

^{๒๑} สุพัตรา สุภาพ, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๗๓.

^{๒๒} อดุลย์ ต้นประยูร, **สังคมวิทยาการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๓๐.

เหลือ เอกตะคุ ได้สรุปว่า บทบาทหมายถึง รูปแนวทางของการแสดง พฤติกรรม แสดงความคิดเห็น และการปฏิบัติของบุคคลตามตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับจากสังคม เช่น ครูมีบทบาทหน้าที่ในการสั่งสอนให้ความรู้แก่นักเรียน^{๒๓}

วรรณณี ภาณุวัฒน์สุข สรุปว่า บทบาทคือการกระทำตามหน้าที่ที่กำหนดของบุคคล หรือพฤติกรรมที่คาดหวังและเห็นได้ ซึ่งเป็นการกระทำของบุคคล^{๒๔}

สุนทร กุญชร กล่าวว่า บทบาทหมายถึง แนวทางของการแสดงออกหรือปฏิบัติ ตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในตำแหน่งทางสังคม ทางหน้าที่การงาน ตามสภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคลที่เป็นอยู่ เช่น ครูมีบทบาทหน้าที่ในการสอนให้ความรู้แก่ผู้เรียน ตำรวจมีบทบาทหน้าที่ในการรักษาความสงบภายในประเทศ เป็นต้น^{๒๕}

สุรพล สุวดีกุล กล่าวว่า บทบาทหมายถึง การกระทำหรือการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ที่รับผิดชอบและการปฏิบัติตามตำแหน่ง ตามสถานภาพของแต่ละบุคคลที่เป็นอยู่ ถ้าตำแหน่งหรือสถานภาพเปลี่ยนไป บทบาทที่มีอยู่ก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย^{๒๖}

พินิจ เพ็ชรดารา กล่าวสรุปว่า บทบาทหมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกตามสถานภาพของแต่ละบุคคลในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่นั้นๆ^{๒๗}

ยนต์ ชุ่มจิต ได้ให้ความเห็นว่า บทบาทหมายถึง ภาระที่ต้องรับผิดชอบตามสถานภาพของแต่ละบุคคล เช่น เป็นพ่อแม่ นอกจากจะเลี้ยงดูให้ลูกเติบโตแล้ว จะต้องมีบทบาทในการอบรมสั่งสอนให้ความรู้ ป้องกันมิให้ลูกทำ ความชั่วหรือดูแลทุกข์สุขอื่น ๆ ส่วนครูจะต้องมีบทบาทอื่น ๆ นอกเหนือจากการอบรมสั่งสอนวิชาความรู้ เช่น ช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลน

^{๒๓}เหลือ เอกตะคุ, บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียนมัธยมศึกษา ในทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา, วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๗

^{๒๔}วรรณณี ภาณุวัฒน์สุข, บทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาตามการรับรู้ของ ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓, หน้า ๓๑.

^{๒๕}สุนทร กุญชร, บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดชัยภูมิ, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐.

^{๒๖}สุรพล สุวดีกุล, ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการพัฒนา การศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดระนอง, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗.

^{๒๗}พินิจ เพ็ชรดารา, บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามการรับรู้ของ ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐.

เสื้อผ้า อาหาร ส่งเสริมและพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนและดูแลรักษาสุขภาพอนามัยของเด็กๆ^{๒๘}

ปราชญา กล้าผจญ ได้ให้ความหมายบทบาทไว้ว่า บทบาท หมายถึง สิ่งที่คุณจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับตำแหน่งหรือหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความคาดหวังของผู้ที่มอบหมายอำนาจนั้น^{๒๙}

จากแนวคิดต่างๆ ของบุคคลที่กล่าวมาแล้วนั้น พอสรุปได้ว่า บทบาท คือ พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกมาตามหน้าที่หรือตำแหน่งที่เป็นอยู่ในขณะนั้นเพื่อให้เป็นที่รู้เห็นของบุคคลอื่น และการแสดงออกนั้นอาจจะตรงกับความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องหรือไม่ก็ได้ ฉะนั้น บทบาทจึงแบ่งออกเป็นสองประเภทคือ บทบาทที่ปฏิบัติจริงหมายถึงบทบาทที่ได้กระทำจริงและบทบาทที่คาดหวังหมายถึงบทบาทที่ควรจะทำ

๒.๑.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

บุคคลจะแสดงบทบาทหน้าที่ของตนเองได้ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพบทบาทที่ได้รับมาตามข้อตกลงของสังคม ได้มีนักทฤษฎีกล่าวถึงทฤษฎีบทบาท ดังนี้

กรณีการ ขวัญอารีย์ ได้แบ่งลักษณะบทบาทของคนในสังคมไว้ดังนี้ คือ

๑. บทบาทที่กำหนดไว้ หรือบทบาทตามอุดมคติ (The Socially prescribed or ideal Role) เป็นบทบาทตามอุดมคติที่กำหนดสิทธิ และหน้าที่ของตำแหน่งไว้

๒. บทบาทที่ควรกระทำ (Perceived Role) เป็นบทบาทแต่ละบุคคลเชื่อว่าควรกระทำในหน้าที่ของตำแหน่งนั้นๆ ซึ่งอาจไม่ตรง ตามบทบาทอุดมคติทุกประการ และอาจแตกต่างกันไปแต่ละบุคคลก็ได้

๓. บทบาทที่กระทำจริง (The performed Role) เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงตามความเชื่อ ความคาดหวัง ตลอดจนความกดดันและโอกาสที่กระทำในแต่ละสังคมในช่วงเวลาหนึ่งๆ^{๓๐}

^{๒๘} ยนต์ ชุ่มจิต, **ความเป็นครู**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๓๓.

^{๒๙} ปราชญา กล้าผจญ, **พฤติกรรมผู้นำ ทางการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๓๓.

^{๓๐} กรณีการ ขวัญอารีย์, **บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็กในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒.**

พัทยา สายหู ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับบทบาทว่า ตัวบทบาทคือขอบเขตอำนาจหน้าที่และสิทธิในการกระทำของแต่ละงานที่เรามีต่อผู้อื่น สถานภาพก็คือ ฐานะตำแหน่งที่บุคคลได้จากการปฏิบัติตามบทบาทนั้น เมื่อเทียบกับฐานะตำแหน่งของผู้อื่นตามบทบาทอื่น^{๓๑}

งามตา สุขประเสริฐ ได้กล่าวว่า การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจ เพื่อบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกันทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของการรวมกลุ่มคน จูงใจคนไปยังจุดประสงค์ โดยทั่วไปแล้ว ผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดี เรียกว่า ผู้นำปฏิฐาน (Positive Leader) ผู้นำพลวัตร คือ เคลื่อนไหวนำทำงานอยู่เสมอ (Dynamic Leader) และผู้นำในทางที่ไม่ดี คือ ไม่มีผลงานที่สร้างสรรค์ ที่เรียกว่า ผู้นำนิเสธ (Negative Leader)^{๓๒}

ทิพวรรณ เคาวางกุล อธิบายว่าบทบาทคือ แบบแผนของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของแต่ละบุคคล บทบาทดังกล่าวควรเป็นไปตามข้อตกลงที่สังคมนั้นๆ และพฤติกรรมของบุคคลแต่ละคน คือ ผลที่ได้จากตำแหน่งทางสังคมของเขานั้นเอง และทฤษฎีบทบาทเป็นข้อตกลงประการแรกที่สถาบันต่างๆ ในสังคมคาดหวังว่าบุคคลที่ได้รับตำแหน่งต่างๆ ควรปฏิบัติอย่างไร^{๓๓}

ทิตยา สุวรรณชฎ ได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้ไว้ว่า บทบาทเป็นลักษณะพฤติกรรมที่กำหนด และยังแบ่งหน้าที่ออกเป็น “บทบาทตามอุดมคติ” (Ideal Role) หรือ บทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่งของสังคมควรปฏิบัติ และเป็นผลรวมของบทบาทตามอุดมคติ บุคลิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งอารมณ์ขณะแสดงบทบาทและอุปกรณ์ของผู้ดำรงตำแหน่งที่มีอยู่ ปฏิกริยาของผู้เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม ทิตยา สุวรรณชฎ ได้กล่าวสรุปฐานะตำแหน่ง และ บทบาททางสังคมไว้ดังนี้ คือ

๑. มีสถานภาพ (Status) อยู่จริงในสังคม และมีอยู่ก่อนตัวคนจะเข้าไปครอง
๒. มีบทบาทที่ควรจะเป็นประจำอยู่ในแต่ละตำแหน่ง
๓. วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ในสังคมนั้นๆ เป็นส่วนหนึ่งซึ่งสำคัญในการกำหนดฐานะ ตำแหน่งและบทบาทที่ควรจะเป็น

^{๓๑}พัทยา สายหู, *กลไกของสังคม*, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๔๒.

^{๓๒}งามตา สุขประเสริฐ, การมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษาเฉพาะกรณี องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี, *รัฐประศาสนศาสตร์ มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๒), หน้า ๕๐.

^{๓๓}ทิพวรรณ เคาวางกุล, “บทบาทของสตรีชนบทในการร่วมพัฒนาสหกรณ์การเกษตร : ศึกษากรณีสหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดินลาดบัวขาวจำกัด”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๑๕.

๔. ฐานะตำแหน่งและบทบาทนั้นได้มาจากการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ในสังคมนั้น

๕. บทบาทที่ควรจะเป็นนั้นไม่แน่นอนเสมอไปว่าจะเหมือนกัน พฤติกรรมที่เป็นจริงของคนที่ครองฐานะตำแหน่ง เพราะพฤติกรรมจริงเป็นผลของปฏิกิริยาของคนที่ครองตำแหน่งที่มีบทบาทที่ควรจะเป็นบุคลิกภาพของตนเอง และของคนอื่นที่เข้าร่วมพฤติกรรม และเครื่องกระตุ้น (Stimulus) ที่มีอยู่ในเวลา และสถานที่ที่เกิดการติดต่อทางสังคม^{๓๔}

สงวน สุทธิเลิศอรุณ ได้สรุปทฤษฎีบทบาทต่อไปนี้^{๓๕}

ทฤษฎีบทบาทของราล์ฟ ลินตัน (Ralph Linton's Role Theory) ได้กล่าวว่า ตำแหน่งหรือสถานภาพเป็นผู้กำหนดบทบาท เช่น บุคคลที่มีตำแหน่งเป็นครูต้องแสดงพฤติกรรมเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์

ทฤษฎีบทบาทของโฮมันน์ (Homann's Role Theory) ได้กล่าวไว้ว่า บุคคลจะเปลี่ยนบทบาทไปตามตำแหน่งเสมอ เช่น ตอนกลางวันแสดงบทบาทสอนหนังสือเพราะมีตำแหน่งเป็นครู ตอนเย็นแสดงบทบาทเรียนหนังสือเพราะมีตำแหน่งเป็นนิสิตภาคสมทบ เป็นต้น

ทฤษฎีบทบาทของพาร์สันส์ (Parson's Role Theory) กล่าวว่า iva ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคมทำให้มนุษย์ต้องเพิ่มบทบาทของตน เช่น บุคคลมีเพื่อนมากก็ต้องแสดงบทบาทมากขึ้นเป็นเงาตามตัว

ทฤษฎีบทบาทของเมอร์ตัน (Merton's Role Theory) ได้กล่าวว่า บุคคลแต่ละคนจะต้องมีตำแหน่งและบทบาทควบคู่กันไปซึ่งไม่เหมือนกัน บทบาทจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับทักษะของสังคมที่เขาสังกัดอยู่ ตลอดจนลักษณะของบุคคลในสังคมนั้น

ทฤษฎีบทบาทของกู๊ด (Good's Role Theory) กล่าวว่า บทบาท คือ แบบแผนของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของแต่ละบุคคลและบทบาทดังกล่าวควรเป็นไปตามข้อตกลงที่มีต่อสังคมนั้นๆ

ทฤษฎีบทบาทของกัสกิน (Guskin's Role Theory) ได้กล่าว พฤติกรรมของบุคคลแต่ละคนคือผลที่ได้จากตำแหน่งทางสังคมของเขานั้นเอง และทฤษฎีบทบาทจัดเป็นข้อตกลงประการแรกที่สถาบันต่างๆ ในสังคมคาดหวังว่าบุคคลที่ได้รับตำแหน่งต่างๆ ควรปฏิบัติอย่างไร

^{๓๔} จิตยา สุวรรณชัย, พัฒนาการ : ความคาดหวังบทบาทของพัฒนากร คณะกรรมการหมู่บ้าน และเจ้าหน้าที่ระดับตำบล : ส่วนท้องถิ่น สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗), หน้า ๔๓.

^{๓๕} สงวน สุทธิเลิศอรุณ, ทฤษฎีและปฏิบัติการทางจิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗), หน้า ๖๙-๗๑.

มินต์ซเบิร์ก (Mintzberg) กล่าวว่า ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติงานในบทบาท ๑๐ บทบาทด้วยกัน ซึ่งสามารถจัดแบ่งออกได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบทบาทด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และกลุ่มบทบาทการตัดสินใจ

๑. บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Roles) ได้แก่ บทบาทของความเป็นหัวหน้าในเชิงสัญลักษณ์ (Figurehead Role) เช่น ประธานในงานพิธีการต่างๆ บทบาทการแสดงออกในฐานะผู้นำ (Leader) ได้แก่ การจ้างงาน การอบรม การกระตุ้นจิตใจ และการรักษาระเบียบวินัยของผู้ใต้บังคับบัญชา ส่วนบทบาทสุดท้าย คือ บทบาทการประสานงานในกลุ่ม (Liaison role) ได้แก่ การกระทำการกิจกรรมซึ่งต้องสัมพันธ์กับบุคคลหรือกลุ่มที่อยู่ภายใน และภายนอกองค์กร เช่น ผู้จัดการฝ่ายการตลาดขอข้อมูลด้านกำลังคนจากผู้จัดการฝ่ายบริหารทรัพยากรบุคคล ถือเป็นการติดต่อประสานงานกันภายในองค์กรแต่หากผู้จัดการฝ่ายการตลาดติดต่อสื่อสารกับพนักงานของบริษัทอื่น ก็ถือเป็นการประสานงานกันนอกองค์กร เป็นต้น

๒. บทบาทด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (Information Roles) ผู้บริหารมีหน้าที่หรือบทบาทในการรับและเก็บรวบรวมข่าวสารจากใน และนอกองค์กรของตน กระทำได้โดยการอ่านวารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ แล้วนำมาพูดคุยกับผู้บริหารคนอื่นๆ เช่น องค์กรคู่แข่งชั้นมีการวางแผนอะไรในช่วงนี้ รัฐออกกฎหมายใหม่มีผลกระทบต่อบริษัทหรือไม่ เป็นต้น มินต์ซเบิร์ก (Mintzberg) เรียกบทบาทนี้ว่า บทบาทการตรวจสอบ (Monitor Role) ส่วนบทบาทแพร่กระจายข่าวสาร (Disseminator Role) ก็เป็นอีกบทบาทหนึ่งของผู้บริหารในการดำรงตนเปรียบเสมือนช่องทางที่ส่งต่อข่าวสารต่างๆ ไปยังสมาชิกในองค์กร และเมื่อถูกเชิญไปเป็นตัวแทนขององค์กรหรือสถาบันอื่นๆ ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะบทบาทโฆษก (Spoken Role) ขององค์กรด้วย

๓. บทบาทการตัดสินใจ (Decisional Roles) มินต์ซเบิร์ก (Mintzberg) ได้กำหนดบทบาทของผู้บริหารในด้านนี้ไว้ ๔ ประการ คือ บทบาทในฐานะผู้ประกอบการ (Entrepreneurs) คือ ผู้ดูแลโครงการใหม่ๆ ที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานขององค์กรให้ดีขึ้น บทบาทของผู้จัดการความวุ่นวายหรือปัญหาต่างๆ (Disturbance Handles) ที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นอยู่นอกเหนือความคาดหมาย (Unforeseen Problems) บทบาทของผู้จัดสรรทรัพยากร (Resource Allocators) ในการรับผิดชอบกระจายทรัพยากร คน สิ่งของ และเงินไปตามส่วนต่างๆ ขององค์กรและสุดท้าย คือ บทบาทของผู้เจรจาต่อรอง (Negotiators) เพื่อทำหน้าที่ถกเถียงและเจรจาต่อรองกับกลุ่มอื่นๆ ซึ่งอาจจะเป็นสหภาพแรงงาน ผู้ถือหุ้น ฯลฯ ในการเพิ่มผลประโยชน์ให้กับองค์กรที่ตนเองทำงานอยู่^{๓๖}

^{๓๖} ตูลา มหาพสุธานนท์, หลักการจัดการ หลักการ, ทำเรือแหลมฉบัง LAEM CHABANG PORT, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตำรวจ, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖.

สรุปได้ว่า บทบาทคือ พฤติกรรมที่แสดงออกตามสถานภาพของแต่ละบุคคล ซึ่งบทบาทนั้นเป็นแบบแผน ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม และสิทธิหน้าที่ที่มีต่อบุคคลอื่นๆในสังคมตามสถานภาพของตนในขณะนั้นๆ ซึ่งบทบาทหล่อหลอมมาจากการศึกษา ประสบการณ์ในชีวิต และหน้าที่การงาน โดยที่แต่ละบุคคลนั้นสามารถมีบทบาทได้มากกว่าหนึ่งบทบาท เพราะบทบาทนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบและสถานภาพส่วนบุคคล

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

๒.๒.๑ ความหมายเกี่ยวกับการบริหาร

ความหมายของคำว่า “การบริหาร” มีศัพท์ที่ใช้กันอยู่ทั่วไปสองคำ ได้แก่ “การบริหาร” (Administration) และ “การจัดการ” (Management) ซึ่งมักจะใช้สลับกันไปมาจนยากที่จะแยกความหมายออกจากกันได้อย่างเด่นชัด^{๓๗}

คำว่า “การบริหาร” นั้น นอกจากใช้คำภาษาอังกฤษว่า “Administration” ยังมีคำอีกคำหนึ่งที่ใช้แทนกันได้ คือ คำว่า “Management” ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายเหมือนกันแต่ทางวิชาการจะเลือกใช้คำว่า “Administration” ก็ด้วยเหตุผล ๒ ประการ คือ เหตุผลประการแรก เมื่อไม่ต้องการใช้คำว่า “ผู้จัดการ” ซึ่งมีความหมายแคบจำกัดลงไปว่าเป็นผู้บริหารงานขององค์กรแห่งใดแห่งหนึ่ง หรือหน่วยงานในหน่วยงานหนึ่งเท่านั้น ดังนั้น เมื่อพูดถึงการบริหารงานโดยทั่วไป หรือการบริหารราชการ จึงนิยมใช้คำว่า “Administration”^{๓๘}

การบริหาร (Administration) เป็นการบริหารขององค์กรโดยไม่คำนึงถึงผลกำไรแต่ต้องทำทุกวิถีทางให้เป้าหมายที่วางไว้บรรลุสำเร็จ การบริหารมักใช้กับการบริหารราชการหรือกิจการสาธารณะ

การจัดการ (Management) คือ การบริหารงานขององค์กรโดยมุ่งหวังผลกำไรและบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้เพื่อความอยู่รอด การจัดการมักใช้กับการบริหารของเอกชน

เนื่องจากการขยายตัวภาคธุรกิจในยุคโลกาภิวัตน์ประกอบกับงานของภาครัฐบาลที่มีความคาบเกี่ยวกับงานภาคเอกชนอย่างใกล้ชิดจนบางครั้งไม่อาจจะแยกออกจากกันได้ทำให้

^{๓๗} การบริหารกับการจัดการ, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : www.sianhr.com [๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓].

^{๓๘} สมฤทธิ์ ท่าเหล็กเจริญ, “ปัญหาในการปฏิบัติงานของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง ๒๕๕๖), หน้า ๑๐.

การบริหารงานทั้งสองภาคส่วนใหญ่เหมือนกันและแลกเปลี่ยนกันได้เกือบตลอดเวลาทำให้ “การบริหาร” และ “การจัดการ” ใช้แทนกันได้^{๓๙}

นักวิชาการต่างประเทศและในประเทศได้ให้ความหมายของ การบริหารหรือการจัดการไว้ดังนี้ คือ

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Getting things done through other people) เมื่อว่าตามคำนิยามนี้ การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมสองเดือน นับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิดพระสังฆรัตนะขึ้น เมื่อมีพระสังฆรัตนะเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์^{๔๐}

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การปกครองดูแล ตลอดจนทั้งแนะนำสั่งสอน อบรม พระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์ ที่อยู่หรือพำนักอยู่ในวัด ให้ประพฤติอยู่ในพระธรรมวินัย ตามกฎของบ้านเมือง กฎข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งและการประกาศของมหาเถรสมาคม^{๔๑}

ฉลอง มาปรีดา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การปกครอง รักษา ดูแล และการดำเนินอาศัยปัจจัยต่าง ๆ อันได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของที่เป็นอุปกรณ์ในการปฏิบัติงาน ส่วนผู้บริหารคือ การที่ทำให้คนตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป มาร่วมกันทำงาน และให้งานสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และเนื่องจากผู้บริหารเป็นที่เพ่งมอง เป็นแบบอย่างของผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนบุคคลทั่วไป^{๔๒}

ดิน ปรัชญพฤทธิ ได้ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง ลักษณะที่เป็นกระบวนการโดยกระบวนการนำเอาการตัดสินใจ และนโยบายไปปฏิบัติ ส่วนการบริหารรัฐกิจ หมายถึง เกี่ยวข้องกับการนำเอานโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ^{๔๓}

^{๓๙} การบริหารกับการจัดการ, [ออนไลน์]. หน้า ๑๐๒, แหล่งที่มา : www.sianhr.com [๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓].

^{๔๐} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓.

^{๔๑} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล), *การบริหารวัด*, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๓๐.

^{๔๒} ฉลอง มาปรีดา ผศ., *คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พรินต์ติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๗), หน้า ๗-๘.

^{๔๓} ดิน ปรัชญพฤทธิ, *ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๘.

ธนาจรัส พูนสิทธิ์ ได้อ้างถึงความหมายของการบริหารในความคิดเห็นของ George R. Terry ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานตามลำดับขั้นอันประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การอำนวยการ (Actuating) และการควบคุม (Controlling) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยอาศัยคนและทรัพยากรอื่น^{๔๔}

นภดล เฮงเจริญ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับเทคนิคการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพว่าเป็นกลวิธีจัดการที่มีปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ให้เกิดผลสำเร็จ องค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารหรือการจัดการ จึงมีอยู่ ๓ ส่วน คือ การบริหารตน คือ ตัวเราเอง การบริหารคน คือ คนที่เกี่ยวข้องและการบริหารงานซึ่งเป็นจุดสำคัญ

การบริหารตน เป็นความเข้าใจในความสำเร็จของชีวิตที่มีความสุขจากการทำงานในความรับผิดชอบ จนสำเร็จมากกว่าตำแหน่งหน้าที่ฐานทางเศรษฐกิจโดยนักบริหารต้องมีคุณธรรมสำหรับผู้นำ เช่น พรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ ทศพิธราชธรรม สัมปรีชธรรม เป็นแนวทางประพฤติและเป็นหลักในการปฏิบัติงาน มีความรอบรู้ทางวิชาการและวิชาชีพและต้องพัฒนาตนให้เกิดความรอบรู้สูง มีความคิดเชิงวิสัยทัศน์คิดเป็นระบบ และคิดทั่วทุกด้านในการแก้ไขปัญหาปรับปรุงพัฒนางานปรับตัวปรับความคิดให้ทันสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเสริมสร้างทัศนคติที่ดีในการทำงาน คำนึงถึงต้นทุนผลลัพธ์และผลสำเร็จของงานมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง รู้จักเสียสละให้อภัยเปิดใจกว้างยอมรับการเปลี่ยนแปลงมีความอดทนและมองโลกในแง่ดี ปรับวิธีการทำงานอย่างเท่าทันเหตุการณ์ ทำงานเชิงรุก ทำงานล่วงหน้า และคู่ขนานสร้างความเชื่อถือ และมีความเที่ยงตรง

การบริหารคน มีปฏิสัมพันธ์อย่างเหมาะสมกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง ๔ กลุ่ม คือ ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ทำให้ได้รับความเชื่อถือและปฏิบัติงานตามประสงค์ โดยต้องมีความจริงใจซื่อตรงและรู้จักการทำความเข้าใจคำสั่ง ความสัมพันธ์กับผู้ใต้บังคับบัญชา โดยมีความเที่ยงธรรมให้เวลาให้โอกาส ให้อภัย ให้ข้อแนะนำช่วยเหลือแก้ปัญหา มีความเข้าใจในความแตกต่างของคนความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนร่วมงานด้วยความรู้สึกเอื้ออาทร เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักประสานงานประสานใจด้วยความนุ่มนวล นอบน้อม แน่วแน่และหนักแน่น การทำงานมีความยืดหยุ่นเกิดความรู้สึกประสานได้อย่างคล่องตัว ความสัมพันธ์กับประชาชนต้องทราบปัญหาความต้องการของประชาชนให้ได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างถูกต้อง โดยข้าราชการที่ดีต้องรู้จักสำนึกในการบริการประชาชนไม่ใช่บริการแต่พวกเดียวกัน

การบริหารงาน นอกจากบริหารตนและบริหารคน การบริหารงานมีความสำคัญมาก องค์ประกอบของการบริหารงานหรือ POSDCoRB เป็นหลักพื้นฐานของการบริหาร P ตัวแรก

^{๔๔} ธนาจรัส พูนสิทธิ์, การจัดการองค์การและการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐.

คือ Planning การวางแผน แผนวางแล้วต้องนำไปปฏิบัติ O คือ Organizing การจัดองค์การการจัดโครงสร้าง การวางจัดวางระบบงานต่าง ๆ S คือ Staffing การจัดหาบุคลากรการสรรหาบุคลากรเข้ามาทำหน้าที่ การใช้คนให้ตรงกับงาน D คือ Directing การบริหารจัดการการกำกับดูแลทรัพยากรการบริหารโดยเฉพาะงบประมาณ Co คือ Coordinating การประสานงานการประสานสัมพันธ์ รวมถึง Communication การติดต่อสื่อสาร R คือ Reporting การรายงานการตรวจสอบกลั่นกรอง สุดท้าย B คือ Budgeting เป็นกรอบในการบริหารงานแบบกว้าง ๆ ในปัจจุบันแนวคิดหรือเทคนิคการบริหารมีมากขึ้นกว่าเดิม^{๔๕}

ไพบูลย์ ช่างเรียน ได้ให้ความหมายว่า การบริหารหมายถึง ระบบที่ประกอบไปด้วยกระบวนการในการนำทรัพยากรทางการบริหารทั้งทางวัตถุและคนมาดำเนินการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล^{๔๖}

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การบริหารจัดการ (Management Administration) การบริหารการพัฒนา (Development Administration) แม้กระทั่งการบริหารการบริการ (Service Administration) แต่ละคำมีความหมายคล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกันที่เห็นได้อย่างชัดเจนมีอย่างน้อย ๓ ส่วน คือ^{๔๗}

๑) ล้วนเป็นแนวทางหรือวิธีการบริหารงานภาครัฐที่หน่วยงานของรัฐ และ/หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นำมาใช้ในการปฏิบัติราชการเพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารราชการ

๒) มีกระบวนการบริหารงานที่ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การคิด (Thinking) หรือการวางแผน (Planning) การดำเนินงาน (Acting) และการประเมินผล (Evaluating)

๓) มีจุดหมายปลายทาง คือ การพัฒนาประเทศไปในทิศทางที่ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมทั้งประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงเพิ่มขึ้น สำหรับส่วนที่แตกต่างกัน คือ แต่ละคำมีจุดเน้นต่างกัน กล่าวคือ การบริหารจัดการเน้นเรื่องการนำแนวคิดการจัดการของภาคเอกชนเข้ามาใช้ในการบริหารราชการ เช่น การมุ่งหวังผลกำไร การแข่งขัน ความรวดเร็ว การตลาด การประชาสัมพันธ์ การจูงใจด้วยค่าตอบแทน การลดขั้นตอน และการลดพิธีการ เป็นต้น ในขณะที่การบริหารการพัฒนาให้ความสำคัญเรื่องการบริหารรวมทั้งการพัฒนา นโยบาย แผนงาน โครงการ (Policy, Plan, Program, Project) หรือกิจกรรมของ

^{๔๕} นกมล เองเจริญ, เทคนิคการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ข้าราชการ, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓-๒๔.

^{๔๖} ไพบูลย์ ช่างเรียน, วัฒนธรรมการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๗.

^{๔๗} วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, การบริหารจัดการและการบริหารการพัฒนาขององค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๕.

หน่วยงานของรัฐ ส่วนการบริหารการบริการเน้นเรื่องการอำนวยความสะดวกและการให้บริการแก่ประชาชน

เสนาะ ดิเยาวว์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการทางสังคม คืออาศัยกลุ่มคนที่ร่วมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การ ผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบให้ งานสำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือของคนอื่น การทำงานกับคนและโดยอาศัยคนนั้นต้องอาศัย คุณสมบัติของผู้บริหารอย่างหนึ่ง คือทำงานร่วมกับคนอื่นได้หรือเป็นที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่น^{๔๘}

สิรภพ เหล่าลาภะ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการบริหารไว้ ๒ นัย คือ ๑) คำว่า บริหาร มาจากภาษาบาลีว่า ปริหาร มาจากศัพท์ว่า ปริ แปลว่า รอบ และ หร ธาตุในความนำไป ดังนั้น คำว่า บริหาร จึงแปลว่า นำไปโดยรอบ อีกสำนวนหนึ่ง คำว่า บริหาร แปลว่า อ้อมหนี, หลีกหนี, หลบหนี ดังในประโยคภาษาบาลีว่า “ปัญหํ ปริหริตํ สมตฺโต” แปลว่า ผู้สามารถเพื่อการ อ้อมหนี หลีกหนี หลบซึ่งปัญหา หรือแปลว่า ผู้สามารถบริหารปัญหา และนำปัญหาไปโดยรอบ หรือกำจัดปัญหาให้หมดสิ้นไป ๒) คำว่า บริหาร แปลมาจากภาษาอังกฤษ ว่า Administer และ Administration แปลความหมายคือ การปกครอง ดำเนินการ อำนาจการ จัดการ จัดให้ วาง ส่งเสริม และบำรุง^{๔๙}

อุทัย ธรรมเตโช ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และ ศิลป์ในการทำงานร่วมกับผู้อื่นตั้งแต่สองคนขึ้นไป เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามความต้องการ โดยอาศัยทรัพยากรการบริหารมาประกอบและใช้ทรัพยากรเหล่านั้นให้เกิดประโยชน์และ ประสิทธิภาพมากที่สุด^{๕๐}

ประทาน คงฤทธิ์ศึกษากร ศึกษาการให้ความหมาย การบริหาร คือ การทำงานให้ บรรลุ วัตถุประสงค์ขององค์การโดยมีหลักการดังนี้

- ๑) ต้องมีองค์การ (Organization) และองค์การนั้นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ (Objective) อันแน่ชัด
- ๒) ต้องมีคนทำงานร่วมกัน คนเป็นส่วนสำคัญในการบริหารหรือการทำงาน
- ๓) ต้องมีทรัพยากรในการบริหาร ซึ่งนอกจากคน (Man) แล้วจะต้องมีทรัพยากร อื่นๆที่สำคัญ ได้แก่ เงิน (Money) วัสดุ (Material) ในการทำงาน

^{๔๘}เสนาะ ดิเยาวว์, **หลักการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๑.

^{๔๙}สิรภพ เหล่าลาภะ, **พุทธศาสตร์การเมือง**, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๐.

^{๕๐}อุทัย ธรรมเตโช, **คู่มือการสอนเลื่อนระดับข้าราชการ**, (กรุงเทพมหานคร : ศรีอนันต์, ๒๕๒๘), หน้า ๒.

๔) ต้องมีการ จัดการในการบริหารหรือการทำงานเพื่อให้การทำงานเป็นไปโดยราบรื่นและบรรลุวัตถุประสงค์^{๕๑}

บรรจบ เนียมมณี ให้ความหมายว่า การบริหารคือ กิจกรรมต่างๆที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาทำงานร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งหรือ หลายๆอย่างร่วมกัน โดยประกอบไปด้วยส่วนต่างๆดังนี้

- ๑) บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป
- ๒) ต้องมีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน
- ๓) ต้องมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการกระทำร่วมกันเด่นชัด
- ๔) วัตถุประสงค์นั้นๆต้องตรงกันในหมู่บุคคลผู้ร่วมกระทำ^{๕๒}

สมพงษ์ เกษมสิน มีความเห็นว่า “การบริหาร” คือ การใช้ศาสตร์และศิลปะการนำเอาทรัพยากรการบริหาร (Administrative Resource) มาประกอบกันตามกระบวนการบริหาร (Process of Administration) ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และเห็นว่าการบริหารมีลักษณะเด่นเป็นสากลอยู่หลายประการ คือ

- ๑) การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์
- ๒) การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ
- ๓) การบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน
- ๔) การบริหารมีลักษณะการดำเนินการเป็นกระบวนการ
- ๕) การบริหารเป็นการดำเนินการร่วมกันของกลุ่มบุคคล
- ๖) การบริหารอาศัยความร่วมมือ ร่วมใจของบุคคล ฉะนั้น จึงต้องอาศัยความร่วมมือใจ(Collective Mind) เพื่อให้เกิดความร่วมมือของกลุ่ม (Group Cooperation) อันจะนำไปสู่พลังรวมกลุ่ม (Group Effort) ในอันที่จะทำให้ภารกิจบรรลุวัตถุประสงค์
- ๗) การบริหารมีลักษณะการร่วมมือกันดำเนินการอย่างมีเหตุผล
- ๘) การบริหารมีลักษณะเป็นการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
- ๙) การบริหารไม่มีตัวตน (Intangible) แต่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์^{๕๓}

^{๕๑}ประธาน คงฤทธิ์ศึกษากร, สุขาภิบาลในฐานะปกครองตนเอง, (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตบริหารศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๗๖.

^{๕๒}บรรจบ เนียมมณี, หลักการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๓), หน้า ๒๖๑.

^{๕๓} สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๔๑.

สมาน รังสิโยภษญ์ และสุธี สุทธิสมบุรณ์ ให้ความหมายว่า การบริหาร คือ การดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ และวิธีการปฏิบัติงานเป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงานหรืออีกนัยหนึ่ง การบริหาร คือ การทำงาน คือ การทำงานสำเร็จโดยอาศัยบุคคลอื่น^{๕๔}

สมยศ นาวิการ ให้ความหมายว่า การบริหาร เป็นกระบวนการของการวางแผนการจัดองค์การและสั่งการควบคุมกำกับ ความพยายามของสมาชิกขององค์การและใช้ทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้^{๕๕}

ลักษณะที่สำคัญของการบริหาร การบริหารมีลักษณะสำคัญ ๘ ประการ ดังนี้

๑) การบริหารเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่ง มิใช่บุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ถ้าจะกล่าวถึงบุคคลผู้ทำหน้าที่บริหารนั้นก็เรียกว่าผู้บริหาร

๒) การบริหารเป็นงานที่จุดหมายทั้งนี้หมายความว่า ในการบริหารงานนั้น จำเป็นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายไว้ก่อน ไม่ว่าจะกำหนดไว้อย่างชัดเจนหรือไม่ก็ตามส่วนการบริหารนั้นจะเป็นแนวทางในการดำเนินงานให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมาย

๓) การบริหารเป็นแนวทางสำคัญที่มีอิทธิพลต่อสังคมภายใน และภายนอกองค์กร ดังเช่น ถ้าผู้บริหารต้องการจะปรับปรุงวิธีปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ก็อาจได้โดยการจัดหาเครื่องจักรเครื่องมืออันทันสมัยมาใช้ จัดการฝึกอบรมคนงานให้มีความสามารถยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นผลดีต่อองค์กรและผู้ปฏิบัติงานด้วย ตัวอย่างผลกระทบต่อสังคมภายนอกเป็นต้นว่า ถ้าองค์กรนั้น ๆ มีนโยบายที่จะทำประโยชน์ต่อสังคม เช่น ส่งเสริมการศึกษาในชุมชนโดยให้ทุนการศึกษาหรือ บริจาคเงินก่อสร้างโรงเรียนก็นับว่าองค์กรนั้นมีส่วนช่วยพัฒนาสังคมภายนอกองค์กรหรือองค์กรบางแห่งอาจไม่นำพาต่อความเดือดร้อนรำคาญ ซึ่งองค์กรของตนก่อขึ้น เช่น สิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นผลของการบริหารอันมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

๔) การบริหารเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสามารถของกลุ่มคน ธุรกิจก่อตั้งขึ้น เพื่อดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์โดยกลุ่มคน มิใช่เป็นความสามารถของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพียงบุคคลเดียวเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะว่าคนเราย่อมมีขอบเขตความสามารถจำกัดทั้งด้านกำลังกาย กำลังสมองและเวลา จึงจำต้องได้รับความร่วมมือร่วมใจจากบุคคลมาช่วยกัน

๕) การบริหารจะได้รับผลสำเร็จด้วยดีก็แต่โดยการร่วมแรงร่วมใจของบุคคลอื่น ๆ นอกเหนือไปจากเจ้าของธุรกิจ ทั้งนี้เนื่องจากบรรดาเจ้าของ เช่น ผู้ถือหุ้นอาจไม่มีเวลาหรือ

^{๕๔}สมาน รังสิโยภษญ์ และสุธี สุทธิสมบุรณ์, **หลักการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สวัสดิการสำนักงาน, ๒๕๒๗), หน้า ๑๓๗.

^{๕๕}สมยศ นาวิการ, **การบริหารเชิงกลยุทธ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ บรรณกิจ, ๒๕๔๔), หน้า ๗๘.

ความสามารถในการบริหารจึงต้องจัดหาผู้อื่นที่มีความสามารถในการบริหารจึงต้องจัดหาผู้อื่นที่มีความสามารถในการบริหารให้มาบริหารในองค์กร

๖) การบริหารจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ก็แต่โดยการใช้ความรู้ความชำนาญและการฝึกฝนอบรมทางด้านบริหารมาโดยเฉพาะ จึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าการบริหารเป็นวิชาชีพอย่างหนึ่ง ผู้บริหารโดยเฉพาะผู้บริหารสูงสุดไม่จำเป็นต้องมีความรู้ทางเทคนิคในการปฏิบัติโดยตรง แต่ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ความชำนาญในการบริหารอันอันได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ ฯลฯ

๗) การบริหารเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตนไม่สามารถมองเห็นได้ แต่สิ่งที่จะแสดงให้เห็นว่าการบริหารดำเนินไปอย่างไร ได้ผลดีหรือไม่เพียงใดนั้น ก็คือผลงาน เพราะว่าผลงานจะเป็นเครื่องวัดความสามารถทางการบริหาร

๘) เจ้าของธุรกิจไม่จำเป็นต้องทำหน้าที่ผู้บริหารเสียเองโดยทั่วไปแล้ว (ยกเว้นองค์กรขนาดเล็ก) คณะผู้บริหารมักจะเป็นกลุ่มบุคคลอื่นๆที่มีความสามารถทางการบริหารทำหน้าที่ในนามของเจ้าของธุรกิจ

บุญทัน ดอกไธสง ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการจัดการระบบและการแก้ไขปัญหาโดยใช้แนวทางบวก (Positive Approach) เพื่อให้สังคมได้รับผลประโยชน์ที่เป็นธรรม การจัดระบบต้องอาศัยโครงสร้างทางการเมืองและการศึกษาเข้ามาเป็นตัวแปร^{๕๖}

ประถม แสงสว่าง กล่าวว่า การบริหารเป็นศาสตร์ เพราะมีทฤษฎีและหลักการมากมายในการบริหารที่นำมาทดลองได้ พิสูจน์ได้ว่าเป็นจริง การนำไปใช้ให้ได้ผลหรือไม่นั้นเป็นศิลป์ คือ ผู้นำไปใช้ต้องมีศิลปะ การบริหารยังอาจ หมายถึง การวางแผน (Planning) การดำเนินงานตามแผน (Execution) ซึ่งประกอบด้วย การแบ่งงาน (Sharing) การร่วมมือ (Participating) การประสานงานกัน (Coordination) และการประเมินผล (Evaluation)^{๕๗}

วีระ อำพันสุข อธิบายไว้ว่า การบริหารต้องใช้ความรู้ในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติในการบริหารงานต้องอาศัยบุคคล (Man) เงินทุน (Money) อุปกรณ์ต่างๆ (Material) และการจัดการ (Management) และควรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องมือในการสร้างความมั่นคงทางจิตใจ^{๕๘}

^{๕๖} บุญทัน ดอกไธสง, การจัดการองค์การ, หน้า ๙๗.

^{๕๗} ประถม แสงสว่าง, การบริหารการศึกษาเบื้องต้น (Introduction to Educational Administration), หน้า ๑๕.

^{๕๘} วีระ อำพันสุข, พุทธธรรมกับการบริหารบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : เอรวิณการพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๑ - ๑๐.

ชูป กาญจนประกร กล่าวถึงการบริหารว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยองค์ประกอบหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการบริหาร และวิธีการปฏิบัติ ตลอดจนหมายถึงการทำให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้อาศัยบุคคลอื่นๆ^{๕๙}

จากความหมายดังกล่าวที่นักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้ให้ไว้แสดงให้เห็นว่าการบริหารมีลักษณะที่สำคัญ คือ การบริหารต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการที่จะร่วมมือในการทำกิจการขององค์กรให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยใช้กระบวนการที่มีลักษณะการดำเนินงานซึ่งสืบเนื่องและใช้ทรัพยากรที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพในการจัดการเพื่อให้เกิดความสำเร็จ^{๖๐}

ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การบริหารหรือการจัดการ คือ กระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์กรซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มีเงินทุน เครื่องจักรและวัสดุครุภัณฑ์ต่างๆ เป็นองค์ประกอบด้วย^{๖๑}

พะยอม วงศ์สารศรี ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่างๆ ดำเนินกิจการตามขั้นตอนต่างๆ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์กร การตระหนักถึง ความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์กรควบคู่ไปด้วยองค์การจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้^{๖๒}

สมคิด บางโม ได้สรุปว่า การบริหารหรือการจัดการ หมายถึง ศิลปะ ในการใช้คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ขององค์กรและนอกองค์กร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ^{๖๓}

สมพงษ์ เกษมสิน ได้กล่าวโดยสรุปไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรบริหาร มาประกอบเป็นกระบวนการบริหาร ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งทำให้มองเห็นลักษณะของการบริหารได้ดังนี้ การบริหารย่อมมี

^{๕๙}ชูป กาญจนประกร, **หลักรัฐประศาสนศาสตร์** (เอกสารโรเนียว) คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ. ๒๕๑๐, น. เอกสารประกอบคำบรรยาย ๒๕๐๖, หน้า ๑๐ - ๑๒.

^{๖๐}สัมฤทธิ์ ทำเหล็กเจริญ, “ปัญหาในการปฏิบัติงานของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล: ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดปทุมธานี”, หน้า ๑๓๘.

^{๖๑}ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : อักษรปริทรรศน์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๒.

^{๖๒}พะยอม วงศ์สารศรี, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : พราณนการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๓๖.

^{๖๓}สมคิด บางโม, **การบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๖๑.

วัตถุประสงค์ การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นสำคัญ การบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหาร เป็นองค์ประกอบพื้นฐาน การบริหารมีลักษณะการดำเนินการที่เป็นกระบวนการ การบริหารเป็น การดำเนินงานร่วมกันของกลุ่มคน การบริหารอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคลและของกลุ่ม คน และการบริหารมีลักษณะเป็นการร่วมมือดำเนินการอย่างมีเหตุผล^{๖๔}

สมาน รังสิโยภักษ์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงาน ให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่างๆ ได้แก่ เงิน วัสดุสิ่งของ และวิธีปฏิบัติงานเป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน^{๖๕}

สัมพันธ ภูไพบูลย์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการใช้ บุคคลอื่นร่วมกับปัจจัยในการจัดการ เพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปได้ตามวัตถุประสงค์และ สนองตอบความคาดหวังและจัดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การ งาน^{๖๖}

ปกรณ ศรีดอนไผ่ ได้สรุปทฤษฎีการบริหาร ของนักวิชาการหลายท่านไว้ดังนี้

๑) ทฤษฎีการบริหารระบบราชการ (Bureaucratic Management) ทฤษฎีนี้บ้าง ท่านก็เรียกว่า ทฤษฎีองค์การแบบราชการ เป็นทฤษฎีที่ Max Weber นักสังคมวิทยาและนัก รัฐศาสตร์ ชาวเยอรมันผู้คิดค้นขึ้นตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ โดยที่เขามีความเชื่อว่าบุคคล ทั้งหลายมีทั้งข้อเท็จจริงและขยัน การที่ผู้บริหารจะให้กลุ่มบุคคลร่วมมือปฏิบัติงานให้บรรลุ วัตถุประสงค์ ได้ดีนั้นจะต้องมีองค์การหรือหน่วยงานแบบ “ระบบราชการ” จะต้องมีการจัด องค์การให้มีการลดหลั่นในสายบังคับบัญชา มีกฎเกณฑ์ กำหนดการปฏิบัติงาน มีการกำหนด ตำแหน่งหน้าที่ ตัวบุคคล ผู้ดำรงตำแหน่ง และมีการเลือกบุคคลเข้าปฏิบัติงาน โดยหลักคุณวุฒิ และยึดความสามารถเป็นสำคัญ แนวคิดของ Max Weber จึงก่อให้เกิดทฤษฎีองค์การแบบ ราชการ หรือการบริหารแบบระบบราชการขึ้น ทฤษฎีประกอบด้วยหลัก ๖ ประการ คือ

- (๑) หลักกฎหมายและเหตุผล
- (๒) หลักสายการบังคับบัญชา
- (๓) หลักระบบคุณธรรม
- (๔) หลักการกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างมีแบบแผน
- (๕) หลักการฝึกอบรมและพัฒนา
- (๖) หลักการไม่ยึดหลักตัวบุคคล

^{๖๔} สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไพบูลย์ สารานุกรม, ๒๕๑๔), หน้า ๓.

^{๖๕} สมาน รังสิโยภักษ์, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗), หน้า ๑.

^{๖๖} สัมพันธ ภูไพบูลย์, องค์การและการจัดการ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : พัทธอักษร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖.

๒) ทฤษฎีการบริหารแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) การบริหารแบบวิทยาศาสตร์ เป็นการบริหารงานที่มีระบบ มีเหตุผล มีการกำหนดมาตรฐานการทำงานไว้อย่างแน่นอน เลือกวิธีที่ดีที่สุดในการทำงาน และกำหนดเครื่องมือควบคุมในการทำงานไว้อย่างเหมาะสม Taylor มีความเชื่อว่าคนแต่ละคนเปรียบเสมือนเครื่องมือที่ผู้บริหารสามารถปรับปรุงเพิ่มผลผลิตได้โดยผู้บริหารจะต้องจัดแบ่งงานกำหนดหน้าที่ของแต่ละคน และสังเกตการณ์ปฏิบัติการอย่างมีระบบเพื่อหาวิธีทำงานที่ดีที่สุดเพียงวิธีเดียว สำหรับใช้ในการเพิ่มผลผลิต โดยใช้จ่าน้อยแต่ได้ผลมากที่สุด วิธีการบริหารแบบวิทยาศาสตร์ หลักการบริหารแบบวิทยาศาสตร์ ตามแนวคิดของ Taylor ฯลฯ^{๒๗}

๓) ทฤษฎีการบริหารงานตามหลักมนุษยสัมพันธ์ (Human Relations Management) การบริหารงานตามหลักมนุษยสัมพันธ์ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การบริหารงานตามหลักพฤติกรรมได้รับการสนใจอย่างจริงจัง เมื่อปลายคริสต์ศตวรรษ ที่ ๑๙ เป็นต้นมา บรรดานักจิตวิทยา นักมานุษยวิทยา และนักสังคมวิทยา ได้ให้ความสนใจในการทำงานของคนงานในด้านต่าง ๆ และเชื่อถือว่า คนเป็นองค์ประกอบสำคัญของการบริหารกว่าวิธีการจัดการ เพราะคนมีชีวิตจิตใจเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงได้ ต้องการขวัญและกำลังใจในการทำงาน การที่คนจะทำงานมีประสิทธิภาพหรือไม่ ขึ้นอยู่กับสิ่งเหล่านี้ นักทฤษฎีกลุ่มนี้จึงได้ศึกษาเรื่องคนมากกว่าการจัดการบริหารตามหลักมนุษยสัมพันธ์ที่ได้รับการยกย่องมากและเป็นต้นกำเนิดทฤษฎีนี้

๔) ทฤษฎีการบริหารงานแบบระบบ (System Approach) ทฤษฎีการบริหารงานแบบระบบเป็นระบบการบริหารที่ถือว่าเป็นปัจจัยต่าง ๆ ที่ประกอบด้วยกันเข้าเป็นองค์การนั้นต่างมีความสัมพันธ์ และมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน สามารถส่งผลกระทบซึ่งกันและกันได้ (Kask and Rosenzweig) ได้ให้คำจำกัดความทฤษฎีระบบว่า ระบบเป็นการจัดการให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ระหว่างปัจจัยอิสระ หรือปัจจัยย่อยตั้งแต่สองปัจจัยขึ้นไป และปัจจัยอิสระหรือปัจจัยย่อยรวมทั้งตัวระบบดังกล่าวจะต้องมีขอบเขตที่กำหนดไว้ชัดเจนในอันที่จะแบ่งแยกออกจากสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ดังนั้นเราอาจสรุปความหมายของระบบได้ว่า ระบบเป็นกระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยอิสระตั้งแต่สองปัจจัยขึ้นไปจนเกิดเป็นกระบวนการของความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยอิสระตั้งแต่สองความสัมพันธ์ ซึ่งจะเป็นตัวแบ่งแยกระบบออกจากสภาพแวดล้อม

๕) ทฤษฎีการบริหารโดยสถานการณ์ (Contingency Management) การบริหารโดยสถานการณ์เป็นการผสมผสานหลักการและทฤษฎีการบริหารต่าง ๆ มาใช้ให้เหมาะสมกับ

^{๒๗} ปกรณ์ ศรีดอนไผ่, “บทบาทวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการหน้าสายวิชาและครูในเขตการศึกษา ๖”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๓), หน้า ๒๐๑.

เหตุการณ์หนึ่ง โดยไม่ยึดแนวการบริหารแบบใดแบบหนึ่งโดยเฉพาะแต่ให้เหตุการณ์เป็นตัวกำหนดจะใช้หลักการบริหารแบบไหน ทองศรี กำภู ณ อยุธยา ได้สรุปหลักการบริหารโดยสถานการณ์ไว้ ๓ ประการ ดังนี้

- (๑) การบริหารโดยสถานการณ์ยึดถือความเป็นไปได้สถานการณ์หนึ่งๆเป็นหลัก
- (๒) เนื่องจากเหตุการณ์ต่างๆ เปลี่ยนไป การบริหารโดยสถานการณ์จึงไม่ควรยึดสถานการณ์อันใดอันหนึ่งตายตัว เพื่อให้เป็นแบบอย่างการบริหารเกินไป แต่ให้มีความยืดหยุ่นพร้อมที่จะพิจารณาสถานการณ์ใหม่ๆ ต่อไป เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้เรื่อยๆ
- (๓) การบริหารโดยสถานการณ์ จะคำนึงถึงงานวิทยาการ หรือสิ่งแวดล้อมและความต้องการของบุคคลในหน่วยงานเป็นหลัก เพื่อให้เกิดผลงานมากกว่า ที่จะแสวงหาวิธีการ อันดีเลิศมาใช้ในการทำงาน และต้องคำนึงถึงความจำเป็นในระยะยาวที่มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ โดยยึดหลักโครงสร้างวิทยาการ ตลอดจนปัจจัยด้านจิตวิทยาเป็นหลักในการพิจารณาด้วย

روبินส์และคูลเตอร์ (Robbins and Coulter) ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า หมายถึง กระบวนการประสานกิจกรรมหรืองานต่างๆ เข้าด้วยกัน ทำให้งานสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลภายใต้การดำเนินงานของคนอื่น^{๖๘}

เฮอร์เบิร์ต เอ. ซิมอน (Herbert A. Simon.) ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ร่วมกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน^{๖๙}

เฮอริล (Hellriegel) กล่าวว่า “Management” หมายถึง ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น^{๗๐}

โยเดอร์ (Yoder) กล่าวว่า หมายถึง การนำไปสู่กระบวนการของการทำกิจการที่มีการวางแผน (Planning) การอำนวยการ (Directing) และความร่วมมือ (Coordinating) โดยเฉพาะกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ^{๗๑}

^{๖๘}Stephen P. Robbins and Coulter, **M. Management**, 7th ed. (New Jersey : prentice Hall International, Inc, 2002), p. 6.

^{๖๙}Herbert A. Simon, **Administrative Behavior**, (New York : The Macmillan Company, 1947), p. 3.

^{๗๐}Don Hellriegel, **Management** (third edition, Addison - Wesley Publishing Company Inc., 1982), p.6.

แชพแมน (Chapman) กล่าวว่า หมายถึง การขับเคลื่อนงานภายในองค์กรให้เดินไปข้างหน้าโดยอาศัยผู้อื่นด้วยการเป็นผู้นำ (Leadership) การแนะแนว (Guiding) และการกระตุ้น (Motivative) ความเพียรของผู้อื่นเพื่อสู่เป้าหมายขององค์กร และยังรวมไปถึงการให้กำลังใจ (Inspiring) การสื่อสาร (communicating) การวางแผน (Planning) และการจัดการ (Management)^{๗๒}

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์ในการบริหารหรือจัดการงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และสามารถตอบสนองความต้องการขององค์กรได้โดยการบริหารต้องอาศัยปัจจัยหลัก คือเงิน บุคคล วัสดุสิ่งของและวิธีการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

การบริหารเป็นการวางแผนงานล่วงหน้า การทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งถ้ามีการวางแผนล่วงหน้าก็จะทำให้การทำงานนั้นดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุประสคิในทุกงานในที่นี้จะไดกล่าวถึงแนวคิดของการบริหารว่ามีผู้ให้คำจำกัดความและความหมายเกี่ยวกับการบริหารอย่างไร ซึ่งมีนักวิชาการจำนวนมากได้แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

ทองหล่อ เดชไทย ได้กล่าวถึง การบริหารเป็นการจัดการอย่างมีระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และทำให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่น บรรลุมวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ด้วยความร่วมมือของกลุ่มบุคคล และยังเสนอว่า “การบริหาร” และ “การจัดการ” นั้นบางครั้งอาจให้แทนกันได้เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่หวังผลขั้นสุดท้ายอย่างเดียวกัน คือ ความสำเร็จของงาน “การบริหาร” ใช้มากในการบริหารรัฐกิจ ส่วน “การจัดการ” ใช้มากในทางธุรกิจหรืออาจกล่าวว่า “การบริหาร” มุ่งเน้นที่การกำหนดนโยบายและการวางแผน ส่วน “การจัดการ” เป็นการนำนโยบายและแผนไปดำเนินให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้^{๗๓}

เด่น ชะเนติยง ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารไว้ว่า การบริหารมีลักษณะเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ กล่าวคือ การบริหารจัดเป็นศาสตร์สาขาหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป เพราะมีองค์ประกอบของความรู้ (Knowledge) มีหลักเกณฑ์ (Principle) และทฤษฎี (Theory) ที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ เป็นศาสตร์ทางสังคมซึ่งอยู่กลุ่มเดียวกับกับวิชา

^{๗๒}Dale Yoder, **Personnel Principles and Policies**, (fourth printing, Englewood Cliffs : New Jersey Prentice - Hall, Inc., 1956), p.7.

^{๗๓}E.N. Chapman, **Supervisor Survival Kit**, (second edition, California : Science Research Associates Inc., 1995), p.3.

^{๗๔}ทองหล่อ เดชไทย, หน่วยที่ ๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุข, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๕), หน้า ๕.

จิตวิทยา สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์ ส่วนในทางปฏิบัตินั้นจะขึ้นอยู่กับความสามารถ ประสบการณ์ และทักษะของผู้บริหารแต่ละคนที่จะนำความรู้ หลักการและทฤษฎีไปปรับหรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องศิลปะ ดังนั้น นักบริหารที่เก่งต้องมีศาสตร์และศิลปะ^{๗๔}

ดิน ปรัชญพฤทธิ ได้เสนอภารกิจสำคัญในการบริหารไว้ ๗ ประการ คือ^{๗๕}

๑) การวางแผน หมายถึง การกำหนด โครงการอย่างกว้าง ๆ ว่ามีอะไรบ้างที่จะต้องลงมือปฏิบัติตามลำดับ วางแนววิธีปฏิบัติพร้อมด้วยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้น ก่อนลงมือปฏิบัติการ

๒) การจัดองค์การ หมายถึง การจัดรูปโครงสร้างหรือเค้าโครงของการบริหาร โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่าง ๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจน พร้อมทั้งกำหนดลักษณะ และวิธีการติดต่อสัมพันธ์ตามลำดับชั้นแห่งอำนาจหน้าที่สูงต่ำลดหลั่นลงไป

๓) การจัดคนเข้าทำงาน หมายถึง การบริหารงานเกี่ยวกับตัวบุคคลของหน่วยงาน การบริหารบุคคลดังกล่าว รวมถึงตั้งแต่การแสวงหาคนทำงานมาบรรจุ การแต่งตั้ง การฝึกอบรม และการพัฒนาบุคคล การบำรุงขวัญ การเลื่อนขั้น ลดขั้น ตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากงาน และการบำรุงรักษาสภาพของการทำงานให้ดี และมีประสิทธิภาพให้คงอยู่ต่อไป

๔) การสั่งการ หมายถึง การอำนวยการหรือการวินิจฉัยสั่งการ หลังจากการได้วิเคราะห์และพิจารณาโดยรอบคอบ รวมทั้งการติดตามดูแลให้มีการปฏิบัติตามคำสั่งนั้น ๆ

๕) การประสานงาน หมายถึง การประสานงานหรือติดต่อ สัมพันธ์กับหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่าง ๆ ในองค์การ เพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีการทำงานที่ซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกัน สามารถทำงานประสานความกลมกลืนกัน เพื่อวัตถุประสงค์หลักขององค์การ

๖) การรายงาน หมายถึง การเสนอรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาหรือยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งบนและล่าง เพื่อทราบความก้าวหน้าของงานทุกระยะสะดวกแก่การประสานงานอื่น จะเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีร่วมกัน ตลอดจนเป็นการบำรุงขวัญไปในตัวด้วย

๗) การงบประมาณ หมายถึง การจัดสรรทรัพยากร หรือการทำงานประมาณการเงิน วางแผนหรือโครงการในการจ่ายเงิน การบัญชีและการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินโดยรอบคอบ และรัดกุม

ธีรวุฒิ ประทุนรัตน์ ได้กล่าวถึงการบริหารว่าเป็นกิจกรรมที่คณะบุคคลร่วมกันกระทำตั้งแต่สองคนขึ้นไป เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดที่วางไว้ร่วมกันก่อนแล้ว

^{๗๔} เต็น ชะเนติยง, การบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๓๓), หน้า ๕๒.

^{๗๕} ดิน ปรัชญพฤทธิ, หลักการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๔-๒๖.

และในการกระทำกิจกรรมดังกล่าวนั้นมีการใช้ทรัพยากรการบริหารให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด^{๗๖}

พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล กล่าวถึง กระบวนการการบริหารควรประกอบด้วย ๑๐ ประการ คือ^{๗๗}

๑) การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดงานหรือวิธีการปฏิบัติงานไว้เป็นการล่วงหน้า โดยเกี่ยวกับการคาดการณ์ (Forecasting) การกำหนดวัตถุประสงค์ (Set Objective) การพัฒนากลยุทธ์ (Develop strategies) ในการวางแผน ซึ่งต้องคำนึงถึงนโยบาย (Policy) เพื่อให้แผนงานที่กำหนดขึ้นไว้มีความสอดคล้องต้องกันในการดำเนินงาน

๒) การจัดการ (Organizing) หมายถึง การพัฒนาระบบการทำงานเพื่อให้งานต่าง ๆ สามารถดำเนินไปโดยมีการประสานงานกันเป็นอย่างดี

๓) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคลเข้าปฏิบัติงานให้เหมาะสมตามตำแหน่งหน้าที่ที่รับผิดชอบ

๔) การตัดสินใจ (Decision) หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการที่จะตัดสินใจแยกแยะและวิเคราะห์ออกมาให้ได้ว่าในการทำงานจะต้องมีการตัดสินใจในเรื่องใดบ้าง

๕) การสั่งการ (Directing) หมายถึง การศึกษาวิธีการวินิจฉัยสั่งการ รวมทั้งการควบคุมงานและนิเทศงาน ตลอดจนตัดสินใจในการบริหารงานที่จะทำให้การทำงานประจำวันของเจ้าหน้าที่ทุกคนเป็นไปด้วยดี

๖) การควบคุม (Controlling) หมายถึง การร่วมมือประสานงาน เพื่อดำเนินการเป็นไปด้วยดี และราบรื่น ศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการที่จะทำการประสานงานดีขึ้น และดำเนินการแก้ไขเมื่อเกิดปัญหาขึ้น

๗) การร่วมมือประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานงานให้ผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่ายมีความเข้าใจในงาน เข้ามาร่วมทำงานกันอย่างพร้อมเพรียงกัน ข้อตกลงที่สำคัญยิ่งของการประสานงาน คือ ความร่วมมือ ซึ่งเป็นเรื่องของ “จิตใจ”

๘) การสื่อข้อความ (Communicating) หมายถึง การผ่านข่าวสารข้อมูลและความเข้าใจ เพื่อที่จะให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือบุคคลอื่นเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการ

๙) การรายงานผล (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงาน ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ (Public Relation) แจ้งให้ประชาชนทราบ ซึ่งโดยทั่วไปการรายงาน จะ

^{๗๖} ธีรภูมิ ประทุนรัตน์, การศึกษาไทย, (สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา, ๒๕๒๖), หน้า

๓.

^{๗๗} พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๒), หน้า ๖๔-๗๒.

หมายถึง วิธีการของสถาบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลแก่ผู้สนใจมาติดต่อสอบถาม ผู้บังคับบัญชา/ผู้ร่วมงาน ความสำคัญของการรายงานนั้นจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของความเป็นจริง

๑๐) การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การงบประมาณ โดยศึกษาให้ทราบถึงระบบและกรรมวิธีในการบริหารเกี่ยวกับงบประมาณ และการเงินตลอดจนการใช้งบประมาณในการควบคุมงาน

พินัส หันนาคินท์ ได้กล่าวถึงการบริหารว่าเป็นกระบวนการที่ผู้บริหารใช้อำนาจตลอดจนใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ หรือคาดว่าจะมีการดำเนินงานของสถาบันหรือหน่วยงานนั้น ๆ ให้ดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการ^{๗๘}

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เสนอแนวคิดว่าการบริหารเป็นกิจกรรมซึ่งมีลักษณะสำคัญ ๔ ประการได้แก่^{๗๙}

- ๑) เป็นกิจกรรมตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป
- ๒) กลุ่มบุคคลร่วมมือกันทำกิจกรรม
- ๓) กิจกรรมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน
- ๔) ทำกิจกรรมโดยใช้กระบวนการและทรัพยากรที่เหมาะสม

สมคิด บางโม ได้อธิบายองค์ประกอบของการบริหารที่สำคัญและมีความจำเป็นต่อองค์กร ดังนี้

๑. วัตถุประสงค์ที่แน่นอน กล่าวคือ จะต้องรู้ว่า จะดำเนินการไปทำไม เพื่ออะไร และต้องการอะไรจากการดำเนินการ เช่น ต้องมีวัตถุประสงค์ในการให้บริการหรือในการผลิต ต้องรู้ว่าผลิตเพื่อใคร ต้องการผลตอบแทนเช่นใด ถ้าหาไม่มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์แล้วก็ไม่มีความหมายที่จะบริหารการดำเนินงานต่างๆ จะไม่มีผลสำเร็จเพราะไม่มีเป้าหมายกำหนดไว้แน่นอน

๒. ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ วัตถุและเครื่องมือประกอบการทำงาน รวมไปถึงความสามารถในการจัดการ ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ ๔Ms คือ มนุษย์ (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และความสามารถในการจัดการ (Management) หรือ ๖ Ms ที่มีเครื่องจักร (Machine) และตลาด (Market) เพิ่มเข้ามาซึ่งในปัจจุบันมีความจำเป็นมากขึ้น

๓. มีการประสานงานระหว่างกันหรือเรียกได้ว่ามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน กล่าวคือ เป้าหมายและวัตถุประสงค์รวมทั้งทรัพยากรในการบริหารทั้ง ๔Ms หรือ ๖Ms ดังกล่าว จะต้องมีความสัมพันธ์กัน

^{๗๘} พินัส หันนาคินท์, หลักการบริหารโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๔), หน้า ๕.

^{๗๙} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๒), หน้า ๒.

ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและเกิดปฏิภริยาระหว่างกัน หรือกล่าวได้ว่าจะต้องมีระบบของการทำงานร่วมกันและที่เกิดขึ้นจริง ๆ ด้วย การนำปัจจัยทั้งหลายเบื้องต้นมาไว้ร่วมกันแล้วไม่เกิดปฏิภริยาระหว่างกัน ไม่เกิดความสัมพันธ์ ระหว่างกัน การบริหารก็จะไม่เกิดขึ้น

๔.ประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในการบริหารงานนั้นสิ่งทีวัดผลสำเร็จของงานว่าบรรลุเป้าหมายของวัตถุประสงค์ขององค์การก็คือ ประสิทธิผลขององค์การ หมายถึงความสามารถขององค์การ ในอันทีจะบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การในการใช้ทรัพยากรขององค์การทีมีอยู่ระยะสั้น โดยเปรียบเทียบกับปัจจัยนำเข้าและค่าใช้จ่ายกับปัจจัยนำออกและรายได้ขององค์การ^{๔๐}

สมยศ นาวิการ ได้ให้ความหมายของการบริหารเชิงกลยุทธ์ หมายถึง การตัดสินใจและการบริหารทีมีผลกระทบต่อผลการดำเนินงานระยะยาวขององค์การประกอบด้วย การกำหนดกลยุทธ์และการควบคุมกลยุทธ์ จะมุ่งตรวจสอบ ประเมินโอกาสและอุปสรรคภายในสภาพแวดล้อมภายนอกและมุ่งตรวจสอบประเมินจุดอ่อนและจุดแข็ง อุปสรรคภายในสภาพแวดล้อมภายในบริษัท^{๔๑}

สุพิน เกษาคุปต์ ได้กล่าวถึง การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation Management) เป็นแนวทางการบริหาร ทีเปิดโอกาสให้พนักงานเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน และการตัดสินใจในงานต่าง ๆ ทีเขามีส่วนรับผิดชอบอยู่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์การทำให้พนักงานเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินงานต่าง ๆ ขององค์การใด ทีใช้นโยบายการบริหารแบบนี้เป็นการแสดงให้พนักงานได้รู้ว่ฝ่ายบริหารเห็นความสำคัญของพนักงาน ทีมีต่อความสำเร็จขององค์การ ทำให้เกิดความรู้สึกทีดี มีความภูมิใจ และรับผิดชอบต่องานอย่างเต็มที่ซึ่งเป็นการจูงใจในการทำงานทีดีวิธีหนึ่ง^{๔๒}

เสนาะ ดิเยาว์ ได้กล่าวถึงหลักสำคัญของการบริหาร ๕ ลักษณะ^{๔๓} คือ

๑.การบริหารเป็นการทำงานกับคนและโดยอาศัยคน หมายความว่า การบริหารเป็นกระบวนการทางสังคม คือ อาศัยกลุ่มคนทีรวมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การ ผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบให้สำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลอื่น มิฉะนั้นจะทำงานไม่สำเร็จ สารสำคัญของการบริหารในข้อนี้แสดงให้เห็นว่ ผู้บริหารทีประสบความสำเร็จจะต้องมีสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ คือ มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทีดี มีความเป็นผู้นำและสามารถทำงานเป็นทีม

^{๔๐} สมคิด บางโม, การบริหาร, หน้า ๖๒-๖๓.

^{๔๑} สมยศ นาวิการ, การบริหารเชิงกลยุทธ์, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๒.

^{๔๒} สุพิน เกษาคุปต์, การจัดการปฏิบัติงาน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๙๒-๙๓.

^{๔๓} สেনาะ ดิเยาว์, หลักการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑-๒.

ได้ มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้หากมีการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ และมีความสามารถทำให้งานบรรลุเป้าหมายได้

๒. การบริหารทำให้งานบรรลุเป้าหมายขององค์การ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์การต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนทุกคนจึงจะทำให้สำเร็จลงได้ เป้าหมายเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้บริหารจะต้องทำให้บรรลุได้นั้นจะต้องมีลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือ เป้าหมายต้องสูงแล้วสามารถทำให้สำเร็จ เป้าหมายสูงเกินไปก็ทำให้สำเร็จไม่ได้ เป้าหมายต่ำไปก็ไม่ท้าทายไม่มีคุณค่า ประการที่สอง การจะไปถึงเป้าหมายจะต้องมีระบบงานที่ดีมีแผนงานที่มีประสิทธิภาพ ประการสุดท้าย จะต้องระบุเวลาที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น

๓. การบริหารเป็นการสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ คำว่า ประสิทธิผล หมายความว่า ทำงานบรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนด ส่วนคำว่า ประสิทธิภาพ หมายความว่า ทำงานโดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดหรือเสียค่าใช้จ่ายต่ำสุด การทำงานให้สำเร็จอย่างเดียวไม่พอแต่จะต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่ประหยัดอีกด้วย การทำได้ทั้งสองอย่างคือ งานบรรลุผลตามที่ต้องการและการใช้ทรัพยากรต่ำสุดจึงเป็นความสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ

๔. การบริหารเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นที่รู้กันโดยทั่วไปว่าเราอาศัยในโลกที่มีทรัพยากรจำกัดการใช้ทรัพยากรต่างๆ จึงต้องตระหนัก ๒ ข้อใหญ่ๆ คือ เมื่อใช้ทรัพยากรใดไปแล้วทรัพยากรนั้นจะหมดสิ้นไปไม่สามารถกลับคืนมาใหม่ได้ และจะต้องเลือกใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมอย่าให้เกิดสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ ดังนั้นการบริหารกับเศรษฐศาสตร์จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เศรษฐศาสตร์เป็นการศึกษาถึงการกระจายการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างไร ส่วนผู้บริหารในองค์การจะต้องผลิตสินค้าและบริหารให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๕. การบริหารจะต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องสามารถคาดคะเนเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้องและสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้น

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ ได้กล่าวถึงการบริหารตามวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งหน่วยงานไว้ 6 ส่วน ดังนี้

๑) การบริหารงานของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งเรียกว่า การบริหารรัฐกิจ (Public administration) หรือการบริหารภาครัฐ มีวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้ง คือ การให้บริการสาธารณะ (Public Services) ซึ่งครอบคลุมถึงการอำนวยความสะดวก การรักษาความสงบเรียบร้อย ตลอดจนการพัฒนาประชาชนและประเทศชาติ เป็นต้น การบริหารส่วนนี้เป็นการบริหารของหน่วยงานของภาครัฐ (Public or Governmental Organization) ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น เช่น การบริหารงานของหน่วยงานของ

สำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง กรม หรือเทียบเท่า การบริหารงานของจังหวัดและอำเภอ การบริหารงานของหน่วยการบริหารท้องถิ่น หน่วยงานบริหารเมืองหลวง รวมตลอดทั้งการบริหารงานของหน่วยงานของรัฐวิสาหกิจ เป็นต้น

๒) การบริหารงานของหน่วยงานภาคธุรกิจ ซึ่งเรียกว่า การบริหารธุรกิจ (Business administration) หรือการบริหารภาคเอกชนหรือการบริหารของหน่วยงานของเอกชน ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งเพื่อการแสวงหากำไร หรือการแสวงหากำไรสูงสุด (Maximum profits) ในการทำธุรกิจ การค้าขาย การผลิตอุตสาหกรรม หรือให้บริการ เห็นตัวอย่างได้อย่างชัดเจนจากการบริหารงานของ บริษัท ห้างร้าน และห้างหุ้นส่วนทั้งหลาย

๓) การบริหารของหน่วยงานที่ไม่สังกัดภาครัฐ (Non-governmental organization) ซึ่งเรียวย่อว่า หน่วยงาน เอ็นจีโอ (NGO.) เป็นการบริหารงานของหน่วยงานที่ไม่แสวงหาผลกำไร (non-profit administration) มีวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้ง คือการไม่แสวงหาผลกำไร (Non-profit) เช่น การบริหารของมูลนิธิ และสมาคม

๔) การบริหารงานของหน่วยงานระหว่างประเทศ (International organization) มีวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้ง คือ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เช่น การบริหารงานของสหประชาชาติ (United Nations Organization) องค์การการค้าระหว่างประเทศ (World Trade Organization) และกลุ่มประเทศอาเซียน (ASEAN)

๕) การบริหารงานขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ การบริหารงานขององค์กรส่วนนี้เกิดขึ้นหลังจากประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. ๒๕๕๐) โดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้มืองค์กรตามรัฐธรรมนูญขึ้น เช่น การบริหารงานของศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการการเลือกตั้ง และผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา เป็นต้น องค์กรดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นหน่วยงานของรัฐเช่นกัน แต่มีลักษณะพิเศษ เช่น เกิดขึ้นตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าว และมีวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้งเพื่อปกป้องคุ้มครองและรักษาสิทธิเสรีภาพของประชาชน ตลอดจนควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติงานของหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

๖) การบริหารงานของหน่วยงานภาคประชาชน มีวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้งเพื่อปกป้องรักษาผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศและถูกเอารัดเอาเปรียบตลอดมา เช่น การบริหารงานของหน่วยงานของเกษตรกร กลุ่มผู้ใช้แรงงาน และกลุ่มผู้ให้บริการ^{๔๔}

สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารนั้น จะครอบคลุมถึงหน้าที่ในการบริหาร อันประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการหรือการมอบหมายงาน การประสานงาน

^{๔๔} วิชา วิชาบริหาร, การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่น : สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โพธิ์เพชร, ๒๕๔๕), หน้า ๓๖-๓๘.

การรายงานและการงบประมาณ นอกจากหน้าที่ในการบริหารแล้ว การบริหารจะได้ผลหรือไม่ เพียงใดขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ที่แน่นอนเป็นสำคัญ

๒.๒.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

พระพุทธเจ้าทรงเปลี่ยนแนวความคิดเกี่ยวกับมนุษย์และจุดมุ่งหมายของมนุษย์จากแนวเดิม ซึ่งเป็นความคิดตามหลักศาสนาพราหมณ์และลัทธิอื่น ๆ พระพุทธองค์ทรงสอนว่าการยึดมั่นในตัวตน (อัตตา) ทำให้เกิดความทุกข์ขึ้นในสังคัม ทำให้คนเราคิดถึงตัวเองมากกว่าสังคัม ส่วนการละตัวตน จะทำให้คนเรามีความสำนึกต่อสังคัมได้มากขึ้น การละตัวตนจะต้องอาศัยการจัดระบบสังคัมเสียใหม่ แต่การเสนอให้เปลี่ยนแปลงสังคัมย่อมติดขัดที่ผู้ปกครองซึ่งรักษาอำนาจของตนเนื่องจากตนมีฐานะที่ดีอยู่แล้ว ดังนั้นจึงได้เสนอหลักการบริหารทางพระพุทธศาสนา ที่ถือว่าเป็นต้นแบบของการบริหารที่มาตั้งแต่สมัยพุทธกาล^{๔๕} ดังนี้

๑.ในการบัญญัติพระวินัย มีการบัญญัติพระวินัยเพื่อใช้ปกครองสงฆ์ หรือใช้เป็นหลักปฏิบัติของพระภิกษุ แต่พระวินัยนั้นเป็นพุทธบัญญัติทั้งหมด หาใช่สงฆ์หรือผู้แทนสงฆ์เป็นผู้บัญญัติ อย่างที่รัฐสภาเป็นผู้บัญญัติกฎหมายในระบอบประชาธิปไตยไม่ จุดประสงค์ในการบัญญัติพระวินัยก็เพื่อให้สงฆ์อยู่ร่วมกันด้วยดี พ้นจากมลทินและกิเลสต่าง ๆ ทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสและเป็นเครื่องส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ดังข้อความว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ คือ เพื่อความดีแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อข่มผู้เกียติ ๑ เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ๑ เพื่อป้องกันอาสวะอันจักบังเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ๑ เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว ๑ เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสังฆธรรม ๑ เพื่อถือตามพระวินัย ๑”^{๔๖}

๒.ในด้านการบริหารพระวินัยในสมัยเมื่อยังมีพระสาวกไม่มากนักพระพุทธองค์ทรงบริหารพระศาสนาด้วยพระองค์เอง โดยมีพระสาวกที่สำคัญ เช่น พระสารีบุตร และ พระมหาโมคคัลลานะ ช่วยแบ่งเบาภาระบ้างตามความจำเป็น ต่อมาเมื่อมีพระสาวกเพิ่มขึ้นและมีผู้ขอเข้าอุปสมบทในพุทธศาสนามากขึ้น ก็ได้ทรงอนุญาตให้พระสาวกให้อุปสมบทแก่ผู้เข้ามาขอบวชได้ โดยให้ผู้ขอบวชเปล่งวาจาถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ครั้นต่อมาเมื่อภิกษุเพิ่มขึ้นอีก ทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่สงฆ์ในการทำกิจกรรมทั้งปวงของพุทธศาสนา เช่น การให้บรรพชาอุปสมบท การกรานกฐิน การกำหนดเขตสีมา การระงับอธิกรณ์ เป็นต้น ซึ่งเท่ากับมอบให้สงฆ์

^{๔๕}ปรีชา ช้างขวัญยืน, ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๔๒-๔๓.

^{๔๖}อง.ทศ.(ไทย) ๒๐/๔๓๖/๑๑๐.

เป็นผู้บริหารงานพระศาสนาตามระเบียบที่ได้ทรงกำหนดไว้นั้นเอง ส่วนการบริหาร คณะสงฆ์ในรูปองค์กร เช่น มหาเถรสมาคมนั้นไม่บัญญัติในพระวินัย แต่ก็ไม่ได้ขัดพระวินัยเป็นต้น

๓.ด้านอิทธิพลของสงฆ์ สถาบันตุลาการทางพระพุทธศาสนามีลักษณะบางอย่างคล้ายกับสถาบันตุลาการทางอาณาจักร มีกฎหรือระเบียบที่สังคมวางไว้เป็นบรรทัดฐานแห่งการกระทำของบุคคลในสังคม ป้องกันไม่ให้มีการกระทำหรือความประพฤติที่เป็นปฏิปักษ์ต่อความสงบสุขของสังคม ฝ่ายอาณาจักรก็มีกฎหมายเป็นหลักในการปกครอง ส่วนฝ่ายพุทธจักรมีวินัยเป็นหลัก ทั้งฝ่ายอาณาจักร และพุทธจักรมีกระบวนการพิจารณาคดีหรืออิทธิพล และมีวิธีลงโทษตามโทษานุโทษ แต่ลักษณะการลงโทษตามพระวินัยกับโทษของกฎหมายบ้านเมืองมีข้อแตกต่างกันมาก ความผิดที่ร้ายแรงบางอย่างของบรรพชิต เช่น ความผิดทางเพศ สำหรับฝ่ายอาณาจักรอาจไม่ถือว่าเป็นผิด เป็นต้น

จากการตรวจสอบเอกสารปรากฏว่า มีผู้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการบริหาร ไว้หลายท่าน ดังนี้

กูลิค (Gulick L. and Urwick L.) ได้กล่าวว่า กระบวนการบริหารนั้นต้องประกอบด้วย ขั้นตอนที่สำคัญหรือที่เรียกกันย่อๆ ว่า “POSDCoRB Model”^{๘๗} ซึ่งอธิบายตามความหมายได้ดังนี้

๑.การวางแผน (P=Planning) หมายถึง การจัดวางโครงการและแผนปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าว่าจะต้องทำอะไรบ้างและทำอย่างไร

๒.การจัดองค์การ (O=Organizing) หมายถึง การจัดหน่วยงาน กำหนดโครงสร้างของหน่วยงาน การจัดสายงานตำแหน่งต่าง ๆ กำหนดอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจน

๓.การจัดหาบุคคล (S=Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคล เป็นการบริหารงานทางด้านบุคคล อันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนาบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี การประเมินผลการทำงาน และการให้พ้นจากงาน

๔.การอำนวยการ (D=Directing) หมายถึง การตัดสินใจ การวินิจฉัยสั่งการหน่วยงานให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

๕.การประสานงาน (Co=Coordinating) หมายถึง การประสานงานกิจการด้านต่างๆ ของหน่วยงาน ให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

๖.การรายงาน (R=Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงานว่าก้าวหน้าเพียงใด

^{๘๗} L. Gulick and L. Urwick, **Papers on the Science of Administration**, (New York : Institute of Public Administration, 1973), pp. 18-19.

๗.การงบประมาณ (B=Budgeting) หมายถึง การงบประมาณ การจัดทำงบประมาณบัญชีการใช้จ่ายเงิน การควบคุมและการตรวจสอบด้านการเงิน

เฮนรี ฟาร์โย (Henri Fayol) ได้สรุปสาระสำคัญของหลักการบริหารไว้ดังนี้

๑.หน้าที่ทางการบริหาร (Management function) ซึ่งประกอบด้วยหน้าที่ทางการบริหาร ๕ ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุม (Controlling)

๒.ผู้บริหารจะต้องมีลักษณะพร้อมด้วยความสามารถทางร่างกายจิตใจ ใจหิวพริน การศึกษาหาความรู้ เทคนิคการทำงานและประสบการณ์ต่างๆ

๓.หลักการบริหาร ซึ่งมีหลักทั่วไปที่ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้บริหาร ๑๔ ข้อ^{๘๘} คือ

- (๑) หลักการเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ (Authority and responsibility)
- (๒) หลักของการมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว (Unity of command)
- (๓) หลักการมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน (Unity of direction)
- (๔) หลักการชี้แจงไว้ซึ่งสายงาน (Scalar of chain)
- (๕) หลักการแบ่งงานกันทำ (Division of work, or specialization)
- (๖) หลักเกี่ยวกับระเบียบวินัย (Discipline)
- (๗) หลักของการถือประโยชน์ส่วนบุคคลรองจากประโยชน์ส่วนร่วม (Subordination of individual to general interest)
- (๘) หลักของการให้ผลประโยชน์ตอบแทน (Remuneration)
- (๙) หลักของการรวมอำนาจไว้ส่วนกลาง (Centralization)
- (๑๐) หลักของการมีระเบียบเรียบร้อย (Order)
- (๑๑) หลักของความเสมอภาค (Equity)
- (๑๒) หลักของการมีเสถียรภาพของการว่าจ้างทำงาน (Stability of tenure)
- (๑๓) หลักของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Initiative)
- (๑๔) หลักของความสามัคคี (Esprit de corps)

วิลเลียม (William Ouchi) ได้กล่าวทฤษฎีของการบริหาร คือ ทฤษฎี Z โดยหลังจากการศึกษาการบริหารของธุรกิจญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา และได้ทำการประสมประสานกัน โดยมีแนวคิดด้านการบริหาร^{๘๙} ดังนี้

^{๘๘} Henri Fayol, **Industrial and General Administration**, (New York : Mc-Graw Hill, 1930), pp. 17-18.

^{๘๙} William Ouchi, **Organization and Management**, (Eaglewood Cliffs : Prentice Hill, 1971), p.283.

๑.การจ้างงานระยะยาว

๒.การตัดสินใจเป็นเอกฉันท์

๓.ความรับผิดชอบเฉพาะบุคคล

๔.การประเมินผลและการเลื่อนตำแหน่งแบบค่อยเป็นค่อยไป

๕.การควบคุมในตัวเองไม่เป็นทางการโดยมีการวัดผลอย่างชัดเจนและเป็นทางการ

๖.เส้นทางอาชีพแบบเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในระดับปานกลาง

๗.มีความเกี่ยวข้องในลักษณะครอบครัว

ดิน ปรัชญพฤทธิ ได้เสนอภารกิจสำคัญในการบริหารไว้ ๗ ประการ คือ

๑.การวางแผน หมายถึง การกำหนด โครงการอย่างกว้างๆ ว่ามีอะไรบ้างที่จะต้องลงมือปฏิบัติตามลำดับ วางแนววิธีปฏิบัติพร้อมด้วยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้น ก่อนลงมือปฏิบัติการ

๒.การจัดองค์การ หมายถึง การจัดรูปโครงสร้างหรือเค้าโครงของการบริหาร โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่างๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจน พร้อมทั้งกำหนดลักษณะ และวิธีการติดต่อสัมพันธ์ตามลำดับชั้นแห่งอำนาจหน้าที่สูงต่ำลดหลั่นลงไป

๓.การจัดคนเข้าทำงาน หมายถึง การบริหารงานเกี่ยวกับตัวบุคคลของหน่วยงาน การบริหารบุคคลดังกล่าว รวมถึงตั้งแต่การแสวงหาคนทำงานมาบรรจุ การแต่งตั้ง การฝึกอบรม และการพัฒนาบุคคล การบำรุงขวัญ การเลื่อนขั้น ลดขั้น ตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากงาน และการบำรุงรักษาสภาพของการทำงานให้ดี และมีประสิทธิภาพให้คงอยู่ต่อไป

๔.การสั่งการ หมายถึง การอำนวยการหรือการวินิจฉัยสั่งการ หลังจากการได้วิเคราะห์และพิจารณาโดยรอบคอบ รวมทั้งการติดตามดูแลให้มีการปฏิบัติตามคำสั่งนั้น ๆ

๕.การประสานงาน หมายถึง การประสานงานหรือติดต่อ สัมพันธ์กับหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่างๆ ในองค์การ เพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีการทำงานที่ซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกัน สามารถทำงานประสานความกลมกลืนกัน เพื่อวัตถุประสงค์หลักขององค์การ

๖.การรายงาน หมายถึง การเสนอรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาหรือยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งบนและล่าง เพื่อทราบความก้าวหน้าของงานทุกระยะสะดวกแก่การประสานงานอื่น จะเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีร่วมกัน ตลอดจนเป็นการบำรุงขวัญไปในตัวด้วย

๗.การงบประมาณ หมายถึง การจัดสรรทรัพยากร หรือการทำงานงบประมาณการเงินวางแผนหรือโครงการในการจ่ายเงิน การบัญชีและการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินโดยรอบคอบและรัดกุม^{๙๐}

^{๙๐}ดิน ปรัชญพฤทธิ, หลักการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๔-๒๖.

พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล กล่าวถึง กระบวนการการบริหารควรประกอบด้วย ๑๐^{๙๑} ประการ คือ

๑.การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดงานหรือวิธีการปฏิบัติงานไว้เป็นการล่วงหน้า โดยเกี่ยวกับการคาดการณ์ (Forecasting) การกำหนดวัตถุประสงค์ (Set Objective) การพัฒนากลยุทธ์ (Develop strategies) ในการวางแผน ซึ่งต้องคำนึงถึงนโยบาย (Policy) เพื่อให้แผนงานที่กำหนดขึ้นไว้มีความสอดคล้องต้องกันในการดำเนินงาน

๒.การจัดการ (Organizing) หมายถึง การพัฒนาระบบการทำงานเพื่อให้งานต่างๆ สามารถดำเนินไปโดยมีการประสานงานกันอย่างดี

๓.การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคลเข้าปฏิบัติงานให้เหมาะสมตามตำแหน่งหน้าที่ที่รับผิดชอบ

๔.การตัดสินใจ (Decision) หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการที่จะตัดสินใจ แยกแยะและวิเคราะห์ออกมาให้ได้ว่าในการทำงานจะต้องมีการตัดสินใจในเรื่องใดบ้าง

๕.การสั่งการ (Directing) หมายถึง การศึกษาวิธีการวินิจฉัยสั่งการ รวมทั้งการควบคุมงานและนิเทศงาน ตลอดจนตัดสินใจในการบริหารงานที่จะทำให้การทำงานประจำวันของเจ้าหน้าที่ทุกคนเป็นไปด้วยดี

๖.การควบคุม (Controlling) หมายถึง การร่วมมือประสานงาน เพื่อดำเนินการเป็นไปด้วยดี และราบรื่น ศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการที่จะทำการประสานงานดีขึ้น และดำเนินการแก้ไขเมื่อเกิดปัญหาขึ้น

๗.การร่วมมือประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานงานให้ผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่ายมีความเข้าใจในงาน เข้ามาร่วมทำงานกันอย่างพร้อมเพรียงกัน ข้อตกลงที่สำคัญยิ่งของการประสานงาน คือ ความร่วมมือ ซึ่งเป็นเรื่องของ “จิตใจ”

๘.การสื่อข้อความ (Communicating) หมายถึง การผ่านข่าวสารข้อมูลและความเข้าใจ เพื่อที่จะให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือบุคคลอื่นเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการ

๙.การรายงานผล (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงาน ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ (Public Relation) แจ้งให้ประชาชนทราบ ซึ่งโดยทั่วไปการรายงาน จะหมายถึง วิธีการของสถาบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลแก่ผู้สนใจมาติดต่อสอบถาม ผู้บังคับบัญชา/ผู้ร่วมงาน ความสำคัญของการรายงานนั้นจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของความเป็นจริง

^{๙๑}พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๒), หน้า ๖๔-๗๒.

๑๐.การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การงบประมาณ โดยศึกษาให้ทราบถึงระบบและกรรมวิธีในการบริหารเกี่ยวกับงบประมาณ และการเงินตลอดจนการใช้งบประมาณในการควบคุมงาน

วิโรจน์ สารัตนะ ได้กล่าวถึงกระบวนการบริหาร ควรประกอบด้วย ๔ ประการ^{๙๒} คือ

๑.การวางแผน หมายถึง หน้าที่ทางการบริหารในการกำหนดจุดหมายและการตัดสินใจ เลือกวิธีการที่ดีที่สุดที่จะให้บรรลุจุดหมายนั้น

๒.การจัดองค์การ หมายถึง กำหนดอำนาจหน้าที่และตำแหน่งต่าง ๆ อย่างชัดเจน

๓.การนำ หมายถึง ความพยายามทำให้มีอิทธิพลต่อผู้อื่น เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุจุดหมายขององค์การ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

๔.การควบคุม หมายถึง การมุ่งเน้นที่จะก่อให้เกิดความมั่นใจว่าสมาชิกในองค์การได้ประพฤติปฏิบัติในทิศทางที่จะทำให้บรรลุผลตามมาตรฐานหรือจุดหมาย มุ่งเน้นให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์และลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลง

สรุปได้ว่า ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารนั้น ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารบุคคล การสั่งการ การประสานงาน การรายงานผล และการงบประมาณ ที่ผู้บริหารทุก ๆ องค์การจะต้องมีเพื่อให้การทำงานนั้นเกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการทำงาน

๒.๒.๔ ความหมายของการบริหารในทางพระพุทธศาสนา

นักวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความหมายของการบริหารกิจการพระพุทธศาสนาไว้ดังนี้

พุทธทาสภิกขุ กล่าวถึงการบริหารว่า เป็นการดำเนินไปได้แห่งกิจการที่กระทำด้วยปัญญา กระทำด้วยความหวังและต้องทำเพื่อสังคมหรือน้อยที่สุดทำเพื่อตัวเอง ต้องมีการป้องกันและแก้ไขปัญหาลุप्तด้วยสติปัญญา^{๙๓}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวสรุปไว้ว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น และนักบริหารมีหน้าที่วางแผน จัดองค์กร แต่งตั้งบุคคลอำนวยการ และควบคุมทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในทางเดียวกันเพื่อสู่เป้าหมายที่วางไว้ ส่วนความหมายของการบริหารในทางธรรม คือ วิธีการบริหารต่างๆที่ใช้กัน

^{๙๒}วิโรจน์ สารัตนะ, การบริหาร หลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

^{๙๓}พุทธทาสภิกขุ, การบริหารธุรกิจแบบพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย, มปป.), หน้า ๙ - ๑๒.

ทั่วไปพอสรุปได้ ๓ ลักษณะ แต่ที่ดีที่สุดคือ แบบถือธรรมหรือหลักการเป็นสำคัญโดยยึดเอาความสำเร็จเป็นพื้นฐานทำให้งานสำเร็จ ไม่เอาความขัดแย้งส่วนตัวมาเกี่ยวข้อง และยินดีรับคำแนะนำจากทุกฝ่าย เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสแสดงความสามารถ จะได้ทั้งน้ำใจคนและผลของงาน วิธีนี้เรียกว่า “ธรรมาธิปไตย” คือ ใช้ทั้งพระเดชและพระคุณ^{๙๔}

พระพยอม กลฺยาโณ กล่าวว่า การบริหารต้องใช้หลักธรรม ผู้บริหารต้องถือศีลธรรมอยู่ในหัวใจ มีความรู้ มีความกล้าหาญ มีความขยัน รู้จักละที่ส่วนตัวบุคคล แล้วไปเพิ่มแก่ส่วนรวมและสังคมให้เกิดประโยชน์สุข^{๙๕}

ปิยโสภณ ได้แสดงทรรศนะไว้ว่า การบริหารเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ต้องใช้ปรัชญาการบริหารเป็นหลัก ต้องจัดคนให้เข้ากับงาน วางระบบงานให้แยกกันอย่างชัดเจน ต้องเน้นการศึกษานำการปกครอง^{๙๖}

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (ส. ศิวรักษ์) แสดงทรรศนะการบริหารงานในเชิงพุทธศาสนาไว้ว่า การบริหารงานทั้งหมด คือ การบริหารตนเอง เป็นการปฏิบัติเพื่อพัฒนาตน และพัฒนางาน การพัฒนาตนต้องรู้เท่าทัน ความโลภ ความโกรธ และความหลง สำคัญต้องมีสติ^{๙๗}

พระมหาเสริมชัย ชยมงคล ให้ความหมายไว้ว่า เป็นกายบริหาร การบริหารวัด และการปกครอง กายบริหาร คือ การดูแลรักษาตนเอง การบริหารวัด คือ การปกครอง ดูแลรักษาพระสงฆ์ สามเณรและบุคคลอื่นๆที่อาศัยในวัด ส่วนการปกครองคณะสงฆ์เริ่มจากระดับวัด ถึงองค์กรระดับสูงขึ้นไปในสังคมสังคมชนทุกประเทศ^{๙๘}

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี) กล่าวว่า ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมะสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่น มั่นคง และสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคลและรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้

^{๙๔} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๒ - ๓.

^{๙๕} พระพยอม กลฺยาโณ, **การบริหารเชิงพุทธในการบริหารธุรกิจแบบพุทธ**, หน้า ๒๖ - ๒๘.

^{๙๖} ปิยโสภณ (นามแฝง), **ก้าวใหม่แห่งคณะสงฆ์ การศึกษาเผยแผ่นำการปกครอง - ก่อสร้าง**, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล เจียฮั่ว, ๒๕๔๖), หน้า ๑ - ๑๐.

^{๙๗} สุลักษณ์ ศิวรักษ์, **การบริหารงานแบบพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ส่องสยาม จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๘, ๑๕.

^{๙๘} พระมหาเสริมชัย ชยมงคล, **การบริหารวัด**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอช เอ พี เพรสจำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๓.

ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้นผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์กร^{๔๔}

สรุปได้ว่า การบริหารในพระพุทธศาสนาไม่มีความแตกต่างจากการบริหารทั่วไป แต่จะมุ่งเน้นการบริหารด้วยปัญญา โดยที่ผู้บริหารต้องมีศีลธรรมประจำใจ ไม่มีอคติในการบริหารงาน มีความรู้ ความสามารถ และรู้จักการเสียสละ เพื่อการบริหารงานให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่กำหนด ซึ่ง

กูลิค และเออร์วิค (Gulick and Urwick) ได้สรุปกระบวนการบริหารไว้ว่า กระบวนการบริหารประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ ๗ ประการ เรียกโดยย่อว่า “POSDCoRB Model” ซึ่งอธิบายความหมายได้ดังนี้

P = Planning หมายถึง การวางแผนงาน ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการใช้ความรู้ วิทยาการ และวิจรณ์ญาณ วิจัยเหตุการณ์ ในอนาคต แล้วกำหนดวิธีการถูกต้องอย่างมีเหตุผล

O = Organizing หมายถึง การจัดส่วนราชการหรือองค์กร

S = Staffing หมายถึง การจัดบุคคลมาปฏิบัติงานหรือการบริหารงานบุคคล

D = Directing หมายถึง การศึกษาวิธีการ อำนวยการ ควบคุม นิเทศงาน

Co = Coordinating หมายถึง ความร่วมมือ ประสานงาน

R = Reporting หมายถึงการรายงานผลการปฏิบัติงาน การประชาสัมพันธ์

B = Budgeting หมายถึง การเงิน งบประมาณ

ระบบการบริหารองค์กร คือ ระบบการทำงานของผู้บริหารในการบริหารระบบต่าง ๆ ขององค์กรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อให้เกิดผลสำเร็จมากที่สุดสำหรับองค์กร ระบบการบริหารนี้หากจะพิจารณาเริ่มจากระบบต่าง ๆ ขององค์กร โดยสัมพันธ์มาถึงการปฏิบัติหน้าที่การบริหารโดยนักบริหารแล้ว ระบบการบริหารจะสามารถสรุปได้ดังนี้

๑) จากระบบโอกาสขององค์กร ที่เปิดกว้างเผชิญกับสภาพล้นนั้น ผู้บริหารจะต้องมีภาระต้องติดตามสภาพแวดล้อม และกำหนดให้องค์กรมีเป้าหมาย แผนงานที่ดีที่สุดตลอดเวลานี้ คือ “การบริหารโอกาส” ซึ่งนับเป็นเรื่องเกี่ยวกับการใช้ความคิดและมีความคิดเป็นเลิศ (Ideas) โดยนักบริหาร แผนงานที่ดีสำหรับองค์กรจึงเกิดขึ้น งานบริหารด้านนี้หากมองเป็นภาระหน้าที่และกิจกรรมทางการบริหารที่มีผู้บริหารต้องกระทำแล้วอาจเรียกได้ว่า เป็นการวางแผน (Planning) นั้นเอง ซึ่งในทางปฏิบัติจะหมายถึงการสนใจทำการวางแผนโดยตัวนักบริหารเอง

^{๔๔}พระมหาจุฬาลงกรณ วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี), **คนสำราญงานสำเร็จ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๒๕-๓๒.

รวมทั้งระบบการวางแผนที่พัฒนาขึ้นใช้ในทุกระดับ และการมีส่วนร่วมในการวางแผนของผู้บริหารระดับต่างๆและพนักงานปฏิบัติด้วย

๒) จากระบบงานที่มีทรัพยากรที่คุ้มค่าในตัว ผู้บริหารจะต้องรู้จักแบ่งปันและจัดระเบียบการให้ตรงกับความเป็นและต้องการตลอดเวลา ภาระหน้าที่งานจะกิจกรรมทางการบริหารที่ผู้บริหารทำอยู่นี้ ก็คือองค์กรหรือการบริหารงาน ซึ่งขอบเขตจะคลุมตั้งแต่การจัดโครงสร้างองค์กร การจัดระบบงานและกระแสการไหลของงาน รวมทั้งขั้นตอนวิธีทำงานต่างๆ ทั้งนี้หากมีการพร้อมทุกด้านตามที่กล่าว ก็อาจจะช่วยให้เกิดความมั่นใจว่าทรัพยากรเหนือสิ่งของทำสิ่ง (Things) ต่างถูกจัดเตรียมไว้ใช้ปฏิบัติงานอย่างอื่นดีที่สุดแล้ว

๓) จัดระบบคนปฏิบัติงาน ที่เป็นกระบวนการทำงานอันเป็นผลจากการเกี่ยวระหว่างกันและเข้าใจกันของผู้ทำงานทุกฝ่าย ทั้งหัวหน้าหรือผู้นำ ผู้ร่วมงานและปฏิบัติงานในทุกจุดนั้น การจะเป็นไปในทางใด อย่างไหน ย่อมขึ้นอยู่กับ “คน” ผู้ปฏิบัติที่มีชีวิตจิตใจและความรู้สึก และต้องการชักจูงใจ โนมน้าวและเสริมสร้างให้เกิดพลังร่วมและพลังทุ่มเทต่างๆ ซึ่งมิตั้งแต่การเรียนรู้จัดคัดเลือกคน การรู้จักศิลปะการสั่งการและรวมถึงการรู้จักวิธควบคุมคนให้ปฏิบัติงานด้วยความทุ่มเทและตั้งใจที่จะให้ได้ผลการผลิตสูงและได้คุณภาพที่ดีพร้อมกันทั้งสองอย่าง

บทบาทของผู้บริหารที่สำคัญยิ่งก็ คือ การต้องเป็นผู้ทำหน้าที่ประสานการทำงาน (Integration) ของระบบต่าง ๆ ขององค์กรให้สามารถทำงานร่วมกันจนบรรลุเป้าหมายลงได้ดีตลอดเวลาผู้บริหารจะต้อง “จัดการ” (Manage) ให้ “ระบบงาน” และ “ระบบคน” ทำงานร่วมกันเป็นกระบวนการวิธีทำงานที่มีประสิทธิภาพในการแปรสภาพปัจจัยต่าง ๆ ให้เป็นผลงานที่ดี โดยทั้งนี้ทุกอย่างที่ดำเนินไป จะต้องสอดคล้องเป็นไปตามสภาพเงื่อนไขของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ โดยมีการเสี่ยงน้อยที่สุดและช่องทางสำเร็จได้มากที่สุด ในทิศทางที่ปลอดภัยตามช่องโอกาสที่ได้วิเคราะห์ ติดตามโดยผู้บริหารตลอดเวลา ในส่วนนี้ก็คือ “การบริหารโอกาส” ซึ่งนับเป็นภาระหน้าที่โดยตรงที่จะต้องกระทำด้วยตนเอง เป็นลำดับแรก และกระทำอย่างต่อเนื่องด้วย

สำหรับภารกิจของผู้บริหาร คือ การสร้างประสิทธิภาพในการจัดระบบงานต่าง ๆ ให้เหมาะสมสะดวกและง่ายที่คนปฏิบัติจะทำได้ โดยมีประสิทธิภาพในผลงานสูง ซึ่งพิจารณาองภาระหน้าที่ดังกล่าวเป็นภาพรวมก็คือ “การประสานงาน” (Coordination) หรือการประสานการทำงานของฝ่ายต่าง ๆ ให้เข้ากันได้ (Coordinated Work) นั่นเอง แต่ในทางปฏิบัติ ผู้บริหารจะวิธีการปฏิบัติที่เรียกได้ว่า “หน้าที่งานบริหาร” (Managerial Functions) ที่เป็นมาตรฐานที่จะต้องกระทำโดยตัวผู้บริหารเอง ๕ ประการ คือ

๑) การวางแผน (Planning) หรือการกำหนดทิศทางองค์กรพร้อมกับเป้าหมายและแผนงานต่างๆ

๒) การจัดองค์กร (Organizing) หรือการจัดระเบียบทรัพยากรให้เป็นระบบงานที่มีประสิทธิภาพ เป็นระบบวิธีทำงานที่มีประสิทธิภาพสูงสุด ที่เรียกกันทั่วไปว่า “The One Best Way”

๓) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) คือ การจัดหา พัฒนา และธำรงรักษาให้องค์การมีทรัพยากรบุคคลที่ทรงคุณค่าสูงสุด เพื่อพร้อมที่จะปฏิบัติงานและสร้างสรรค์ความสำเร็จให้กับองค์กร จากหน้าที่ที่แต่ละคนรับผิดชอบ

๔) การสั่งการ (Directing) คือ การมีศิลปะการสร้าง ความเข้าใจ การรู้จักจูงใจและกำกับให้พนักงานทุกคนและทีมงานต่าง ๆ ทำงานโดยทุ่มเท และเสริมประสบการณ์ต่อกัน เพื่อผลสำเร็จของส่วนรวมร่วมกัน

๕) การควบคุม (Control) คือ การติดตามปฏิบัติ ที่กำลังดำเนินไปเพื่อให้ทราบถึงประสิทธิภาพของการทำงานต่าง ๆ ในระหว่างกระบวนการทำงาน ทั้งนี้หากผลงานใดผิดไปจากที่คิด ผู้บริหารก็จะแก้ไขและปรับให้ทำงานกับเข้าสู่ภาวะที่มีประสิทธิภาพอีกครั้งและโดยที่การควบคุมนี้จะอยู่ในขั้นตอนของการปฏิบัติโดยบุคคลฝ่ายต่าง ๆ อยู่ ดังนั้น การติดตามผลการปฏิบัติและการปรับแก้ต่างก็ต้องกระทำกับคน ผู้ทำงานที่กำลังปฏิบัติอยู่ในขณะนั้น และด้วยเหตุดังกล่าวนี้เองความหมายของการควบคุมที่แท้จริง จึงเป็น “การควบคุมคนผู้ทำงาน” นั่นเอง

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ

๒.๓.๑ ความหมายของพระสังฆาธิการ

“พระสังฆาธิการ” เป็นคำรวมตำแหน่งพระภิกษุผู้ปกครองคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ เริ่มใช้มาแต่ พ.ศ.๒๕๐๖ จนถึงปัจจุบัน โดยมีกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๕ (พ.ศ.๒๕๐๖) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ กำหนดนามเป็นครั้งแรก โดยเปลี่ยนคำว่า “พระคณาธิการ” มาเป็น “พระสังฆาธิการ” ให้สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ รวมคำว่า “พระ” “สังฆ” และ “อิธิการ” เป็น “พระสังฆาธิการ” แปลตามรูปศัพท์ว่า “พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิขาดในทางคณะสงฆ์” “พระภิกษุผู้ทำงานคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่ง” ซึ่งในแม่บทท่านบัญญัติว่า หมายถึง “พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์” มีตำแหน่งดังนี้

- ๑) เจ้าคณะใหญ่
- ๒) เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค
- ๓) เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด
- ๔) เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ
- ๕) เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล

๖) เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส^{๑๐๐}

เจ้าคณะและเจ้าอาวาสดังกล่าวนี้ เป็นผู้ทำงานคณะสงฆ์อย่างมีอำนาจเต็มตามกฎหมาย และครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด ส่วนรองเจ้าคณะ รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะมีอำนาจหน้าที่เต็มตามตำแหน่ง ก็เพราะได้รับการมอบหมาย จึงบัญญัติชื่อว่า "พระสังฆาธิการ" ซึ่งเทียบได้กับข้าราชการของฝ่ายราชอาณาจักร ส่วนเลขานุการเจ้าคณะและเลขานุการรองเจ้าคณะ หากได้เป็นพระสังฆาธิการไม่ เพราะเป็นเพียงผู้ทำการเลขานุการ

จากความหมายข้างต้น พระสังฆาธิการ จึงหมายถึง **พระสังฆาธิการ** หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ดังต่อไปนี้

๑. เจ้าคณะใหญ่
๒. เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค
๓. เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด
๔. เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ
๕. เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล
๖. เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส^{๑๐๑}

ในกฎนี้ กำหนดพระสังฆาธิการไว้ ๖ ชั้นด้วยกัน เมื่อแบ่งเป็นตำแหน่ง หมายถึง ที่ต้องใช้ตัวบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งนั้นได้ ๑๒ ตำแหน่ง คือ

๑. ชั้น (ระดับ) หน มี ๑ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะใหญ่หน....
๒. ชั้น(ระดับ)ภาค มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะภาค ๑ รองเจ้าคณะภาค ๑
๓. ชั้น(ระดับ)จังหวัด มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะจังหวัด ๑ รองเจ้าคณะจังหวัด ๑
๔. ชั้น(ระดับ)อำเภอ มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะอำเภอ๑ รองเจ้าคณะอำเภอ๑
๕. ชั้น(ระดับ)ตำบล มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะตำบล๑ รองเจ้าคณะตำบล๑
๖. ชั้น(ระดับ)วัด มี ๓ ตำแหน่ง คือ เจ้าอาวาส ๑ รองเจ้าอาวาส ๑ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ๑

๒.๓.๒ ความสำคัญของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการเป็นผู้ปกครองดูแลคณะสงฆ์ในเขตปกครองและวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงามของคณะ

^{๑๐๐} กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๕ (พ.ศ.๒๕๐๖).

^{๑๐๑} กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔, ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ, หมวด๑ ข้อ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, พ.ศ.๒๕๔๑), หน้า ๒.

สงฆ์จัดการและพัฒนา การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการและ การสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปด้วยดี พระสังฆาธิการจึงมีความสำคัญในการดูแลพระภิกษุ สามเณร ดูแลวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ให้พระภิกษุ สามเณร มีจริยาวัตรงดงามประพฤติปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัย นับว่าพระสังฆาธิการเป็นผู้จรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน ดูแลความประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุ สามเณร มีให้ออกนอกพระธรรมวินัย และพระสังฆาธิการโดยเฉพาะ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะต้องบำรุงรักษา จัดการวัด และสมบัติของวัดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่พำนักอยู่ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และเป็นธุระในการศึกษาอบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ระบุถึงความสำคัญของพระสังฆาธิการว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติจะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไป ก็ด้วยจะต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญเนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เจ้าอาวาสจึงมีอำนาจ หน้าที่ ในการบริหารและจัดการวัด ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๐๒}

ส่วนสำนักงานเจ้าคณะภาค ๑๖ ได้ระบุความสำคัญ ของพระสังฆาธิการว่าเป็นผู้ขับเคลื่อนการบริหารกิจการคณะสงฆ์และการพระพุทธศาสนาให้ปฏิบัติถูกต้องเป็นประโยชน์ทั้งงานการศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์^{๑๐๓}

๒.๓.๓ การแต่งตั้งพระสังฆาธิการ

การแต่งตั้งพระสังฆาธิการในแต่ละชั้นนั้นมีความแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ก็อยู่ความสำคัญของบทบาทหน้าที่ของแต่ละตำแหน่งและวุฒิภาวะของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งนั้นๆว่ามีความสัมพันธ์กันและมีความเป็นไปได้ว่าจะดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับนั้นให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีมากน้อยเพียงไร ซึ่งการแต่งตั้งพระสังฆาธิการในแต่ละระดับนั้น จะมีข้อพิจารณาดังนี้

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ ต้องมีคุณสมบัติทั่วไปดังต่อไปนี้

(๑) มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง

^{๑๐๒} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), คำนำ.

^{๑๐๓} สำนักงานเจ้าคณะภาค ๑๖, คู่มือปฏิบัติงานการคณะสงฆ์, (สุราษฎร์ธานี: สำนักงานเลขาธิการเจ้าคณะภาค ๑๖ วัดท่าไทร, ๒๕๔๗), หน้า ๔๖.

(๒) มีความรู้ความสามารถแก่ตำแหน่ง
 (๓) มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
 (๔) เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์
 (๕) ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวัณโรค ในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ
 (๖) ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน
 (๗) ไม่เคยถูกถอดถอน หรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน^{๑๐๔}

มีข้อที่น่าสังเกตว่า ท่านยังมิได้ใช้คำว่า พระสังฆาธิการ ใช้คำว่า พระภิกษุ เพราะยึดหลัก คำว่า พระภิกษุ อันเป็นนามบัญญัติ เรียกพระโดยรวมตามกฎหมาย ด้วยเหตุที่ยังไม่ได้แต่งตั้ง แต่ที่กำหนดนี้ ก็เพื่อกำหนดคุณสมบัติผู้ที่ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการดังกล่าวมาแล้วนั่นเองว่า ต้องมีคุณสมบัติดังนี้^{๑๐๕}

(๑) มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง
 (๒) มีความรู้ความสามารถแก่ตำแหน่ง
 (๓) มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
 (๔) เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์
 (๕) ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวัณโรค ในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ
 (๖) ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน
 (๗) ไม่เคยถูกถอดถอน หรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน

ในการกำหนดคุณสมบัตินี้ เป็นคุณสมบัติหลักผู้ที่มาดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ ไม่ว่าจะเป็นชั้นใดๆ ก็ตามให้ถือเอาคุณสมบัติตามนี้เป็นหลักพิจารณาเป็นเบื้องต้นและต้องพิจารณาทุกข้อ ตั้งแต่ (๑) จนถึง (๗) นั้นเอง เพราะเป็นคุณสมบัติหลัก^{๑๐๖}

ใน (๑) นั้น เป็นข้อที่กำหนดไว้ตายตัว ในแต่ละชั้นของพระสังฆาธิการชั้นนั้นๆว่า ผู้จะดำรงตำแหน่งนั้น ต้องมีพรรษาเท่าไร เป็นต้น เช่น ผู้ที่จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสต้องมีพรรษาพ้น ๕ พรรษา จะต่ำกว่านั้นมิได้ ในชั้นอื่นๆ ก็กำหนดไว้ชัดเจนเช่นเดียวกัน ซึ่งจะไม่ขอกล่าวในที่นี้ เพราะกำหนดไว้ในข้อและหมวดต่อไป

^{๑๐๔} กฎมหาเถรสมาคม, ฉบับที่ ๒๔, ว่าด้วยเรื่องการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ, หมวด ๒ ข้อ ๖, พ.ศ. ๒๕๔๑.

^{๑๐๕} พระศรีศาสนวงศ์ (มีชัย วีระปญโญ), อธิบายกฎหมายมหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร : หจก.ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๙.

^{๑๐๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙.

ใน (๒) นั้น เป็นข้อกำหนดถึงความรู้ของผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งดังกล่าวแล้ว แต่ในที่นี้ กำหนดไว้กว้างๆ ซึ่งจะมีปรากฏอยู่ในข้อต่อๆ ไปข้างหน้า ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้มีอำนาจในการแต่งตั้งได้พิจารณาเอาตามความเหมาะสม ซึ่งในเรื่องของความรู้ นั้น ท่านมิได้กำหนดตายตัวลงไปว่า ต้องเป็นความรู้ชั้นไหนอย่างไร ทั้งนี้ก็เพื่อสะดวกในการปฏิบัติจริงนั่นเอง ความรู้ที่กำหนดเป็นมาตรฐานทางการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบันที่ถือเป็นหลักนั้น มี ๒ คือ ความรู้ในส่วนนักรธรรม เรียกว่า นักรธรรมชั้น ตีรี โท เอก ความรู้ในทางการศึกษาบาลี เรียกว่า ประโยค ๑-๒, ประโยค ป.ธ.๓ ไปจนถึงประโยค ป.ธ.๙ ความรู้ในส่วนของการศึกษาภาษาบาลีนี้ในปัจจุบัน ได้ถูกจัดเป็นสมณศักดิ์ประเภทหนึ่งด้วย แต่โดยความเป็นจริงแล้ว ความรู้มีความหมายมากกว่านั้น เพราะในบางท่านบางคน แม้ไม่มีความรู้ที่เป็นมาตรฐานทางการศึกษาอันได้รับประกาศนียบัตร หรือปริญญาบัตร แต่มีความรู้ความเชี่ยวชาญที่เป็นประสบการณ์จริง ประสบการณ์ตรงก็มีมาก และมีประโยชน์ในการปฏิบัติงานเป็นอย่างดีด้วย ดังนั้น ในเรื่องของความรู้ นั้น กฎจึงกำหนดไว้แบบกว้างๆ นั้นเอง ยังมีความรู้อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งจัดเป็นระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ กล่าวคือ มหาวิทยาลัยสงฆ์ ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มีหน้าที่ผลิตบัณฑิตมาเพื่อรองรับและสนองการคณะสงฆ์ ในด้านการปกครองและการเผยแผ่เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันมีระดับความรู้ถึงปริญญาเอกทีเดียว^{๑๐๗}

ใน (๓) นั้น กำหนดถึงความประพฤติ โดยยกพระธรรมวินัยเป็นเกณฑ์ในการกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการว่า เป็นภิกษุผู้มีความประพฤติเรียบร้อยตามหลักพระธรรมวินัย ซึ่งในทางปฏิบัติ ย่อมต้องหมายถึงผู้มีอำนาจในการแต่งตั้งจะใช้วิธี ในการสอดส่องดูแลความประพฤติของภิกษุผู้อยู่ในปกครองว่าเป็นอย่างไรนั่นเอง ควรแก่การแต่งตั้งในตำแหน่งนั้นๆ หรือไม่อย่างไร^{๑๐๘}

ใน (๔) นั้น กำหนดถึงความสามารถ ในการปกครอง ซึ่งในข้อนี้ ก็เป็นการกำหนดไว้แบบกว้างๆ อีกเช่นกัน ซึ่งต้องเป็นดุลยพินิจของท่านผู้มีอำนาจในการแต่งตั้งที่จะพิจารณา^{๑๐๙}

ใน (๕) นั้น กำหนดถึงความเป็นปกติของร่างกายเป็นหลักโดยกำหนดไว้ชัดเจนว่า ต้องไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ คือต้องยังคงเป็นผู้มีความสามารถในการบริหารงานได้อยู่มิใช่เป็นผู้เจ็บป่วย หรืออ่อนแอไม่มีกำลัง อันหมายถึงความไม่เป็นปกติ และต้องไม่มีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ ต้องไม่เป็นโรคเรื้อนหรือวัณโรคในระยะอันตรายจนเป็นน่ารังเกียจ ในข้อที่กล่าวถึงเรื่องโรคเรื้อนหรือวัณโรคนี้ ก็กำหนดไว้โดยเน้นว่า วัณโรคในระยะ

^{๑๐๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

^{๑๐๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑.

^{๑๐๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑.

อันตราย ซึ่งเป็นที่น่ารังเกียจ ซึ่งในทางการแพทย์นั้นวัณโรคมีหลากหลายระยะ ดังนั้น ถ้าเป็นวัณโรค แต่ในระยะเริ่มต้น แล้วรักษาและไม่มีลักษณะเป็นที่น่ารังเกียจ เมื่อไม่เป็นที่น่ารังเกียจก็ไม่จัดเข้าในข้อนี้^{๑๑๐}

ใน (๖) นั้น ท่านกำหนดหมายเอาประวัติแห่งการดำรงเพศพระภิกษุว่า ต้องไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน อธิกรณ์นั้น เมื่อกล่าวตามศัพท์ ก็คือเรื่องราวที่เกิดขึ้นและสงฆ์จะต้องจัดทำให้สำเร็จ มีการอุปสมบท ที่เรียกว่า กิจจาอธิกรณ์เป็นต้น แต่ในที่นี้ หมายถึงอธิกรณ์ ที่เป็นเรื่องราวในทางเสียหายหมายถึงตัวภิกษุเองก่อเรื่องขึ้นหรือพัวพันกับเรื่องราวที่เป็นไปในทางเสียหาย เมื่อมีคำวินิจฉัยลงโทษจากผู้ปกครองที่พิจารณาอธิกรณ์นั้นแล้ว อย่างนี้ถือว่า ขาดคุณสมบัติ ดังนั้น จึงกำหนดว่า ต้องไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษ ในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน

จริงอยู่ แม้ในกฎหมายเถรสมาคมจะกำหนดลักษณะไว้ตามนี้ แต่ในความเป็นจริงแล้ว พระภิกษุผู้ถูกคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจนั้น อาจไม่มีความผิดตามที่ถูกลงโทษก็เป็นได้ หากแต่ถูกการกระทำ อันไม่ชอบมาพากลบางอย่างสร้างเรื่องสร้างหลักฐานจนแนบเนียน ก็เป็นได้ จึงเป็นสิ่งที่พระภิกษุพึงสำเหนียกและระมัดระวังในเรื่องเหล่านี้ให้มากในส่วนของท่านผู้วินิจฉัยเองก็ตามที่ คงต้องใช้วิจารณญาณให้มากเช่นเดียวกัน มิเช่นนั้น จะเป็นการสนับสนุนผู้ไม่ประสงค์ดีไปเสีย อันมีผลต่อบุคลากรของพระศาสนา ทั้งมีผลต่ออายุและความมั่นคงของพระศาสนาด้วย^{๑๑๑}

ใน (๗) นั้น กำหนดเอาประวัติแห่งการดำรงตำแหน่งในชั้นต้นๆมาก่อนแล้ว โดยกำหนดว่า ต้องไม่ถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน มีข้อที่ควรพิจารณาดังนี้ การปลด หรือถูกถอดถอนนั้นเป็นโทษทางจริยาพระสังฆาธิการ เหตุเพราะละเมิดจริยาพระสังฆาธิการอย่างร้ายแรง ต้องไม่ถูกถอดถอนจากตำแหน่ง เพราะความผิดเหตุเพราะละเมิดจริยาพระสังฆาธิการอย่างร้ายแรงนั่นเอง^{๑๑๒}

จากข้อความข้างต้นที่กล่าวแล้วนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นพอสรุปได้ดังนี้คือ ในการพิจารณาแต่งตั้งพระสังฆาธิการนั้น สามารถกล่าวโดยสรุปได้ ๓ ข้อใหญ่คือ

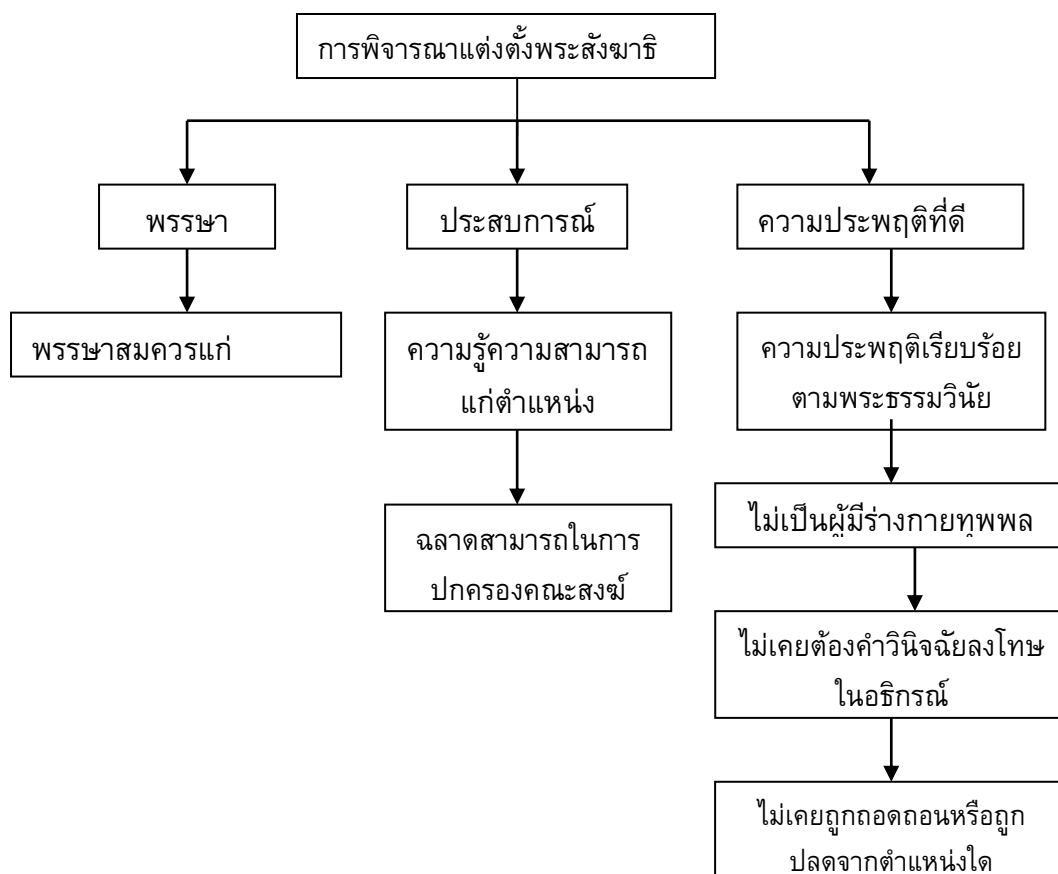
๑. พิจารณาจากพรรษา
๒. ประสบการณ์ทำงาน
๓. และความประพฤติที่ดีงาม

^{๑๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑-๒๒.

^{๑๑๑} พระศรีศาสนวงศ์ (มีชัย วีรปญโญ), อธิบายกฎหมายเถรสมาคม, หน้า ๒๒-๒๓.

^{๑๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓.

ซึ่งจะเห็นได้ว่า ที่ผู้วิจัยได้ทำการแบ่งย่อให้เหลือ ๓ หมวดในการพิจารณานั้น เพื่อให้โครงสร้างที่พิจารณาได้ง่ายยิ่งขึ้น และเพื่อการเข้าใจได้ง่าย ผู้วิจัยได้ทำโครงสร้างพอสรุปเป็นโมเดลได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๑ สรุปการพิจารณาแต่งตั้งพระสังฆาธิการ

จากแผนภาพโครงสร้างดังกล่าวผู้วิจัยจักได้อธิบายดังนี้

การพิจารณาภิกษุผู้เข้ารับตำแหน่งพระสังฆาธิการนั้น ผู้ศึกษาได้แบ่งเป็น ๓ หมวดการพิจารณาจาก ๗ ข้อการพิจารณา ดังนี้

๑. **พรพชา** ในข้อพิจารณาเรื่องพรพชานี้ คงไม่ต้องกล่าวไว้ให้มากความ แต่จะพอสรุปได้ว่า การดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการนั้น จักพิจารณาภิกษุผู้มีพรพชากาล ตั้งแต่ ๕ พรรษาขึ้นไปเข้ารับตำแหน่ง ส่วนจะเป็นตำแหน่งใดนั้นขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของพรพชาผู้จักได้รับพิจารณานั้นเอง

๒. ประสบการณ์ ในข้อนี้ผู้ศึกษามีความเห็นว่าเป็นข้อที่สามารถบ่งไปถึงด้านการศึกษาคือความรู้ และ ความสามารถที่ในด้านการปกครองและการบริหารจึงจัด ๒ ข้อ กล่าวคือ ข้อ (๒) และ (๔) เข้าในหมวดนี้ หากมีการถามว่าเหตุใดจึงจัดการศึกษาเข้าในหมวดประสบการณ์ เนื่องจากความรู้นั้นมีใช้เฉพาะด้านการเรียนรู้ภายในสถาบันเพียงอย่างเดียว แต่หากว่าความรู้สามารถศึกษาได้จากการปฏิบัติจริงหรือการได้พบและคลุกคลีอยู่ในวงการนั้นๆ ก็สามารถกล่าวได้ว่า เป็นผู้มีความรู้ในด้านนั้นๆ หรือเรียกว่า ผู้ชำนาญการ ก็อาจเป็นไปได้

๓. ความประพฤติดีงาม ในข้อนี้ผู้วิจัยได้มีความเห็นว่า ความประพฤติที่ดีงามนั้น บ่งบอกถึงศีลจารวัตรอันดีงาม คือ ต้องเป็นผู้ที่รักษาศีลและมีระเบียบวินัยอันเคร่งครัด ซึ่งสามารถขยายผลไปถึงด้านสุขภาพที่ตามมาและด้านความต่างพลอยอันเกิดจากอิทธิกรรมและเป็นนำมาซึ่งความเชื่อมั่นกล่าวถึงบุคคลรอบข้างมีศรัทธาในตัวภิกษุ นั้นเป็นอย่างดี จึงได้รวมเอาข้อพิจารณาที่ (๓) , (๕) , (๖) , (๗) มาไว้ในหมวดนี้เพื่อเป็นการเข้าใจได้ง่ายจากการพิจารณาคุณสมบัติพระสังฆาธิการที่จะดำรงตำแหน่งที่ได้กล่าวไว้แล้วนั้น ต่อไปจะได้ขยายถึงการพิจารณาแต่งตั้งพระสังฆาธิการในระดับต่างๆดังนี้ คือ

๑. ระดับเจ้าคณะใหญ่

การพิจารณาแต่งตั้งพระสังฆาธิการในระดับเจ้าคณะใหญ่นั้น ได้กำหนดไว้ว่า

“พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่งดังนี้

(๑) มีพรรษาพ้น ๓๐ และ

(๒) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่ารองสมเด็จพระราชาคณะ”^{๑๑๓}

เจ้าคณะใหญ่นั้นเป็นตำแหน่งผู้ปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งเมื่อกล่าวโดยตำแหน่งนี้ได้ตราไว้ในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) หมวด ๒ ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ดังนั้น ตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่นี้ จึงจัดเป็นตำแหน่งพระสังฆาธิการในส่วนกลาง และเป็นตำแหน่งเดียวเท่านั้นที่เป็นส่วนกลาง เขตปกครองคณะสงฆ์ที่เจ้าคณะใหญ่มีอำนาจ หน้าที่ในการปกครอง เรียกว่า หน ซึ่งมีข้อกำหนดในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) หมวด ๒ ข้อ ๖ ดังนี้

ในส่วนของคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย แบ่งเป็น ๔ หน มีตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ ๔ ตำแหน่ง คือ

๑. เจ้าคณะใหญ่หนกลาง มีเขตปกครอง ๖ ภาค คือ ภาค ๑ ภาค ๒ ภาค ๓ ภาค ๑๓ ภาค ๑๔ ภาค ๑๕

^{๑๑๓} กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.๒๕๔๑), ว่าด้วยเรื่องการจัดตั้งก่อนพระสังฆาธิการ ส่วนที่ ๑ ข้อ ๗.

๒. เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ มีเขตปกครอง ๔ ภาค คือ ภาค ๔ ภาค ๕ ภาค ๖ ภาค ๗

๓. เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก มีเขตปกครอง ๕ ภาค คือ ภาค ๘ ภาค ๙ ภาค ๑๐
เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๖ ภาค ๑๗ ภาค ๑๘

๔. เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ธรรมยุตภาค
ทุกภาค

๒. ระดับเจ้าคณะภาค

การพิจารณาแต่งตั้งพระสังฆาธิการในระดับเจ้าคณะภาคนั้น ได้กำหนดไว้ในข้อ
๑๐ ความว่า พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาค ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง
ดังนี้

(๑) มีพรรษาพ้น ๒๐ และ

(๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ

(๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดในภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือ

(๔) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชอาคันตุกะชั้นเทพ หรือ

(๕) เป็นพระราชอาคันตุกะซึ่งเป็นพระคณาจารย์เอก หรือเป็นเปรียญธรรม ๙ ประโยค

ถ้าจะคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม (๒) (๓) (๔) หรือ (๕) ไม่ได้หรือได้แต่ไม่
เหมาะสม มหาเถรสมาคมอาจพิจารณาผ่อนผันได้เฉพาะกรณี

สำหรับการแต่งตั้งเจ้าคณะภาคนั้น ได้มีกำหนดไว้ในข้อ ๑๑ ความว่า ในการแต่งตั้ง
เจ้าคณะภาค เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่พิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม ข้อ ๖
และข้อ ๑๐ เสนอมหาเถรสมาคมพิจารณา เพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคม

เจ้าคณะภาคอยู่ในตำแหน่งคราวละ ๔ ปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้

ในกรณีที่เจ้าคณะภาคพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ ให้เจ้าคณะภาคซึ่งได้รับแต่งตั้ง
แทนอยู่ในตำแหน่งตามวาระของผู้ซึ่งตนแทน

๓. ระดับเจ้าคณะจังหวัด

เจ้าคณะจังหวัด หมายถึง เจ้าคณะกรุงเทพมหานครและเจ้าคณะจังหวัดนอกจาก
กรุงเทพมหานคร^{๑๑๔}

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง
ดังนี้

(๑) มีพรรษาพ้น ๑๐ กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และ

(๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ

^{๑๑๔} กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑), ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด ๓
ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ส่วนที่ ๒ ข้อ ๑๔.

(๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือ

(๔) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ หรือเป็นพระคณาจารย์โทขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๖ ประโยค

ถ้าจะคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม (๒) (๓) หรือ (๔) ไม่ได้หรือได้แต่ไม่เหมาะสม มหาเถรสมาคมอาจพิจารณาผ่อนผันได้เฉพาะกรณี^{๑๑๕}

ในการแต่งตั้งเจ้าคณะจังหวัดในภาคใด ให้เจ้าคณะภาคนั้นพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามข้อ ๖ และข้อ ๑๔ เสนอเจ้าคณะใหญ่พิจารณา เพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคม^{๑๑๖}

๔. ระดับเจ้าคณะอำเภอ

เจ้าคณะอำเภอ หมายถึงเจ้าคณะเขตในกรุงเทพมหานคร เจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนอก กรุงเทพมหานคร^{๑๑๗}

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

(๑) มีพรรษาพ้น ๑๐ กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และ

(๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ

(๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลในอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือ

(๔) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าชั้นสัญญาบัตร หรือเป็นพระคณาจารย์ตรีขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๔ ประโยค

ถ้าจะคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม (๒) (๓) หรือ (๔) ไม่ได้ หรือได้แต่ไม่เหมาะสม เจ้าคณะภาคอาจพิจารณาผ่อนผันได้เฉพาะกรณี โดยอนุมัติของเจ้าคณะใหญ่^{๑๑๘}

๕. ระดับเจ้าคณะตำบล

เจ้าคณะตำบล หมายถึงเจ้าคณะแขวงในกรุงเทพมหานครและเจ้าคณะตำบลในจังหวัด นอกจากกรุงเทพมหานคร^{๑๑๙}

^{๑๑๕} กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.๒๕๔๑), ว่าด้วยเรื่องการจัดตั้งถือนพระสังฆาธิการ ส่วนที่ ๓ ข้อ ๑๔.

^{๑๑๖} เรื่องเดียวกัน, ส่วนที่ ๓ ข้อ ๑๕.

^{๑๑๗} เรื่องเดียวกัน, ส่วนที่ ๓ ข้อ ๑๙.

^{๑๑๘} กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.๒๕๔๑), ว่าด้วยเรื่องการจัดตั้งถือนพระสังฆาธิการ ส่วนที่ ๓ ข้อ ๑๘.

^{๑๑๙} เรื่องเดียวกัน, ส่วนที่ ๔ ข้อ ๒๔.

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

- (๑) มีพรรษาพ้น ๕ กับมีสำนักอยู่ในเขตอำเภอ นั้น และ
- (๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ
- (๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือ
- (๔) เป็นพระภิกษุมีสมณศักดิ์ หรือเป็นพระคณาจารย์ หรือเป็นเปรียญธรรม หรือเป็นนักธรรมชั้นเอก

ถ้าจะคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม (๒) (๓) หรือ (๔) ไม่ได้หรือได้แต่ไม่เหมาะสม เจ้าคณะจังหวัดอาจพิจารณาผ่อนผันได้เฉพาะกรณี โดยอนุมัติของเจ้าคณะจังหวัด^{๑๒๐}

ในการแต่งตั้งเจ้าคณะตำบลในอำเภอใด ให้เจ้าคณะอำเภอนั้นคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามข้อ ๖ และข้อ ๒๒ เสนอเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาแต่งตั้ง เมื่อได้แต่งตั้งแล้ว ให้แจ้งกรมการศาสนาและรายงานเจ้าคณะภาคเพื่อทราบ^{๑๒๑}

๕. ระดับเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาส ผู้มีอำนาจสูงสุดภายในวัด คือ เจ้าอาวาสวัดซึ่งเป็นพระสังฆาธิการอันดับที่ ๙ ตามกฎหมายเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการพระศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ เพราะต้องทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองวัด และเป็นผู้แทนวัด เนื่องจากวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล คือ บุคคลตามกฎหมาย ดังนั้นเจ้าอาวาสจึงมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา ๔๕ กล่าวว่า “ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และไวยาวัจกร เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา” ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งสำคัญยิ่ง^{๑๒๒}

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

๑. มีพรรษา ๕ และ
๒. เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในถิ่นนั้น^{๑๒๓}

^{๑๒๐} กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑), ว่าด้วยเรื่องการจัดตั้งเถรสังฆาธิการ ส่วนที่ ๕, ข้อ ๒๒.

^{๑๒๑} เรื่องเดียวกัน, ข้อ ๒๓.

^{๑๒๒} กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติกฎระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๘๙.

^{๑๒๓} กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑), ว่าด้วยเรื่องการจัดตั้งเถรสังฆาธิการ ส่วนที่ ๕ ข้อ ๒๖.

ในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสนอกจากพระอารามหลวงในตำบลใด ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าสังกัด ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอ ไม่มีรองเจ้าคณะตำบลให้เจ้าคณะอำเภอเลือกเจ้าอาวาสในตำบลนั้นรวมกันทั้งหมดไม่น้อยกว่า ๓ รูป ร่วมกันพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม ข้อ ๖ และข้อ ๒๖ แล้ว ให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเสนอเจ้าคณะจังหวัดเพื่อพิจารณาแต่งตั้ง^{๑๒๔}

ถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสนั้นดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วยให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเสนอเจ้าคณะภาค เพื่อเจ้าคณะภาคพิจารณาแต่งตั้ง

ในส่วนเจ้าอาวาสพระอารามหลวงนั้น พระภิกษุจะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในกรุงเทพมหานครต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

(๑) มีพรรษาพ้น ๑๐

(๒) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ และ

(๓) มีสมณศักดิ์

(ก) ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นราช สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก

(ข) ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท

(ค) ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก สำหรับพระอารามหลวง

ชั้นตรี^{๑๒๕}

สำหรับพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

(๑) มีพรรษาพ้น ๑๐

(๒) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์

และ

(๓) มีสมณศักดิ์

(ก) ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก

(ข) ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท

(ค) ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท หรือพระครูสัญญาบัตรที่มี

นิตยภัตไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี^{๑๒๖}

^{๑๒๔} กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.๒๕๔๑), ว่าด้วยเรื่องการแต่งตั้งถอนพระสังฆาธิการ ส่วนที่ ๖ ข้อ ๒๗.

^{๑๒๕} เรื่องเดียวกัน, ข้อ ๒๗.

^{๑๒๖} เรื่องเดียวกัน, ข้อ ๓๐.

ในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัดพิจารณา คัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามข้อ ๖ และข้อ ๒๙ หรือข้อ ๓๐ แล้วแต่กรณี เสนอ ผู้บังคับบัญชาตามลำดับ เพื่อมหาเถรสมาคมพิจารณา

ถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ตามข้อ ๒๙ หรือข้อ ๓๐ แล้วแต่กรณี ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วย ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะภาคเป็นผู้ดำเนินการ^{๑๒๗}

๒.๓.๔ การปกครองคณะสงฆ์

การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ระบุให้สมเด็จพระสังฆราชในตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายกเป็นพระประมุขสงฆ์ไทยและสงฆ์อื่น ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัยและทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัย และกฎหมายมหาเถรสมาคม และสมเด็จพระสังฆราชทรงอยู่ในฐานะผู้ใดจะหมิ่นประมาท ดูหมิ่นหรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายมิได้ โดยมีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด คณะสงฆ์และสามเณรต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราช ทรงเป็นประธานกรรมการ และมีกรรมการโดยตำแหน่ง และกรรมการโดยแต่งตั้ง

ในการปกครองคณะสงฆ์ แบบแผนการปกครองคณะสงฆ์แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนหลักกำหนดหน่วยงาน เขตปกครอง ผู้ปกครองหรือผู้รับมอบงานหรือคณะผู้รับมอบงาน ในการปฏิบัติงานการปกครองคณะสงฆ์ และส่วนย่อย ได้แก่ แบบแผนกำหนดอำนาจหน้าที่ การควบคุมบังคับบัญชา การประสานงาน การตั้งผู้รักษาการแทน และการวางระเบียบวิธีปฏิบัติอื่นๆ

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) ได้กล่าวถึงระเบียบการปกครองคณะสงฆ์กำหนดให้มีเจ้าคณะมหานิกายและเจ้าคณะธรรมยุตปกครองบังคับบัญชาวัดและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น ๆ โดยมีระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ดังนี้

ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางมีมหาเถรสมาคมเป็นศูนย์รวมอำนาจการปกครองและกิจการคณะสงฆ์ทั้งสิ้นของคณะสงฆ์ไทย เป็นศูนย์รวมเขตปกครองและเจ้าคณะในส่วนกลาง ซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางโดยกำหนดเขตปกครองให้แก่เขตปกครองบังคับบัญชาเจ้าคณะเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น ๆ ในส่วนกลางจะแยกส่วนการปกครองเป็นคณะมหานิกาย เรียกว่า “หน มี ๔ หน คือ หนกลาง หนเหนือหนตะวันออกและหน

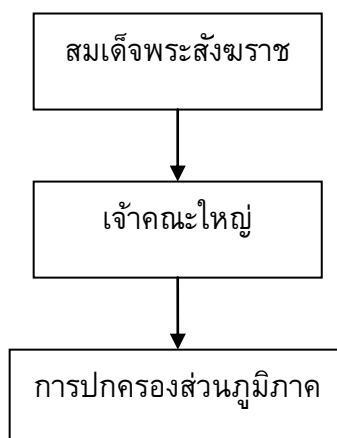
^{๑๒๗} กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑), ว่าด้วยเรื่องการแต่งตั้งก่อนพระสังฆาธิการ ส่วนที่ ๖ ข้อ ๓๑.

ใต้ ในส่วนของคณะธรรมยุต เรียกว่า คณะธรรมยุต จะรวมเขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค และวัดธรรมยุติทั้งหมดเข้าเป็นเขตเดียวกัน

การปกครองสงฆ์ในส่วนกลาง ได้แก่ เจ้าคณะใหญ่ ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการสังกัดในส่วนกลางเป็นผู้ประสานงานกับสมเด็จพระสังฆราช มีมหาเถรสมาคมเป็นหน่วยงานในส่วนกลาง และ ประสานงานกับเจ้าคณะในส่วนภูมิภาค ปฏิบัติหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตของตน เรียกว่า หน มี เจ้าคณะใหญ่ ๕ หน คือ

๑. เจ้าคณะใหญ่หนกลาง
๒. เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ
๓. เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก
๔. เจ้าคณะใหญ่หนใต้
๕. เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต^{๑๒๘}

หากกล่าวโดยสรุปถึงรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์นั้นแบ่งออกเป็น ๒ อย่างคือ การปกครองในส่วนกลาง และ การปกครองส่วนภูมิภาค โดยการปกครองทั้งสองส่วนนั้นจะ ทำหน้าที่บริหารที่สอดคล้องกันโดยมีเจ้าคณะใหญ่เป็นผู้ประสานงานระหว่างทั้งสองส่วนการ ปกครอง ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๒.๒ แสดงชั้นการปกครอง

^{๑๒๘} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), เอกสารประกอบคำ บรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓ - ๕.

๒.๓.๕ บทบาทพระสังฆาธิการ

พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย กิตฺติทินฺโน) กล่าวว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ โดยมีหลักการปกครองคือมุ่งความสงบเรียบร้อย มุ่งความเจริญงอกงาม และมุ่งความสามัคคีปรองดอง ซึ่งทั้ง ๓ ประการนี้เป็นเครื่องวัดสมรรถภาพของการปกครอง ในขณะที่เดียวกันในการปกครองพระสงฆ์ให้ได้ผลดีตามหลักการ ดังกล่าวนั้น^{๑๒๙}

พระครูมงคลคีลวงค์ (กุศล คนฺธวโร) และคณะ กล่าวว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ทุกรูปต้องพัฒนาตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยก่อนเป็นประการแรกประการที่สองจะต้องมีรูปแบบการปกครองในวัดวาอารามให้เรียบร้อยและประการสุดท้ายจะต้องจัดรูปแบบในการศึกษาเล่าเรียน แผนกพระปริยัติธรรมชั้น เช่น แผนกนักธรรม แผนกบาลี ชั้นในวัดของตน นอกจากนี้จะต้องอบรมวิปัสสนากรรมฐานให้กับพระภิกษุสามเณร เรียกว่า พัฒนาจิตใจของพระภิกษุสามเณรให้มีความมั่นคง เพื่อพระภิกษุสามเณรจะได้นำหลักการพัฒนาจิตใจนี้ไปสู่เด็กหรือเยาวชนหรือยุวพุทธให้หันเข้ามาศึกษาหาความรู้ด้านพระพุทธศาสนา เรียกว่า จริยธรรม การให้การศึกษา ด้านจริยธรรมก็คือการเปิดโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้น การเปิดโรงเรียนเด็กเล็ก ที่เรียกว่าเด็กก่อนเกณฑ์ ซึ่งเป็นโครงการของมหาเถรสมาคม ก็เพื่อเป็นการชักจูง เด็กเล็กให้หันเข้ามาฟังพระสงฆ์ พระสงฆ์ก็มีบทบาทช่วยเหลือเด็กเล็กด้วยเมตตาธรรม เด็กเล็กเหล่านี้ ก็คือ ลูกหลาน ชาวบ้านที่ต้องออกไปประกอบอาชีพ เมื่อวัดรับดูแลลูกหลานให้ ความเลื่อมใสศรัทธาต่อวัด ต่อ พระพุทธศาสนา ก็บังเกิดขึ้นกับประชาชนจึงเห็นได้ว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส นอกจากจะมีหน้าที่ในการดูแลวัด พัฒนาวัดแล้ว ยังต้องช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนพร้อมกันไปด้วย^{๑๓๐}

พระสังฆาธิการ เป็นนามบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ได้กำหนดบทบาทอำนาจหน้าที่ การปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองของตน ได้แก่ การรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์รวม ทั้งการนิคหกรรมหรือการวินิจฉัย อธิกรณ์ หรือ ความผิดทางพระธรรมวินัยของพระภิกษุ

กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ได้กำหนดจรรยาพระสังฆาธิการ ซึ่งพระสังฆาธิการต้องปฏิบัติตามบทบาทของพระสังฆาธิการ ดังต่อไปนี้

^{๑๒๙} พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย กิตฺติทินฺโน), วัดช่วยชาวบ้านได้อย่างไร, การแสวงหาเส้นทาง การพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, ๒๕๒๖, หน้า ๔๗. (อัสสา เนา)

^{๑๓๐} พระครูมงคลคีลวงค์ (กุศล คนฺธวโร) และคณะ, พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท การแสวงหาเส้นทาง การพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, ๒๕๒๖, หน้า ๕๓-๖๗.

๑. ต้องเคารพเอื้อเฟื้อต่อกฎหมายพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช สวรรและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด

๒. ต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาซึ่งสั่งโดยชอบด้วยอำนาจหน้าที่ถ้าไม่เห็นพ้องด้วยคำสั่งนั้น ให้เสนอความเห็นคัดค้านเป็นลายลักษณ์อักษรภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่ได้รับทราบคำสั่ง และเมื่อได้คัดค้านดังกล่าวมานั้นแล้ว แต่ผู้สั่งมิได้ถอนหรือแก้คำสั่งนั้นถ้าคำสั่งนั้นไม่ผิดพระวินัยต้องปฏิบัติตาม ต้องรายงานจนถึงผู้สั่ง ในกรณีมีการคัดค้านคำสั่งให้ผู้ส่งรายงานเรื่องทั้งหมดไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตนเพื่อพิจารณาสั่งการต่อไปในการปฏิบัติหน้าที่ ห้ามทำ ข้ามผู้บังคับบัญชาเหนือตน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตพิเศษเป็นครั้งคราว

๓. ต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง มิให้เกิดความเสียหายแก่การคณะสงฆ์และการพระศาสนา และห้ามมิให้ละทิ้งหน้าที่โดยไม่มีเหตุอันควร

๔. ต้องปฏิบัติหน้าที่โดยชอบ และห้ามมิให้ใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ไม่สมควร

๕. ต้องสุภาพเรียบร้อยต่อผู้บังคับบัญชา เหนือตนและผู้อยู่ในปกครอง

๖. ต้องรักษาส่งเสริมสามัคคีในหมู่คณะและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางที่ชอบ

๗. ต้องอำนวยความสะดวกในหน้าที่การคณะสงฆ์และการพระศาสนา

๘. ต้องรักษาข้อความอันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์ที่ยังไม่ควรเปิดเผย

ทั้ง ๘ ข้อนี้ เป็นจรรยาอันพระสงฆ์ฆาการต้องถือปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด เพราะละเมิดแล้วย่อมได้รับโทษฐานละเมิดจรรยา

๒.๓.๖ อำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการ

อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่

เจ้าคณะใหญ่มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตหนของตน ดังนี้

(๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยกฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

(๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

(๓) วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นภาค หรือมีอำนาจหน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหาเถรสมาคม

(๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะภาคให้เป็นไปโดยชอบ

(๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ผูอยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

(๖) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๑๓๑}

อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะภาค

เจ้าคณะภาคมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตภาคของตน ดังนี้

(๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยกฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

(๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

(๓) วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นภาค หรือมีอำนาจหน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหาเถรสมาคม

(๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะจังหวัดให้เป็นไปโดยชอบ

(๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

(๖) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๑๓๒}

อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัด

เจ้าคณะจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดของตน ดังนี้

(๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

(๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

(๓) ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัย ข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะอำเภอ

(๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะอำเภอให้เป็นไปโดยชอบ

^{๑๓๑} กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑), ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด ๒ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ข้อ๖-๗.

^{๑๓๒} กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑), ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด ๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ส่วนที่ ๑, ข้อ ๑๐.

(๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

(๖) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๑๓๓}

อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอ

เจ้าคณะอำเภอมียอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตอำเภอของตน ดังนี้

(๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

(๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

(๓) ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะตำบล

(๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะตำบลให้เป็นไปโดยชอบ

(๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

(๖) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๑๓๔}

อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะตำบล

เจ้าคณะตำบลมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตตำบลของตน ดังนี้

(๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

(๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

^{๑๓๓} กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑), ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด ๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ส่วนที่ ๒, ข้อ ๑๕.

^{๑๓๔} กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑), ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด ๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ส่วนที่ ๓, ข้อ ๒๐.

(๓) ระเบียบพิธีกรรม วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าอาวาส

(๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบ

(๕) ควบคุมและบังคับบัญชาเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชา หรือ อยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

(๖) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๓๔}

อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาส ผู้มีอำนาจสูงสุดภายในวัด คือ เจ้าอาวาสวัดซึ่งเป็นพระสังฆาธิการอันดับที่ ๙ ตามกฎหมายเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการพระศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ เพราะต้องทำหน้าที่เป็น ผู้ปกครองวัด และเป็นผู้แทนวัด เนื่องจากวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล คือบุคคลตามกฎหมาย ดังนั้น เจ้าอาวาสจึงมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาตาม มาตรา ๔๕ กล่าวว่า “ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และไวยาวัจกร เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา” ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งสำคัญยิ่ง และนอกจากนั้น เจ้าอาวาสยัง มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพุทธศาสนิกชนมากที่สุดที่จะช่วยจรรโลงพระพุทธศาสนา ปลุกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน

พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินฺโน) กล่าวว่า พระสังฆาธิการ คือผู้ปกครองสงฆ์ ซึ่งตามกฎหมายเถรสมาคมกำหนดให้มีจำนวน ๑๑ อันดับ โดยมีเจ้าคณะภาคเป็นอันดับที่ ๑ มีผู้ช่วยเจ้าอาวาสเป็นอันดับที่ ๑๑ นั้น พระสังฆาธิการอันดับที่ ๙ คือเจ้าอาวาสนับเป็นพระสังฆาธิการที่มีความสำคัญมากที่สุดมีความรับผิดชอบสูงสุด ด้วยเหตุผล

๑. เจ้าอาวาสเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดพระภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา ประชาชนและเด็ก เล็กู้จักพื้นฐานของบุคคลเหล่านั้นดีกว่าใคร ๆ อยู่ใกล้ชิดเหตุการณ์ทางพระศาสนาทั้งดีและร้าย ย่อมเข้าใจปัญหาต่าง ๆ และหาทางคลี่คลายปัญหาได้ง่าย

๒. ตำแหน่งเจ้าอาวาสจัดเป็นพื้นฐานที่สำคัญของตำแหน่งผู้ปกครองสงฆ์ทุกตำแหน่งเป็นเครื่องพิสูจน์และรับรองความสามารถของตำแหน่งปกครองสงฆ์ทั้งหลายได้อย่างดี คือถ้าเป็นเจ้าอาวาสได้ดี ก็มีหวังที่จะเป็นเจ้าคณะตำบล หรือเจ้าคณะต่าง ๆ ได้ดี^{๓๖}

^{๓๔} กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑), ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด ๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ส่วนที่ ๔, ข้อ ๒๕.

^{๓๖} พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินฺโน), ธรรมญาณนิพนธ์ : ๑๐๐ ปีพระพุทธวรญาณ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๗๕.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), กล่าวถึงเจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้

- ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัย แก่บรรพชิต และคฤหัสถ์
- ๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล^{๑๓๗}

เจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้

- ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัย แก่บรรพชิต และคฤหัสถ์
- ๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

หน้าที่เจ้าอาวาสดังกล่าวในมาตรา ๓๗ นี้ เป็นหน้าที่โดยภาพรวมลักษณะงานอย่างกว้าง ๆ มิได้ชี้ชัดถึงวิธีปฏิบัติแต่อย่างใด เพราะวิธีปฏิบัตินั้น ได้กำหนดโดยลักษณะงานเป็น ๔

๑. หน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ได้แก่

๑.๑ การบำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การก่อสร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์ การปรับปรุงตกแต่งการกำหนดแบบแปลนแผนผัง ซึ่งล้วนแต่เป็นงานที่ต้องทำด้วยแรงงานแรงงานและแรงความคิดอันเป็นส่วนสร้างสรรค์และเสริมสร้างส่วนที่เป็นวัตถุ ให้ปรากฏเป็นรูปธรรม ศาสนสถานและศาสนวัตถุของวัดวาอารามต่าง ๆ จักได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้เป็นไปด้วยดีด้วยหน้าที่เจ้าอาวาสข้อนี้

๑.๒ การจัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การจัดกิจการของวัดตามหน้าที่ผู้ปกครองวัดและหน้าที่จัดกิจการแทนวัดในฐานะผู้แทนนิติบุคคล เช่น การรับทรัพย์สิน การอรรถคดี กิจการเหล่านี้ เจ้าอาวาสจะต้องจัดการให้เป็นไปด้วยดี คือ เป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบแบบแผนหรือจารีตว่าด้วยการนั้น

๑.๓ การจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การดูแลรักษาการใช้จ่ายการจัดทรัพย์สินของวัด ตลอดจนการบัญชี ทั้งส่วนที่เป็นศาสนวัตถุ ศาสนสถาน

^{๑๓๗} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓๓ – ๓๔ (อัดสำเนา)

และศาสนสมบัติของวัดที่ตนเป็นเจ้าของให้ไปด้วยดี คือ ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

๒. หน้าที่ในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด ได้แก่

๒.๑ การปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด หมายถึง การคุ้มครองปกป้องรักษาให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ผู้มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ได้เป็นอยู่ด้วยความผาสุกให้ความอนุเคราะห์ในส่วนที่อยู่อาศัยและปัจจัยตามสมควร หรือกล่าวอีกในหนึ่งว่า ช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ดังกล่าวด้วยพรหมวิหารธรรมตามควรแก่เหตุ

๒.๒ การสอดส่องบรรพชิต และคฤหัสถ์ในวัด หมายถึง การตรวจตราและเอาใจใส่ดูแลการประพฤติปฏิบัติตนของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีถิ่นที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม รวมถึงควบคุมและบังคับบัญชาบรรพชิตและคฤหัสถ์ดังกล่าว ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งมหาเถรสมาคมและรวมถึงการว่ากล่าวแนะนำ ชี้แจง เกี่ยวกับการปฏิบัติดังกล่าวด้วย ทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งวัดและพระศาสนาอันเป็นส่วนรวม

๓. หน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและอบรม

๓.๑ การจัดการศาสนศึกษา หมายถึง การจัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียน ทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม (รวมถึงธรรมศึกษาอยู่ด้วย) หรือเฉพาะแผนกใดแผนกหนึ่ง ซึ่งยึดแบบแผนตามจารีตประเพณีที่โดยปฏิบัติสืบมาโดยตรงได้แก่การจัดตั้งสำนักศาสนศึกษาแผนกธรรม หรือการให้พระภิกษุสามเณรไปเรียนที่วัดใกล้เคียง ซึ่งมีสำนักศาสนศึกษาดังกล่าว

๓.๒ การอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย หมายถึง การจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตตามวิธีการที่กำหนดในคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ.๒๕๒๘ และการจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่คฤหัสถ์ในรูปแบบอื่น ๆ รวมถึงการฝึกอบรมระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ เช่น การทำ กิจวัตรประจำ วัน การฝึกซ้อมสวดมนต์ ฝึกซ้อมเรื่องสังฆกรรมและพิธีกรรมทางพระศาสนา ตลอดจนฝึกอบรมการปฏิบัติศาสนกิจของคฤหัสถ์ เช่น การทำ วัตรสวดมนต์ประจำวันพระ การสมาทานอุโบสถศีล และปฏิบัติศาสนพิธีอื่น ๆ

๔. หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลนั้น เป็นหน้าที่เชื่อมโยงผูกพันกับสังคมทั้งในส่วนวัดและนอกวัดและเป็นหน้าที่อันเกี่ยวกับผลประโยชน์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่งพอแยกได้โดยลักษณะ คือ

๔.๑ การอำนวยความสะดวกแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ที่ขอใช้วัดเป็นที่จัดบำเพ็ญกุศลทั้งที่เป็นส่วนตัวและส่วนรวม

๔.๒ การอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของวัดเอง ทั้งที่เป็นการประจำและเป็นการจร

๔.๓ การอำ นวยความสะดวกแก่ประชาชนผู้จะบำเพ็ญกุศลนอกวัด แต่ขอรับคำปรึกษาและความอุปถัมภ์จากเจ้าอาวาสหรือจากวัด

๔.๔ การสร้างสถานที่เพื่ออำ นวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล เช่น การสร้างฌาปนสถาน มีเมรุเผาศพ ศาลาเผาศพ ศาลาพักรพิศหรือศาลาบำเพ็ญกุศลและที่เก็บศพ เป็นต้น

อำนาจของเจ้าอาวาส

อำนาจเจ้าอาวาส หมายถึง สิ่งที่เป็นอุปการะแก่การปฏิบัติงานของเจ้าอาวาส เพื่อให้งานที่ปฏิบัติเป็นไปด้วยดี เป็นสิ่งที่มีคู่กับหน้าที่เจ้าอาวาส มีไว้เพื่อใช้บังคับบัญชาผู้อยู่ในบังคับบัญชาโดยเฉพาะเกี่ยวกับบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นดังที่ท่านผู้รู้ได้กล่าวไว้ ดังนี้

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ได้กล่าวถึงอำนาจเจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

- ๑) ห้ามบรรพชิต และคฤหัสถ์ ซึ่งมีได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
- ๒) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาส ออกไปเสียจากวัด
- ๓) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำ งานภายในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคมต้องมีบรรยากาศแห่งศาสนกิจอยู่ตลอดเวลา เช่น มีการไหว้พระ มีการสวดมนต์ มีการทำสังฆกรรมเป็นประจำตามพระวินัย^{๑๓๘}

พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตฺติทินฺโน) ได้กล่าวถึงบทบาทความรับผิดชอบของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสว่า ต้องช่วยพัฒนาท้องถิ่นในด้านการเสริมสร้างคุณธรรมให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นของตนด้วย ในการพัฒนาท้องถิ่นนั้นก็ต้องเริ่มที่เจ้าอาวาสต้องคุมบรรยากาศในวัดให้หอหุ้มด้วยเมตตา สัจจะ สามัคคี คนในวัดรักกัน ซื่อสัตย์ต่อกัน ประองตองกัน นอกจากนั้น^{๑๓๙}

พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย กิตฺติทินฺโน) ยังได้กล่าวว่าในส่วนสภาพวัด เจ้าอาวาสก็ต้องจัดวัดให้เป็นศาสนสถาน คือเป็นที่บำเพ็ญกิจทางศาสนา เป็นบุญสถาน คือเป็น

^{๑๓๘} อ่างแล้ว, หน้า ๓๖ – ๓๗.

^{๑๓๙} พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตฺติทินฺโน), ธรรมญาณนิพนธ์ : ๑๐๐ ปีพระพุทธวรญาณ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๕๒ – ๕๓.

สถานที่ในการบำเพ็ญกุศล เป็นศึกษาสถาน คือเป็นที่ให้การศึกษาเล่าเรียน อบรมเป็นธรรมสถาน คือเป็นสถานที่ในทางประสิทธิ์ประสาทคุณงามความดี เพราะฉะนั้น ภายในวัดจึง^{๔๐}

๒.๔ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ

การบริหารงานเป็นกิจการของคณะสงฆ์ที่จะต้องทำ หรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ และเป็นภารกิจของพระสังฆาธิการจะต้องปฏิบัติอันเป็น ภารกิจของคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี ๖ ประการ ดังนี้

๒.๓.๑ การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ได้กล่าวว่า การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม หมายถึง งานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลพระภิกษุ สามเณรในเขตการปกครองของตน ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ทั้งนี้ คำว่า “การปกครอง” แปลว่า การควบคุมดูแลรักษาควบคุมให้ท่านอยู่ในที่ที่ท่านควรจะอยู่^{๔๑}

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า งานการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงามเป็นงานเกี่ยวกับการปกครองพระภิกษุ สามเณร ตลอดจนคฤหัสถ์ที่อยู่ภายในวัดให้ประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้อง เรียบร้อยดีงาม

พระพุทธรธรรมญาณ (ทองย้อย กิตฺติทินฺโน) กล่าวว่า งานปกครองเป็นงานนำ เป็นงานหลักซึ่งกว้างขวาง ยิ่งใหญ่ละเอียดอ่อนยิ่งกว่างานทั้งหลาย และเป็นงานที่ทำ ไม่เสร็จ ต้องคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมแก่สภาพการณ์ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา ถ้างานปกครองดำเนินไปอย่างใดงานอื่น ๆ ก็จะดำเนินไปอย่างนั้น ถ้างานปกครองดำเนินไปไม่ได้ งานบริหารลักษณะอื่น ๆ ก็ดำเนินไปไม่ได้เช่นกัน^{๔๒}

ทั้งนี้บทบาทของพระสังฆาธิการในด้านการปกครองนั้น ยังได้มีการตั้งความคาดหวังถึงการแสดงบทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการไว้ว่า

(๑) รัฐและมหาเถรสมาคมควรร่วมกำหนดนโยบายให้พุทธศาสนิกชนไปวัดในวันอาทิตย์เพื่อปลูกฝังให้คนไทยใกล้ชิดศาสนธรรมและสามารถนำหลักศาสนธรรมปรับใช้ในวิถีชีวิตตนได้

^{๔๐} พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย กิตฺติทินฺโน), วัดช่วยชาวบ้านได้อย่างไร, การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, ๒๕๒๖, หน้า ๓๙ - ๕๒. (อัคราเนนา)

^{๔๑} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๘๗.

^{๔๒} พระพุทธรธรรมญาณ (ทองย้อย กิตฺติทินฺโน), ธรรมญาณนิพนธ์ : ๑๐๐ ปีพระพุทธรธรรมญาณ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๗๖ - ๗๗.

(๒) สถาบันผลิตพระสังฆาธิการควรกำหนดนโยบาย แผนและมาตรการในการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ให้เป็นผู้มีความพร้อมในด้านการบริหารวัดเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นแหล่งฟื้นฟูและพัฒนาจิตใจและพัฒนาตนให้ถึงพร้อมในการปฏิบัติภารกิจทั้ง ๖ ด้านของคณะสงฆ์ รวมทั้งเป็นกัลยาณมิตรของศาสนิกชน สามารถปลูกฝังและฝึกอบรมให้เยาวชนมีสัมมาทิฐิในการดำรงชีวิต

(๓) วัดควรปรับเปลี่ยนบทบาทให้ทันกับสังคมในเชิงรุก คือ จัดโครงการและกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมและมีบทบาทในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยดึงศาสนิกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดและพระเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาสังคมและชุมชน มีภาครัฐสนับสนุนงบประมาณ

(๔) มหาเถรสมาคมควรมีมาตรการให้ยุติพุทธพาณิชย์ อันเป็นการลดความศรัทธาของศาสนิกชน

(๕) พระสงฆ์ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านศีลธรรมและจรรยา เพื่อปลูกศรัทธาให้เกิดขึ้นกับประชาชนในท้องถิ่น

(๖) ฝ่ายปกครองคณะสงฆ์ทุกระดับควรให้ความสำคัญแก่วัดและพระสงฆ์ที่มีบทบาทให้การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและพัฒนาเยาวชนและศาสนิกชนในแต่ละบทบาทหน้าที่ตามภารกิจคณะสงฆ์ เช่น สนับสนุนด้านงบประมาณ ความก้าวหน้าด้านสมณศักดิ์ การพัฒนาศักยภาพและเชิดชูยกย่องให้เป็นที่ประจักษ์แก่หมู่คณะสงฆ์^{๑๔๓}

๒.๔.๒ การศาสนศึกษา

การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา ของบรรพชิตและคฤหัสถ์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความตอนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา” ของคณะสงฆ์ (ม.๑๕ ตี) และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง มหาเถรสมาคมได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุม และส่งเสริมการศาสนศึกษาว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี”

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ได้กล่าวถึงการจัดการศาสนศึกษาดังกล่าวว่า คณะสงฆ์ยังมิได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้โดยชัดเจนแต่โดยหลักสูตรและเนื้อหาแล้ว คงอนุมานได้ว่า มีวัตถุประสงค์ ๙ ประการ คือ

๑. เพื่อพระสงฆ์รักษาตนและหมู่คณะ

๒. เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

^{๑๔๓} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, รายงานการเสวนา เรื่องบทบาทที่พึงประสงค์ของวัดและพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย, พ.ศ. ๒๕๔๓, อัดสำเนา.

๓. เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระศาสนา
๔. เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนา
๕. เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
๖. เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา
๗. เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา
๘. เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม
๙. เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม^{๑๔๔}

พระมหาสมทรง สิรินธโร และคณะ ที่ได้กล่าวว่า บทบาทที่วัดและพระสงฆ์จะทำได้คือ การศึกษา การเผยแผ่และการสงเคราะห์ ซึ่งในส่วนของการศึกษานั้น เป็นการให้บริการด้านการศึกษาแก่พระสงฆ์ คือ การมีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ นับเป็นทางหนึ่งในการสร้างอุปาสก อุปาสิกา ให้ได้พุทธศาสนิกชนที่มีคุณภาพและเป็นกำลังของศาสนาอีกประการหนึ่งก็คือการไปสอนวิชาศีลธรรมตามโรงเรียนต่าง ๆ เป็นการอนุเคราะห์สังคมด้วยธรรมทานการที่ให้พระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทในการศึกษาของชาติ ดังกล่าวนี้นี้จะทำให้เยาวชนและสังคมเห็นความสำคัญของวัดและพระสงฆ์^{๑๔๕}

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้พบว่า องค์ประกอบในการจัดการศาสนศึกษาดังกล่าวจะดีหรือไม่ประการใดขึ้นกับเจ้าสำนักเรียนและหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา และครูอาจารย์ผู้บริหารการศาสนศึกษาที่ได้ช่วยแบกภาระการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนาและคณะสงฆ์การจัดการ ศาสนศึกษานั้นแผนกที่ประสบปัญหามาก คือ การจัดการศึกษาแผนกบาลี เพราะขาดแคลนทั้งครูและนักเรียนและอุปสรรคอื่น ๆ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษาแผนกบาลีอันเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาโดยตรง เพื่อให้พระสงฆ์เจริญด้วยวิชาความรู้และการศาสนศึกษาให้เจริญก้าวหน้า การศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรมเป็นการศึกษาหลักและสำคัญยิ่งของคณะสงฆ์ ด้วยเหตุผล ๓ ประการ คือ

(๑) พระสงฆ์ควรศึกษาหลักธรรมให้ถ่องแท้ทั้งปริยัติและปฏิบัติ เพื่อให้พร้อมที่จะปฏิบัติภารกิจทั้ง ๖ ด้านของคณะสงฆ์

(๒) พระสงฆ์ควรพัฒนาตนให้รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เพื่อรู้เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคม อันจะส่งผลต่อศักยภาพในการอบรมพัฒนาจิต การเผยแผ่ศาสนธรรมแก่ศาสนิกชน เช่น ด้านการบริหาร ด้านกฎหมาย กฎระเบียบของสงฆ์ เป็นต้น

^{๑๔๔} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), เอกสารประกอบคำ บรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๑.

^{๑๔๕} พระมหาสมทรง สิรินธโร, นายแพทย์ประเวส วะสี, นายสมบุญ สุขสำราญ และ ส. ศิวรักษ์. บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเกสตีไทยจำกัด, ๒๕๒๕), หน้า ๔๒-๔๓.

(๓) ระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ควรปรับปรุงให้เหมาะกับยุคสมัย แต่คงไว้ซึ่งหลักศาสนธรรม

๒.๔.๓ การศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุน จุนเจือหรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจุนเจือการศึกษาอื่นนอกการศาสนศึกษาหรือ สถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียนคณะสงฆ์ได้กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็น กิจการอันหนึ่งของคณะสงฆ์ การศึกษาสงเคราะห์นั้น ว่าโดยลักษณะ ควรแยกเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑. การศึกษานอกเหนือจากการศาสนศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อการ สงเคราะห์ประชาชน หรือพระภิกษุสามเณร

๒. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) ได้กล่าวถึง การศึกษาสงเคราะห์ที่ พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้ เป็นการจัดการศึกษาซึ่งแบ่งได้เป็น ๔ ประเภท คือ

๑. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจน ตามพระราชประสงค์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระภิกษุในพระศาสนาได้จัดการศึกษาตาม หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนของชาติและพระภิกษุสามเณร ส่วนหนึ่งเป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใกล้วัดและได้ศึกษาหลักธรรมทางศาสนา

๒. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระสงฆ์ให้ การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาส ให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ ด้วยหลักธรรมของ พระศาสนา

๓. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีความมุ่งหมายให้วัดได้ช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็ก ก่อนวัยเรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็ก ทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระสงฆ์ได้ ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติแต่วัยเด็ก

๔. โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณร ศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และมีการศึกษาวิชา พระปริยัติธรรม หมวดภาษาบาลี หมวดพระธรรมวินัยและศาสนปฏิบัติอีกส่วนหนึ่ง โรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วย โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ.๒๕๓๗ และอยู่ในสังกัดกรมการศาสนา ขณะนี้ มีวัดต่าง ๆ จำนวนมาก จัดตั้งแต่โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แต่ยังมีได้ จัดเป็นการศาสนศึกษาหรือการศึกษาสงเคราะห์ โดยรูปการนั้น น่าจะจัดเป็น “การศึกษา

สงเคราะห์” มากกว่า เพราะเป็นการศึกษาเพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญศึกษา ทั้งผู้เรียนและผู้สอนก็เน้นหนักทางวิชาสามัญศึกษา^{๑๔๖}

การจัดการศึกษาและการจัดการอบรม ทั้ง ๔ ประเภทดังกล่าวนี้ นับเป็นงานที่พระสงฆ์มีโอกาสช่วยพัฒนาชาติบ้านเมืองโดยแท้

๒.๔.๔ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พุทธศาสนา เป็นหน้าที่หรือบทบาทที่พระสงฆ์หรือพระสังฆาธิการจะต้องกระทำ โดยการจัดการเทศนา อบรม สั่งสอน ประชาชน ให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติ เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺณโย), อธิการกองแผนงาน กรมการศาสนา กำหนดหน้าที่หรือบทบาทที่วัดต่างๆ เจ้าคณะตำบล คณะสงฆ์อำเภอ และคณะสงฆ์จังหวัด เกี่ยวกับการเผยแผ่ ไว้ดังนี้

๑. หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนหรือข้อแนะนำที่เป็นประโยชน์
๒. แนะนำ สั่งสอน อบรม ประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ
๓. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง^{๑๔๗}

พระมหาสมทรง สิรินุโร ได้กล่าวถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ว่า ทั้งวัดและพระสงฆ์ได้ทำ งานการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากเป็นพิเศษ ดังจะเห็นได้จากมีหน่วยพระธรรมทูต ธรรมจาริก ธรรมพัฒนาและหน่วยพัฒนาทางจิต ซึ่งมีหน่วยอบรม อ.ป.ต. (หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล) ทั้งนี้ การเผยแผ่จะได้ผลก็ต่อเมื่อ

๑. พระสงฆ์จะต้องศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจในพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามอย่างจริงจัง สอนอย่างไร ปฏิบัติไดอย่างนั้น
๒. ไม่สอนให้คลาดเคลื่อนจากความจริง เพื่อผลประโยชน์ของตนกิจ
๓. ไม่ติดยึดในแง่ใดแง่หนึ่งของหลักธรรม
๔. ไม่เห็นแก่ความง่าย ดีความธรรมวินัยตามชอบใจหรือตามความต้องการของประชาชน
๕. ไม่สนองความต้องการของผู้มีอำนาจ

^{๑๔๖} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺณโย), เอกสารประกอบคำ บรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๘ – ๔๙.

^{๑๔๗} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺณโย), การเผยแผ่พระพุทธศาสนา. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่อง การคณะสงฆ์และการพระศาสนาในทวี พลรัตน์ (บรรณาธิการ), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๘ - ๑๕๕.

๖. ประสานความเข้าใจ ความเชื่อหรือลัทธิศาสนาอื่นๆ พุทธศาสนิกชนทุกคนมีหน้าที่เผยแผ่พุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไป เพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก ความพัฒนาสถาพรของพระพุทธศาสนาและความมั่นคงของชาติไทย ผู้ที่จะทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนาได้ดีต้องเป็นผู้รู้ศาสนาและปฏิบัติตนตามหลักธรรมในศาสนาได้โดยสมบูรณ์เป็นนิจ การเผยแผ่ศาสนามีคำ ที่ใช้อยู่ ๒ คำ คือ คำ ว่า “เผยแผ่” และ “เผยแผร์” “คำ ว่า เผยแผร์ เป็นลักษณะของมิชชันนารี คือ มุ่งมั่นจะให้ผู้อื่นยอมรับในศาสนาของตน ซึ่งเป็นลักษณะแห่งการจูงใจให้อีกฝ่ายหนึ่งหันมานับถือคำ สอนนั้น ๆ ส่วนคำ ว่า เผยแผ่ หมายถึงการประกาศให้ทราบ หากทราบแล้วสนใจจะเป็นพุทธศาสนิกชนก็ไม่ใช่ที่รังเกียจ การเผยแผ่เป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ่มอล่วยและแสดงถึงการมีใจกว้าง ไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตนเองหรือศาสนาของตน”^{๑๔๘}

จะเห็นได้ชัดว่า การเผยแผ่ของพระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์ ในปัจจุบัน มีทั้งแบบประเพณี แบบปรับปรุง ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน และแบบที่จัดเป็นคณะหรือหน่วยงานขึ้นดำเนินการ คือ

๑. การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์ และประเพณีไทย ได้แก่การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่วัด ที่บ้าน ที่มีผู้อาราธนาและที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมดา คือเทศน์รูปเดียว หรือเทศน์ปฐกัจฉาวิสาข ๒ รูปขึ้นไป

๒. การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุมที่วัด หรือที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ หรือโดยทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ บันทึกลงแผ่นเสียง หรือแถบบันทึกเสียง ไปเผยแผ่ที่อื่นในโอกาสต่างๆ รวมทั้งการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะ ออกเผยแผ่ หรือลงในหนังสือพิมพ์และเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ออกเผยแผ่

๓. การเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแผ่หรือสถานศึกษาเป็นประจำหรือครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษ ในวัดหรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานอบรมประชาชนประจำตำบล หน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น

๒.๔.๕ การสาธารณูปการ

การสาธารณูปการ หมายถึงการช่วยเหลืออุดหนุนหรือเกื้อกูลคนส่วนมากหรือคนทั่วไปหรือกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการวัดให้อยู่ในความเรียบร้อยเป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาอาคาร สถานที่ และสิ่งแวดล้อมของวัดได้แก่ การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุ

^{๑๔๘} พระมหาสมทรง สิรินโร, นายแพทย์ประเวส วะสี, นายสมบุรณ์ สุขสำราญ และ ส. ศิวรักษ์. บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเกล็ดไทยจำกัด, ๒๕๒๕), หน้า ๔๕.

และศาสนสถานให้อยู่เรียบร้อยดีงาม ซึ่งได้แก่การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน โดยมีพระภิกษุสงฆ์

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), กล่าวถึง การสาธารณูปการ” ตาม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ กล่าวว่า เป็น“ค่านาม” หมายถึง “การก่อสร้าง และการบูรณปฏิสังขรณ์” สำหรับ สาธารณูปการ ที่จัดเป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ ส่วนกลาง และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า“การสาธารณูปการ” นั้น หมายถึง

๑. การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุและศาสนสถาน

๒. กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดร้างขึ้นเป็นพระอารามหลวง

๓. กิจการของวัดอื่น ๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร

๔. การศาสนสมบัติของวัด^{๑๔๙}

ตามความหมายที่กล่าวมานี้ผู้วิจัยได้สรุปว่ามีลักษณะของการกระทำ การสาธารณูปการใน ๓ ประการ คือ

๑. การกระทำ ด้วยแรงความคิด แรงงานและทุนทรัพย์รวมถึงการควบคุม

๒. การกระทำ ด้วยเอกสารรายงาน

๓. การทำ โดยการจัดประโยชน์

การควบคุมและส่งเสริม การสาธารณูปการ เป็นงานที่ละเอียดอ่อนเป็นตัวหลักของการคณะสงฆ์แต่ผู้ปฏิบัติโดยตรงคือ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด เจ้าคณะทุกส่วน ทุกชั้นต้องมีความสัมพันธ์กัน ๒ ประการ คือ ควบคุมการสาธารณูปการและ ส่งเสริมการสาธารณูปการ

การควบคุมดูแลวัดนั้น เจ้าคณะจะเพิกเฉยมิได้ ถ้าเพิกเฉยจะเป็นการละเว้นการปฏิบัติต้องสอดส่อง ดูแล ชี้แจง แนะนำ ในการสาธารณูปการของเจ้าอาวาส ดังต่อไปนี้

๑. ควบคุมการทำ แผนผังวัดให้สอดคล้องกับยุคพัฒนา

๒. ควบคุมแบบแปลนเสนาสนะแต่ละวัดให้อยู่ในหลักประหยัดและพอเหมาะพอควรแก่สภาพท้องถิ่นและให้ก่อสร้างตามแบบแปลน

๓. ควบคุมให้แต่ละวัดที่สร้างถาวรวัตถุให้เป็นทรงไทย หรือให้รักษาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสำคัญ

๔. ควบคุมการเงินและบัญชี รับ – จ่ายของแต่ละวัดให้เป็นไปตามหลักบัญชี

^{๑๔๙}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๕๔ – ๕๕.

๕. ควบคุมดูแลการเอกสารต่าง ๆ ของเจ้าอาวาส เช่น รายงานขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมาให้เป็นไปโดยถูกต้อง

๖. ควบคุมการจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎกระทรวง

จะเห็นได้ว่า งานสาธารณูปการเป็นงานสำคัญ โดยเฉพาะเป็นงานละเอียดอ่อน เป็นงานระดับท้องถิ่นและการพระศาสนา เป็นงานที่ให้ความสำคัญแก่พระสงฆ์และเห็นผลงานของพระสงฆ์ได้เร็วกว่างานอื่น แต่ก็มักเป็นเหตุก่อปัญหา เช่น บางแห่งเกิดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้านจนถึงลุกลามใหญ่โต ก็เพราะการสาธารณูปการเป็นเหตุหากเจ้าคณะได้เห็นความสำคัญเร่งรัดตรวจตราชี้แจงแนะนำ การปฏิบัติหน้าที่ของพระสงฆ์ได้ดีแล้ว การขัดแย้งระหว่างวัดกับบ้านจะลดน้อยลงตามลำดับ และความสมัคสมานสามัคคีระหว่างบ้านกับวัดจะมีมากขึ้นเป็นเหตุให้การคณะสงฆ์และการพระศาสนาดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม การควบคุมส่งเสริมการสาธารณูปการ จึงถือเป็นหน้าที่อันสำคัญของพระสงฆ์ทุกระดับชั้น

๒.๔.๖ การสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการต่าง ๆ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของแก่อนุชาหรือของบุคคลหรือคณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุนจนเจือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ได้กล่าวถึง การสาธารณสงเคราะห์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามโอกาสอันควร จะมีระเบียบปฏิบัติชัดเจน สำหรับผู้จัดการสาธารณสงเคราะห์โดยส่วนมากได้แก่วัดหรือเจ้าอาวาส ซึ่งมีบทบัญญัติว่าด้วยหน้าที่ของเจ้าอาวาส ดังนี้

๑. จัดกิจการของวัดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย

๒. เป็นธุระในการจัดการศึกษาอบรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

๓. ให้ความสะดวกตามสมควรแก่พุทธศาสนิกชน ในการบำเพ็ญกุศล^{๔๕๐}

มหาเถรสมาคมได้กำหนดหลักการและวิธีการปฏิบัติและควบคุมส่งเสริม ไว้ชัดเจน คือ กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ ซึ่งในระเบียบดังกล่าว กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การศึกษาสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์ โดยระเบียบดังกล่าว กำหนดหน่วยงาน ให้ตั้ง ณ วัดใดวัดหนึ่ง ตำบลละหนึ่งหน่วย ให้จัดการเป็นรูปคณะกรรมการ โดยให้เจ้าอาวาสที่ตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง เจ้าอาวาสอื่นในเขตตำบลนั้น เป็นรองประธานกรรมการฝ่าย

^{๔๕๐}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๖๒ - ๖๕.

บรรพชิต กำหนดในตำบลนั้นเป็นรองประธานกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ ผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบล เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง อนึ่ง การสาธารณสุขสงเคราะห์นี้ ให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการพิจารณาจัดการสงเคราะห์ตามควรแก่โอกาส เช่น

๑. การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การช่วยจัดหาทุนการสงเคราะห์ การป้องกันยาเสพติดให้โทษ เช่น ยาบ้า การช่วยป้องกันโรคเอดส์

๒. การช่วยเหลือสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลองสร้างฌาปนสถาน สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า

๓. การช่วยเหลือประชาชน ในโอกาสที่ควรช่วย เช่น การประสพอุทกภัยหรือช่วยคนชราหรือคนพิการการสาธารณสุขสงเคราะห์จะต้องจัดเพื่อความเรียบร้อยดีงามและไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและความสงบสุขของบ้านเมือง จึงจะถือว่าเป็นไปด้วยความถูกต้อง และเป็นการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ดังนั้น จำเป็นต้องมีการดูแลให้เป็นไปในลักษณะเหมาะสมและควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนตามสมควร กรรมการโดยตำแหน่งผู้ทรงคุณวุฒิ ๕-๙ คน เป็นกรรมการ สำหรับผู้ควบคุมและส่งเสริม มีคณะกรรมการอำเภอ นายการระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ผู้อำนวยการภาค และคณะกรรมการ อำนวยการอบรมประชาชนกลาง

๒.๕ คณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

คณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ ปกครองตามลำดับตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ โดยมีเจ้าคณะอำเภอเป็นเจ้าคณะผู้ปกครองสูงสุด แบ่งเขตการปกครองเป็น ๗ ตำบล ได้แก่ ตำบลท่าขนุน ตำบลหินดาด ตำบลลิ้นถิ่น ตำบลปิล็อก ตำบลห้วยเขย่ง ตำบลสหกรณ์นิคม ตำบลชะแล มีวัดทั้งสิ้น ๕๓ วัด ในจำนวนนี้มีวัดธรรมยุตจำนวน ๑ วัด

ตำบลท่าขนุน มีวัดจำนวน ๑๘ วัด ได้แก่ วัดท่าขนุน วัดบ้านไร่ วัดปรังกาสิ วัดหินแหลม วัดห้วยปากคอก วัดห้วยเขย่ง วัดประจำไม้ วัดไร่ป่า วัดปากลำปิล็อก วัดเวฬุวัน วัดทองผาภูมิ วัดพุทธบริษัท วัดอุ้มลอง วัดทองธิ วัดจวบจันทร์วนาราม วัดเสาหงส์ วัดพุทธมณฑล อรัญญิกาวาส วัดเขื่อนวชิราลงกรณ์

ตำบลหินดาด มีวัดจำนวน ๑๑ วัด ได้แก่ วัดธารน้ำร้อน วัดหินดาด วัดดงไคร้ง วัดวังผาตาด วัดจันทร์หงาย วัดวังหิน วัดถ้ำหม่องกะลาตีรีวงศ์ วัดเขาแทงหมู วัดผาสุกิจวนาราม วัดป่าผาตาดธารสวรรค์ วัดหินดาดผาสุกราม

ตำบลลิ้นถิ่น มีวัดจำนวน ๘ วัด ได้แก่ วัดเชิงเขา วัดลิ้นถิ่น วัดกุยแพะ วัดพุตองเจริญธรรม วัดหนองเจริญศรัทธาธรรม วัดนามกุยทายการาม วัดผาสุกิจสุวรรณเขต วัดถ้ำผาสุกิจวนาราม

ตำบลปิล็อก มีวัดจำนวน ๑ วัด ได้แก่ วัดเหมืองแร่ปิล็อก

ตำบลห้วยเขย่ง มีวัดจำนวน ๕ วัด ได้แก่ วัดท่ามะเตือ วัดวังปะโท วัดห้วยเจริญ
ศรัทธาราม วัดนพเก้าหาภิการาม วัดป่าเขาใหญ่(ธรรมยุติ)

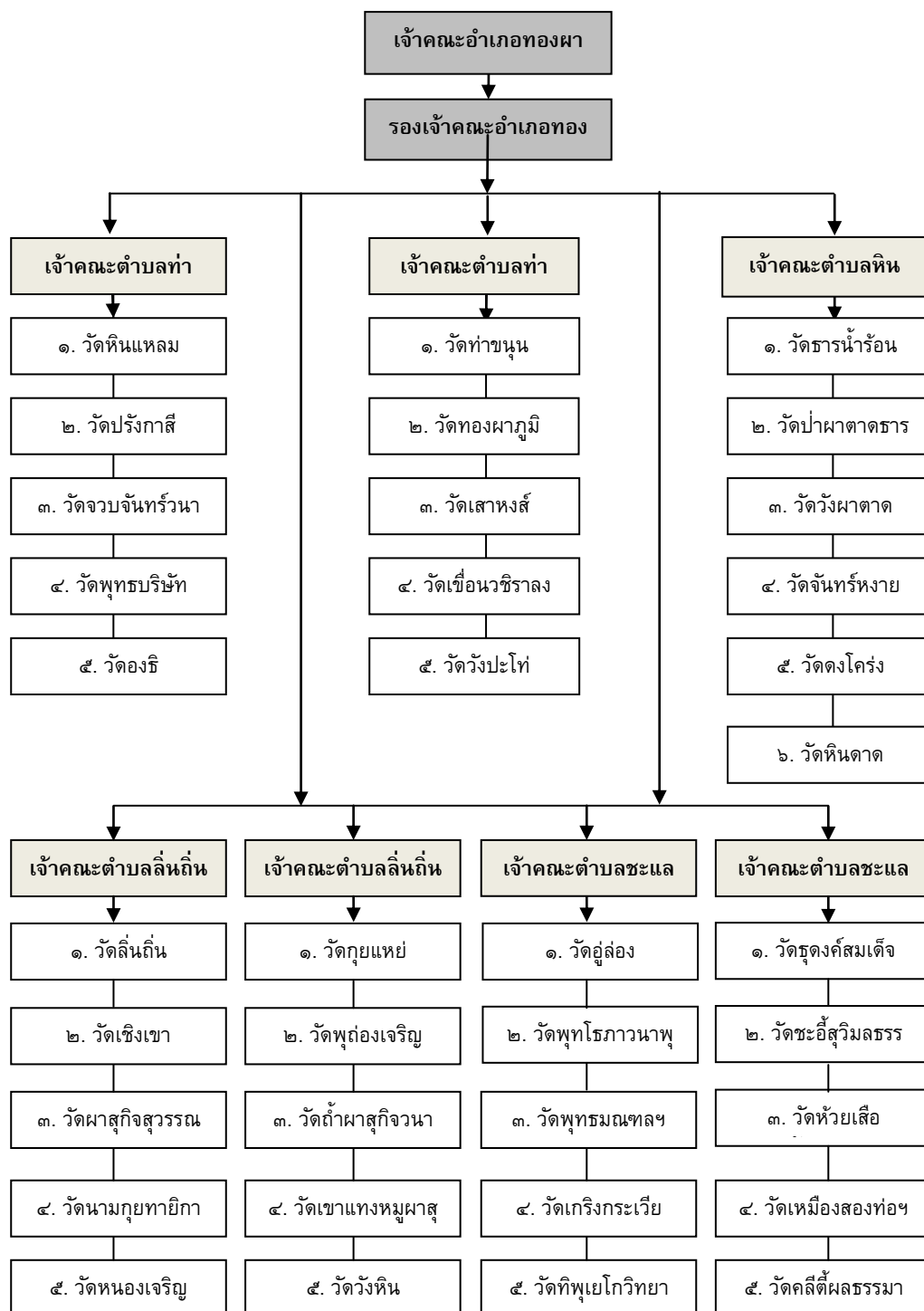
ตำบลสหกรณ์นิคม มีวัดจำนวน ๓ วัด ได้แก่ วัดสะพานลาวประชาสรรค์
วัดห้วยสมจิต วัดเขาถ้ำสหกรณ์นิคม

ตำบลชะแล มีวัดจำนวน ๗ วัด ได้แก่ วัดเกริงกระเวีย วัดทิพเยโกวิทยาราม วัด
ธุดงค์สมเด็จ วัดชะอัสุมลธรรมาราม วัดส่องทอธรรมสถิตย์ วัดห้วยเสือผาสูกิจวิปัสนาราม
วัดคสิตีผลธรรมาราม^{๑๕๑}

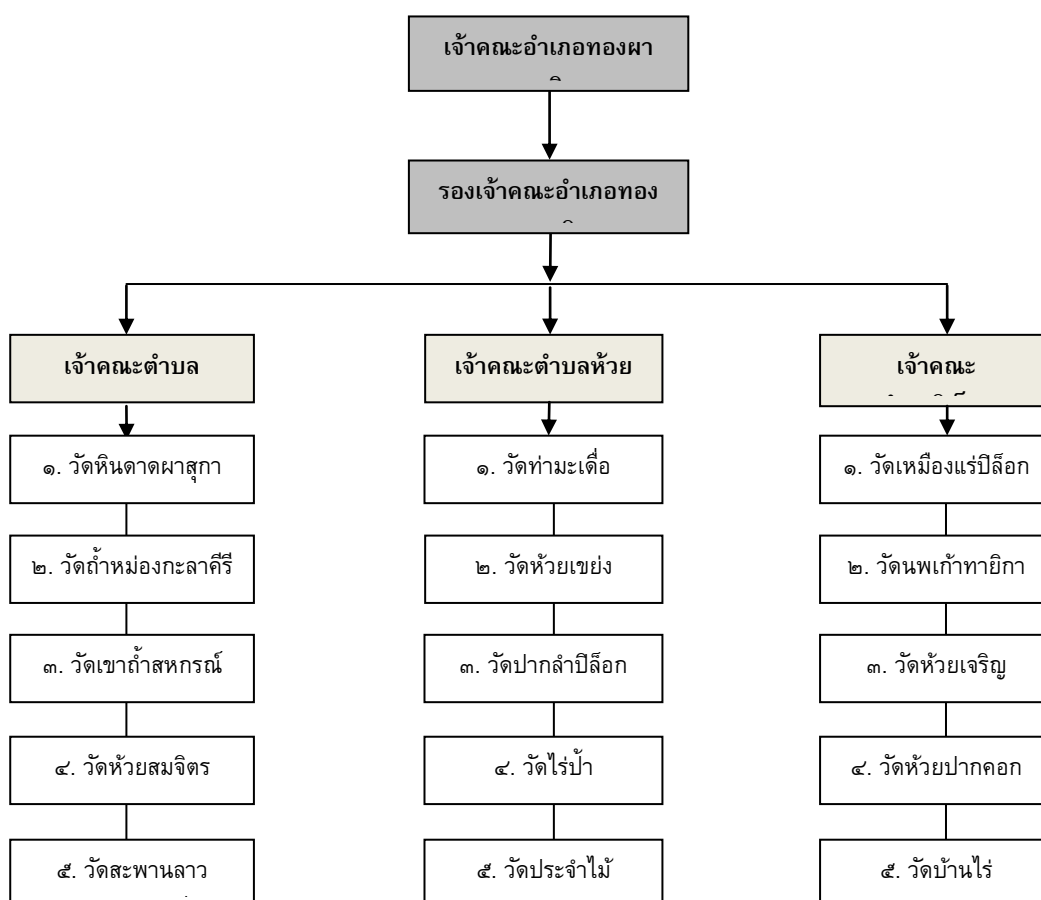
มีพระภิกษุ จำนวน ๔๑๓ รูป สามเณร ๑๒๔ รูป รวม ๕๓๗ รูป^{๑๕๒} ดังแผนภาพใน
หน้าถัดไป

^{๑๕๑} สถิติวัดจากสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัดกาญจนบุรี พ.ศ. ๒๕๕๔

^{๑๕๒} เรื่องเดียวกัน

แผนภาพที่ ๒.๓ แสดงการปกครองคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ ส่วนที่ ๑ (๗ ตำบล)

แผนภาพที่ ๒.๔ แสดงการปกครองคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ ส่วนที่ ๒ (๓ ตำบล)

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวกับบทบาท

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท พบว่า มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้ **พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร** ได้ศึกษาบทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ท่านมีวิธีเผยแผ่ในลักษณะให้คำแนะนำปรึกษาสนทนาตอบปัญหาข้อข้องใจและการแสดงธรรมเมื่อได้ฟังจากพระบรมศาสดาแล้วนำไปถ่ายทอดแก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกอุบาสิกา และบุคคลทั่วไปให้เข้าใจหลักธรรม อันลึกซึ้งด้วยวิธีการบรรยาย อธิบายขยายความ เปรียบเทียบ และตอบปัญหาธรรมเป็นต้น จนเป็นที่ไว้วางพระทัยของพระพุทธเจ้าทำให้บุคคลทั่วไปศรัทธาเลื่อมใสแล้วหันมานับถือพระพุทธศาสนากันอย่างแพร่หลาย มีบางส่วนเท่านั้นที่มีได้หันมานับถือพระพุทธศาสนา เพราะยึดติดอยู่กับลัทธิเดิมอย่างแรงกล้า ถึงกระนั้นก็ตาม ก็ได้นับถือในตัวท่านอยู่ก็มีซึ่งเท่ากับได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่างๆ นับเป็นตัวอย่างการประกอบศาสนกิจดำเนินชีวิต และเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี^{๑๕๓}

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปญโญ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า การจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย ถึงจะมีการปฏิบัติมากก็จริง แต่บางวัดโดยเฉพาะเจ้าอาวาสยังไม่ค่อยเคร่งครัดเท่าที่ควร ทั้งนี้ควรจะกำหนดเป็นตารางการทำวัตรไว้อย่างชัดเจน และถ้าพระรูปใดไม่ลงมาทำวัตรก็ควรจะมีบทกำหนดลงโทษไว้อย่างชัดเจน นอกจากพระรูปนั้นติดภารกิจจำเป็น เช่น สอนหนังสือในโรงเรียน^{๑๕๔}

พระมหาภุชญา นันทเพชร ได้ทำการวิจัยเรื่อง ทศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคมโดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ประการแรก เพื่อศึกษาทศนคติของพระสงฆ์ของพระสงฆ์ผู้ได้รับการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ที่มีต่อบทบาทการพัฒนาสังคม ประการที่สอง เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อทศนคติของพระสงฆ์ที่ได้รับการศึกษาในระดับปริญญาตรี ประการที่สาม เพื่อศึกษาบทบาทในการพัฒนาสังคมด้านต่างๆ ของพระสงฆ์ในการศึกษาในระดับปริญญาตรีในปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต การเก็บข้อมูลแบบสอบถามโดยใช้วิธีเก็บข้อมูลแบบบังเอิญ จากกลุ่มพระสงฆ์ที่เรียนบาลีเปรียญธรรมเก้าประโยคใน

^{๑๕๓} พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร, “บทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ข.

^{๑๕๔} พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปญโญ, “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑, หน้า ๑๐๔.

โรงเรียนปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ส่วนกลาง วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร และพระนักศึกษา ชั้นปีที่ ๔ ของมหาลัทธิสงฆ์ ๒ แห่งในกรุงเทพมหานคร คือ สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย วัดบวรนิเวศ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุ จำนวน ตัวอย่าง ๑๘๕ ตัวอย่าง และนำข้อมูลวิเคราะห์โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่ามัธยฐานเลขคณิต และค่า F-test จากผลการวิจัย พบว่า พระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกในมหามกุฏราชวิทยาลัยต่างกัน มีทัศนคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ พระสงฆ์ที่เรียนเอกสังคมวิทยา มีทัศนคติเห็นด้วยกับบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม สูงกว่าพระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกภาษาอังกฤษ วิชาเอกศาสนาปรัชญา และวิชาเอก บาลี-สันสกฤต และมีแนวโน้มว่าปัจจัยอื่นๆ เช่น พรรษา สถาบันการศึกษา จำนวนครั้งในการติดตามสื่อโทรทัศน์จะส่งผลให้พระสงฆ์มีทัศนคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมบางด้านแตกต่างกันด้วย^{๑๕๕}

พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม ได้ศึกษาบทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ท่านมีบทบาทในการเผยแผ่ในลักษณะการให้คำแนะนำให้ คำปรึกษา สนทนา ตอบปัญหาข้อข้องใจและแสดงธรรม โดยที่ท่านได้รับฟังจากพระพุทธเจ้า แล้วนำไปถ่ายทอดหรือเผยแผ่แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการที่ ต่างๆ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายข้อความ เปรียบเทียบ และถามตอบ เป็นต้น จนเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใส และยอมรับนับถือพระรัตนตรัยกันอย่างแพร่หลาย แต่ก็มีบางส่วนที่ไม่ได้หันมานับถือพระรัตนตรัย เพราะยังยึดติดอยู่กับลัทธิดั้งเดิม ถึงกระนั้นก็ยังมีความเคารพนับถือในตัวท่านเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งก็เท่ากับว่า ท่านได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่าง ๆ นับว่าเป็นตัวแทนแห่งการประกอบศาสนกิจดำเนินชีวิต และเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี^{๑๕๖}

พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาในการดำเนินชีวิต แนวทางการปฏิบัติธรรม บทบาทในการพัฒนาสังคมและบทบาทในการเป็นผู้นำในการจัดตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติของพระธรรมวิสุทธิมงคลผลจากการวิจัยพบว่า พระธรรมวิสุทธิมงคล เป็นพระสงฆ์ที่เกิดในครอบครัวเกษตรกร แต่ฐานะ

^{๑๕๕}พระมหาภุชญา นันทเพชร, ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์)** ๒๕๔๐, หน้า ๑๐.

^{๑๕๖}พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม, “บทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗).**

การเงินของสกุลท่านอยู่ในสภาพค่อนข้างดี ขณะเข้าสู่ความเป็นสมณเพศ สังกัดคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติ ยึดถือธุดงค์วัตร เป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจ เป็นพระสงฆ์นักปฏิบัติสมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน จากผลวิจัยสรุปได้ว่า การพัฒนาของท่านมี ๒ ด้าน คือ ด้านจิตใจ ได้แก่ การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีศีลธรรม คุณธรรม ความดีงาม ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นการปฏิบัติตามมากกว่าสอนให้ความรู้เท่านั้น ด้านวัตถุ ได้แก่ การพัฒนา การศึกษา สาธารณสุข และสาธารณประโยชน์อื่นๆ ตลอดจนการเป็นผู้นำในการตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ^{๑๕๗}

สรุปได้ว่า บทบาทในการพัฒนากิจการพระศาสนาและชี้นำสังคมจึงมีความสอดคล้องกันในเรื่องของพระสังฆาธิการที่มีบทบาทความเป็นผู้นำปฏิบัติในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และพัฒนาชุมชน โดยใช้หลักการบริหารงานซึ่งเป็นกระบวนการทางสังคมของบุคคลตั้งแต่ ๒ คน ขึ้นไปร่วมกันทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนด

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหาร

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร พบว่า มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

พระจรุณ อธิปญโญ (เวฬุาปี) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอดงหลวง จังหวัดนครสวรรค์” ผลการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๓๐ มีอายุตั้งแต่ ๓๑ - ๔๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๔๐ มีระดับการศึกษา ม.๓ - ม.๖ หรือ ปวช. คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๓๐ และมีอาชีพเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๘๐ และพบว่าประชาชนมีระดับความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล ในภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๒$) และเมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้านพบว่า ด้านหลักความโปร่งใส อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านอื่นๆ อยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนกลุ่มตัวอย่างต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอดงหลวง จังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา

^{๑๕๗} พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ, บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน), วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

และอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน^{๑๕๘}

พระครูหนทวีวัฒน์ วีระมโฆ (มีนุสรณ์) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสาราณียธรรม ๖ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” ผลการศึกษาพบว่า การวิจัยเรื่องการบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสาราณียธรรม ๖ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี พบว่า เทศบาลตำบลปลายบางได้บริหารงานตามหลักสาราณียธรรมทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ๓.๖๑ เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้านพบว่า มีการบริหารงานตามหลักสาราณียธรรม ๖ อยู่ในระดับมากทุกด้าน การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสาราณียธรรม ๖ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลปลายบาง มีความคิดเห็นแตกต่างกันตามเพศ และอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีระดับการศึกษา และอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสาราณียธรรม ๖ ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๕๙}

พระมหาลำพึง ธีรปญโญ (เพ็ญภู) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมัธยม จังหวัดนครสวรรค์” ผลการศึกษาพบว่า การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมัธยม พบว่า บุคลากรของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมัธยมมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘ เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล อยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ต่อการบริหารงานตามธรรมาภิบาลของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมัธยม จังหวัดนครสวรรค์ จำแนกตามบุคลากรที่มีเพศต่างกัน ที่มีอายุต่างกัน มีตำแหน่งแตกต่างกัน ประสบการณ์การทำงานต่างกัน และมีระดับการศึกษาต่างกัน พบว่า มีความคิดเห็นต่อการ

^{๑๕๘} พระจตุร ธีรปญโญ (เวฬุวาปี), “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ข.

^{๑๕๙} พระครูหนทวีวัฒน์ วีระมโฆ (มีนุสรณ์), “การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสาราณียธรรม ๖ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ข.

บริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล โดยภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกันทุกด้านจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๖๐}

พระวิฑูรย์ ฐานเมธิ (บุญพร้อม) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู ทั้ง ๖ ด้าน พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลพบว่า ประชาชนที่มีเพศ สถานภาพสมรส และอาชีพที่ต่างกัน มีความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีอายุ และการศึกษา ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยภาพรวม แตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕^{๑๖๑}

พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมฺมสุทฺโธ (พรสุทธิชัยพงศ์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี” ผลวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนะต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๓ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนะต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอนเท่ากับ ๓.๘๕ ด้านการบำรุงรักษา วัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติเท่ากับ ๓.๗๘ ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลเท่ากับ ๓.๖๑ และด้านการบริหารและการปกครองเท่ากับ ๓.๕๖ ตามลำดับ การเปรียบเทียบทัศนะของพระภิกษุและสามเณรต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนะต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้า

^{๑๖๐} พระมหาลำพึง ธีรปัญญา (เพ็ญภู), “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมัธยม จังหวัดนครสวรรค์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ข.

^{๑๖๑} พระวิฑูรย์ ฐานเมธิ (บุญพร้อม), “การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ก.

อ่าวาสไม่แตกต่างกันตาม สถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรมและวุฒิการศึกษาสามัญ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๖๒}

พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ งามละมัย) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้วจังหวัดปทุมธานี พบว่า เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีทักษะการบริหารจัดการวัดโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีทักษะการบริหารจัดการวัด อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงจากมากไปหาน้อยตามค่าเฉลี่ย คือ ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ทักษะด้านความคิดรวบยอด ทักษะด้านการสอน ทักษะด้านเทคนิคและทักษะด้านความคิด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔, ๔.๑๒, ๓.๙๑, ๓.๘๕ และ ๓.๘๔ ตามลำดับ การเปรียบเทียบทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระสงฆ์มีทัศนะแตกต่างกันตามพรรษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสงฆ์ที่มีอายุ และระดับการศึกษานักธรรมต่างกัน มีทัศนะไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๖๓}

สยมพร ปุญญาคม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) กับหลักพุทธศาสนา” ได้กล่าวว่า บทพิสูจน์ที่สำคัญของการสร้างระบบการปกครองที่ดี ไม่อาจอาศัยคุณสมบัติเป็นคนดีอย่างเดียวมาเป็นผู้บริหารบ้านเมืองได้อีกต่อไป หากคนดีไม่ยึดหลักการปกครองโดยธรรมอย่างเต็มเปี่ยมด้วยศรัทธามั่นคง การปกครองที่ดีไม่ได้อยู่ที่กลไกการปกครองระบบการปกครองหรือวิธีการปกครอง หากแต่เน้นที่วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่จะบรรลุ นั่นคือความเป็นธรรมในแผ่นดิน การมีจิตสำนึกของผู้นำผู้มีอำนาจทางคุณธรรม รูปแบบหรือกลไกปกครองจะเป็นอย่างไรก็ได้ แต่กลไกนั้นจะต้องใช้อำนาจโดยมีธรรมะเป็นสรณะ ซึ่งแตกต่างกับตะวันตกที่เป็นระบบการปกครองที่ดีโดยเป็นระบบประชาธิปไตยด้วยวิธีการเน้นสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเป็นหลัก^{๑๖๔}

^{๑๖๒} พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมฺมสุทฺโธ (พรสุทธิชัยพงศ์), “ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ข.

^{๑๖๓} พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ งามละมัย), “ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้วจังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ก.

^{๑๖๔} สยมพร ปุญญาคม, “การบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) กับหลักพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖๒.

สุพจน์ เจริญขำ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วน ตำบลปางมะค่า อำเภอลำปาง จังหวัดลำปางเพชร์” ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนมีทัศนคติต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า อำเภอลำปาง จังหวัดลำปางเพชร์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน ($\bar{X} = 3.76$) ผลเปรียบเทียบทัศนคติของประชาชนต่อการบริหารงานของตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า อำเภอลำปาง จังหวัดลำปางเพชร์ พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน อายุต่างกันและระดับการศึกษาต่างกัน มีทัศนคติ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย แต่ในส่วน of ประชาชนที่มีประสบการณ์ทำงานที่แตกต่างกัน มีทัศนคติต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย ($\text{Sig} = 0.01$)^{๑๖๕}

ณทพงษ์ วิยะรินทร์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองช้างคอก อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” ผลการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองช้างคอก อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบ พบว่า เพศชายเพศหญิง ไม่แตกต่างกัน ระหว่างผู้มีรายได้ ๕,๐๐๐ บาทและต่ำกว่ากับ ตั้งแต่ ๕,๐๐๑ ขึ้นไป ไม่มีความแตกต่าง อายุ ๖๐ ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นมากกว่าอายุ ๑๘-๓๐ ปี และ ๓๑-๕๙ ปี ระหว่างอาชีพเกษตรกร ค้าขาย พนักงานบริษัทห้างร้าน โรงงานอุตสาหกรรมและรับราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ ไม่มีความแตกต่างกัน และที่อยู่อาศัย หมู่ที่ ๑ หมู่ที่ ๒ หมู่ที่ ๓ หมู่ที่ ๔ หมู่ที่ ๕ หมู่ที่ ๖ และหมู่ที่ ๗ มีความคิดเห็นมากกว่าหมู่ที่ ๔^{๑๖๖}

สุภัทรมาศ จริยเวชชวัฒนา ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการเทศบาลตามหลักธรรมาภิบาล พบว่า เทศบาลตำบลบ้านฉางมีความเสมอภาคและกระจายพัฒนาอย่างทั่วถึง ไม่มีการเลือกปฏิบัติและได้จัดตั้งคณะกรรมการชุมชนร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาและในเรื่องของการจัดซื้อจัดจ้าง กระบวนการต่างๆ ส่วนใหญ่มีความเปิดเผยตรงไปตรงมา พบว่ามีปัญหาใน

^{๑๖๕}สุพจน์ เจริญขำ, “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วน ตำบลปางมะค่า อำเภอลำปาง จังหวัดลำปางเพชร์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ข.

^{๑๖๖}ณทพงษ์ วิยะรินทร์, “ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองช้างคอก อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒๒.

เรื่องของคณะกรรมการชุมชนที่ได้รับการแต่งตั้งเข้ามานั้นบางคนไม่เห็นแก่ประโยชน์ของชุมชน แต่เข้ามาเพื่อหาผลประโยชน์ให้กับตนเอง^{๑๖๗}

นรินทร์ พูลสวัสดิ์ ได้วิจัยเรื่อง “ปัญหาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี” ผลการวิจัย พบว่า ปัญหาการบริหารงานวิชาการโดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายได้ พบว่า ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีปัญหามากที่สุด ด้านที่มีปัญหารองลงมาตามลำดับ คือ ด้านการติดตามผลและนิเทศการสอน ด้านหลักสูตร และองค์ประกอบของหลักสูตร และด้านที่มีปัญหาน้อยที่สุดคือ ด้านการวัดผล และด้านประเมินผลการเรียนการสอน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีปัญหามากที่สุดในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน คือ ความพร้อมของครูในด้านความรู้เกี่ยวกับวิชาเฉพาะ และข้อที่มีปัญหามากที่สุดในแต่ละด้าน เรียงลำดับลงไป คือ การเชิญวิทยากรภายนอกมาสาธิตการสอนแก่ครูเป็นปัญหาในด้านการติดตามผลและนิเทศการสอน การพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นเป็นปัญหาในด้านหลักสูตร และองค์ประกอบของหลักสูตร และการจัดตั้งธนาคารข้อสอบเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด ในด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน เมื่อเปรียบเทียบปัญหาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนโดยคำนึงถึง ประสบการณ์ของผู้บริหารโรงเรียน และขนาดของโรงเรียนแล้ว พบว่า แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๑๖๘}

ปราโมทย์ ภูมิพันธ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภอในทศนะพระสังฆาธิการจังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมพระสังฆาธิการในจังหวัดขอนแก่น มีทัศนะต่อการบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภออยู่ในระดับมาก โดยพระสังฆาธิการกลุ่มเจ้าคณะอำเภอและสังฆาธิการกลุ่มเจ้าคณะตำบลมีทัศนะต่อการบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภอ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕^{๑๖๙}

^{๑๖๗} สุภัทรมาศ จริยะเวชวัฒนา, “การบริหารจัดการเทศบาลตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบ้านฉาง”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗).

^{๑๖๘} นรินทร์ พูลสวัสดิ์, “ปัญหาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (สาขาการบริหารการศึกษา : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๓๓).

^{๑๖๙} ปราโมทย์ ภูมิพันธ์, “การบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภอในทศนะพระสังฆาธิการจังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓).

บุศรา เข้มทอง ได้วิจัยเรื่อง “คุณลักษณะผู้บริหารตามความคิดเห็นของพนักงานธนาคารที่ตั้งในเขต อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” ผลการวิจัยพบว่า พนักงานธนาคารมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้บริหารในระดับมากทุกด้าน ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นคุณลักษณะของผู้บริหาร ตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ลักษณะงาน ระยะเวลาการทำงานและประเภทธนาคาร ในภาพรวมพบว่า ไม่แตกต่างกัน เมื่อวิเคราะห์เป็นรายด้านพบว่า คุณลักษณะของผู้บริหาร ด้านบุคลิกภาพ พนักงานที่มีอายุ ๓๑ – ๔๐ ปี มีความคิดเห็นสูงกว่าพนักงานที่มีอายุไม่เกิน ๓๐ ปี^{๑๗๐}

โสพจน์ รุ่งเรือง ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนตามทัศนะของผู้บริหาร ผู้ช่วยบริหาร และอาจารย์โรงเรียนเทศบาล เขตการศึกษา ๑๐ ผลการศึกษาพบว่า ๑. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนเทศบาล ตามทัศนะของผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหาร และอาจารย์โรงเรียนเทศบาล เขตการศึกษา ๑๐ โดยรวมเป็นรายด้านอยู่ในระดับมาก ๒. ผู้บริหารโรงเรียนเทศบาลที่ปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนขนาดต่างกัน มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนเทศบาลตามทัศนะของผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหาร และอาจารย์โรงเรียนเทศบาล โดยรวมไม่แตกต่างกัน เพื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนเทศบาล มีทัศนะต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนเทศบาล ในด้านความกล้าเสี่ยงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และอาจารย์โรงเรียนเทศบาล มีทัศนะต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนเทศบาล ในด้านการรู้จักวางแผนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๑๗๑}

สรุปได้ว่า การบริหาร คือ การดำเนินงานด้วยการวางแผนและการจัดองค์การให้สามารถดำเนินกิจการต่างๆ ได้ตามวัตถุประสงค์ที่องค์การนั้นตั้งไว้ การวางแผนยังหมายรวมถึงการจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุมการทำงานเพื่อให้กิจกรรมขององค์การดำเนินไปตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดและคุ้มค่ากับทรัพยากรที่มีอยู่ โดยอยู่บนพื้นฐานของปัจจัยในการบริหาร (Factor of Management) ในองค์การเป็นสำคัญรวมถึงความสำเร็จอย่างราบรื่น

^{๑๗๐}บุศรา เข้มทอง, “คุณลักษณะผู้บริหารตามความคิดเห็นของพนักงานธนาคารที่ตั้งในเขตอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๒).

^{๑๗๑}โสพจน์ รุ่งเรือง, “การศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนตามทัศนะของผู้บริหาร ผู้ช่วยบริหาร และอาจารย์โรงเรียนเทศบาล เขตการศึกษา ๑๐”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๓).

๒.๕.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ พบว่า มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

ชาญณรงค์ หินเกิด ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการกับการพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า (๑.)พระสังฆาธิการส่วนใหญ่ใช้วัดของตนเองเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม ปกครองวัดด้วยความเรียบร้อย ปกครองวัดด้วยความเรียบร้อย เผยแผ่พระพุทธศาสนาตามบทบาทหน้าที่ด้วยดี เสมอมา ปรับปรุงสถานที่และบริเวณวัดให้สะอาดและร่มรื่น รวมทั้งให้สาธารณสงเคราะห์ได้ตามฐานะรูป (๒.)การพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคามทั้ง ๕ ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ พระสังฆาธิการประสบปัญหาสำคัญ ได้แก่ ไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างเต็มที่ห้องสมุดและหนังสือประกอบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่เพียงพอ ทั้งนี้เพราะขาดแคลนบุคลากร งบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ ปัญหาเหล่านี้พระสังฆาธิการได้รับความช่วยเหลือจากทางราชการ ผู้มีจิตศรัทธาบริจาคสมทบและชุมชนช่วยแก้ปัญหา ทำให้การพัฒนาวัดดำเนินมาไต่ระดับหนึ่ง^{๑๗๒}

พระวัชรชัย จารุธมฺโม (ศรีสุข) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษาวัดในอำเภอหนองแซง จังหวัดสระบุรี” ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษพบว่าประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษา วัดในอำเภอหนองแซง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พระภิกษุสามเณร และประชาชนมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อยู่ในระดับมากทุกด้านการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณร และประชาชน ต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษา วัดในอำเภอหนองแซง จังหวัดสระบุรี พบว่า สถานภาพ อายุ พรรษา ตำแหน่ง การศึกษานักธรรม และการศึกษายสามัญ เพศ สถานภาพ อาชีพ ตลอดจนถึงทักษะและประสบการณ์ชีวิตในการปฏิบัติหน้าที่ของพระภิกษุสามเณร ประชาชน แตกต่างกัน มีความคิดเห็น ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษา วัดในอำเภอหนองแซง จังหวัดสระบุรี โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๗๓}

^{๑๗๒}ชาญณรงค์ หินเกิด, “บทบาทของพระสังฆาธิการกับการพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคาม” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาไทยคดีศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒).

^{๑๗๓}พระวัชรชัย จารุธมฺโม (ศรีสุข), “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษาวัดในอำเภอหนองแซง จังหวัดสระบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

พระครูสังฆรักษ์กฤษฎ์ถิตภณ สุเมโธ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” ผลวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๓.๔๕ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านการปกครองและด้านสาธารณูปการมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕ และ ๓.๕๔ ตามลำดับ ส่วนด้านอื่นๆ ได้แก่ ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ และด้านการสาธารณสงเคราะห์มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับปานกลาง^{๑๗๔}

พระครูพิศาลถิรธรรม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร” ผลวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านการปกครอง, ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านการสาธารณูปการ มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการศาสนศึกษา การเผยแผ่ และการสาธารณสงเคราะห์มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับปานกลาง^{๑๗๕}

พระเกษมศักดิ์ วรสกุโข (อาสนะทอง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์” ผลวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการในอำเภอชุมแสงอยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับพุทธจักรและอาณาจักร เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคม ตลอดจนการพัฒนากุศลกร การศึกษาและอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคณะสงฆ์ โดยใช้หลักหน้าที่ของพระสังฆาธิการ ๖ ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า พระภิกษุที่มีอายุ, พรรษา, การศึกษาสามัญ, การศึกษาทางธรรมและ

^{๑๗๔} พระครูสังฆรักษ์กฤษฎ์ถิตภณ สุเมโธ, “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๗๕} พระครูพิศาลถิรธรรม, “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

ตำแหน่งที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๑^{๑๗๖}

สรุปได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้น มีด้วยกันอยู่ ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการและด้านการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งแต่ละด้านนั้นเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญสำหรับพระสงฆ์เป็นอย่างมาก เพราะเป็นหลักบริหารของพระสงฆ์ที่สามารถนำไปบริหารเพื่อประโยชน์สุขแก่ส่วนรวมและส่วนตัว

๒.๕.๔ งานวิจัยเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสังฆาธิการ พบว่า มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

ธัญพร พงษ์โสภณ ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลุกจิตสำนึกประชาชน เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น (ศึกษากรณี พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการเปิดรับข่าวสารทางสื่อสารมวลชนของพระสงฆ์ และการนำข่าวสารที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ การเลือกใช้วิธีการสื่อสารของพระสงฆ์ในการชี้แนะ และปลุกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะประชากรของพระสงฆ์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะประชากรของพระสงฆ์ซึ่งได้แก่ อายุ พรรษา การศึกษาทางโลก และการศึกษาทางธรรม กับการชี้แนะ และปลุกจิตสำนึกประชาชนชนบทเพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส ซึ่งจำพรรษาอยู่ในวัดที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน ๒๘๐ รูป ศึกษาประชากรทั้งหมด พบว่า ประชากรพระสงฆ์ติดตามข่าวสารต่างๆ จากหนังสือพิมพ์และวิทยุกระจายเสียงมากที่สุด ประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่ อ่านหนังสือพิมพ์ทุกวัน และเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมทางหนังสือพิมพ์มากที่สุด พระสงฆ์ส่วนใหญ่จะตกลงใจเชื่อข่าวสารจากหนังสือพิมพ์มากที่สุด และประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่ นำข่าวสารที่ได้จากการอ่าน รับฟังหรือรับชม จากสื่อมวลชนต่างๆ

^{๑๗๖} พระเกษมศักดิ์ วรสุโข (อาสนะทอง), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

ไปใช้ประโยชน์ในการชี้นำอบรมสั่งสอนให้ประชาชนในชุมชน^{๑๗๗}

พระกิตติศักดิ์ ยโสธร ได้ศึกษาบทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ท่านมีวิธีเผยแผ่ในลักษณะให้คำแนะนำปรึกษาสนทนาตอบปัญหาข้อข้องใจและการแสดงธรรมเมื่อได้ฟังจากพระบรมศาสดาแล้วนำไปถ่ายทอดแก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกอุบาสิกา และบุคคลทั่วไปให้เข้าใจหลักธรรม อันลึกซึ้งด้วยวิธีการบรรยาย อธิบายขยายความ เปรียบเทียบ และตอบปัญหาธรรมเป็นต้น จนเป็นที่ไว้วางพระทัยของพระพุทธเจ้าทำให้บุคคลทั่วไปศรัทธาเลื่อมใสแล้วหันมานับถือพระพุทธศาสนากันอย่างแพร่หลาย มีบางส่วนเท่านั้นที่มีได้หันมานับถือพระพุทธศาสนา เพราะยึดติดอยู่กับลัทธิเดิมอย่างแรงกล้า ถึงกระนั้นก็ตาม ก็ได้นับถือในตัวท่านอยู่ก็มีซึ่งเท่ากับได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่างๆ นับเป็นตัวอย่างการประกอบศาสนกิจดำเนินชีวิต และเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี^{๑๗๘}

พระครูสังฆรักษ์ศุภวีร์ ธีรบุญโณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” จากผลการวิจัยพบว่าการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย ถึงจะมีการปฏิบัติมากก็จริง แต่บางวัดโดยเฉพาะเจ้าอาวาสยังไม่ค่อยเคร่งครัดเท่าที่ควร ทั้งนี้ควรจะกำหนดเป็นตารางการทำวัตรไว้อย่างชัดเจน และถ้าพระรูปใดไม่ลงมาทำวัตรก็ควรจะมีบทกำหนดลงโทษไว้อย่างชัดเจน นอกจากพระรูปนั้นติดภารกิจจำเป็น เช่น สอนหนังสือในโรงเรียน^{๑๗๙}

พระธนดล นาคพิพัฒน์ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งผลการวิจัย สรุปว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

^{๑๗๗} ธีรพร พงษ์โสภณ, บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้นำและปลูกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น (ศึกษากรณี พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสจังหวัดกาญจนบุรี), วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิตมหาบัณฑิต (สื่อสารมวลชน), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๖๓.

^{๑๗๘} พระกิตติศักดิ์ ยโสธร, “บทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๗๗.

^{๑๗๙} พระครูสังฆรักษ์ศุภวีร์ ธีรบุญโณ, “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑, หน้า ๑๐๔.

มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษาวุฒิ การศึกษาทางสามัญ การศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ควรมีการปกครองพระภิกษุ สามเณร ให้ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด มีกองทุนส่งเสริมด้านการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร ให้พระภิกษุ สามเณร เอาใจใส่ต่อกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา ให้พระภิกษุ สามเณร ดำเนินกิจกรรมบางอย่างภายในวัดอย่างมีระเบียบ^{๑๘๐}

พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่” จากผลการวิจัย พบว่า องค์ประกอบในการจัดการศาสนศึกษาจะดีหรือไม่ประการใด ขึ้นอยู่กับเจ้าสำนักเรียน หรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา และ ครูอาจารย์ผู้บริหารการศาสนศึกษา ที่ได้ช่วยแบกรับภาระการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนา และคณะสงฆ์ การจัดการศาสนศึกษานั้นแผนกที่ประสบปัญหา คือ การจัดการศึกษาแผนกบาลี เพราะขาดแคลนทั้งครู นักเรียน และอุปสรรคอื่นๆ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษาแผนกบาลี อันเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาโดยตรง เพื่อให้พระสงฆ์เจริญด้วยวิชาความรู้^{๑๘๑}

พระมหาภุชญา นันทเพชร ได้ทำการวิจัยเรื่อง ทักษะคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคมโดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ประการแรก เพื่อศึกษาทักษะคติของพระสงฆ์ของพระสงฆ์ผู้ได้รับการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ที่มีต่อบทบาทการพัฒนาสังคม ประการที่สอง เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อกิจกรรมของพระสงฆ์ที่ได้รับการศึกษาในระดับปริญญาตรี ประการที่สาม เพื่อศึกษาบทบาทในการพัฒนาสังคมด้านต่างๆ ของพระสงฆ์ในการศึกษาในระดับปริญญาตรีในปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต การเก็บข้อมูลแบบสอบถามโดยใช้วิธีเก็บข้อมูลแบบบังเอิญ จากกลุ่มพระสงฆ์ที่เรียนบาลีเปรียญธรรมเก่าประโยคในโรงเรียนปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ส่วนกลาง วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร และพระนักศึกษาระดับปีที่ ๔ ของมหาลัษณสงฆ์ ๒ แห่งในกรุงเทพมหานคร คือ สภาการศึกษามหามกุฏราช

^{๑๘๐} พระชนดล นาคพิพัฒน์, การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑, หน้า ๑๐๕.

^{๑๘๑} พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล, บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๘, หน้า ๔๑.

วิทยาลัย วัดบวรนิเวศ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุ จำนวน ตัวอย่าง ๑๘๕ ตัวอย่าง และนำข้อมูลวิเคราะห์โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต และค่า F-test จากผลการวิจัย พบว่า พระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกในมหาวิทยาลัย ราชวิทยาลัยต่างกัน มีทัศนคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติ คือ พระสงฆ์ที่เรียนเอกสังคมวิทยา มีทัศนคติเห็นด้วยกับบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนา สังคม สูงกว่าพระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกภาษาอังกฤษ วิชาเอกศาสนาปรัชญา และวิชาเอก บาลี- สันสกฤต และมีแนวโน้มว่าปัจจัยอื่นๆ เช่น พรรษา สถาบันการศึกษา จำนวนครั้งในการติดตาม สื่อโทรทัศน์จะส่งผลให้พระสงฆ์มีทัศนคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมบางด้านแตกต่างกัน ด้วย^{๑๘๒}

พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม ได้ศึกษาบทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา พบว่า ท่านมีบทบาทในการเผยแผ่ในลักษณะการให้คำแนะนำให้ คำปรึกษา สนทนา ตอบปัญหาข้อข้องใจและแสดงธรรม โดยที่ท่านได้รับฟังจากพระพุทธเจ้า แล้วนำไป ถ่ายทอดหรือเผยแผ่แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการที่ ต่างๆ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายข้อความ เปรียบเทียบ และถามตอบ เป็นต้น จนเป็นที่ ศรัทธาเลื่อมใส และยอมรับนับถือพระรัตนตรัยกันอย่างแพร่หลาย แต่ก็มีบางส่วนที่มีได้หันมา นับถือพระรัตนตรัย เพราะยังยึดติดอยู่กับลัทธิดั้งเดิม ถึงกระนั้นก็ยังมีความเคารพนับถือในตัว ท่านเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งก็เท่ากับว่า ท่านได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่างๆ นับว่าเป็นตัวแทนแห่งการประกอบศาสนกิจดำเนินชีวิต และเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พุทธศาสนิกชนในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี^{๑๘๓}

พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา สังคม : ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาประวัติความเป็นมาในการดำเนินชีวิต แนวทางการปฏิบัติธรรม บทบาทในการพัฒนา สังคมและบทบาทในการเป็นผู้นำในการจัดตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติของพระธรรมวิสุทธิมงคลผล จากการวิจัยพบว่า พระธรรมวิสุทธิมงคล เป็นพระสงฆ์ที่เกิดในครอบครัวเกษตรกรธรรมดาฐานะ การเงินของสกุลท่านอยู่ในสภาพค่อนข้างดี ขณะเข้าสู่ความเป็นสมณเพศ สังกัดคณะสงฆ์ ฝ่ายธรรมยุติ ยึดถือธุดงค์วัตร เป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจ เป็นพระสงฆ์นักปฏิบัติสมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน จากผลวิจัยสรุปได้ว่า การพัฒนาของท่านมี ๒ ด้าน คือ ด้านจิตใจ ได้แก่

^{๑๘๒}พระมหาภุชญา นันทเพชร, ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม, **วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม**, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์) ๒๕๔๐, หน้า ๖๗.

^{๑๘๓}พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม, “บทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗),.

การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีศีลธรรม คุณธรรม ความดีงาม ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นการปฏิบัติตามมากกว่าสอนให้ความรู้เท่านั้น ด้านวัตถุ ได้แก่ การพัฒนา การศึกษา สาธารณสุข และสาธารณประโยชน์อื่นๆ ตลอดจนการเป็นผู้นำในการตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ^{๑๘๔}

พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนเพื่อการลด ละ เลิก อบายมุข ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม ฐิตีสีโล) วัดโนนเมือง ตำบลโนนเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระครูศีลวราภรณ์ ในการเอานำหลักธรรมมาพัฒนาชุมชนเพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข โดยศึกษาเชิงคุณภาพ พื้นที่ในการศึกษา คือ ชุมชนวัดโนนเมืองที่พระครูศีลวราภรณ์เป็นผู้นำชุมชนในการพัฒนากิจการชุมชน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน ด้วยการกระตุ้นปลูกจิตสำนึกนำเทคนิควิธีการในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชนผ่านการเทศนา บรรยาย ป้ายข้อความ สื่อด้วยหลักธรรม การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม เป็นผู้ให้คำปรึกษาในการพัฒนากิจกรรมกลุ่ม ซึ่งตั้งหมายไว้คือ ชุมชนปลอดจากอบายมุข โดยขั้นตอนของกิจกรรมมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง การชี้ให้ประชาชนเห็นโทษของอบายมุข การแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยมุ่งให้มีการปฏิบัติจริง ส่งเสริมขบวนการเรียนรู้ให้แก่ประชาชนได้นำเนนการฝ่ายกิจกรรมการพัฒนาที่ยั่งยืน ผลจากการศึกษาปรากฏว่า บทบาทของพระครูศีลวราภรณ์ ได้ส่งผลให้ชุมชนได้ร่วมมือทำกิจกรรมด้วยกัน เพื่อมุ่งสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนอยู่รอด และพึ่งพากันเองในชุมชน^{๑๘๕}

เฉลิม อุตกฤษฎ์ ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาบทบาทพระภิกษุในการพัฒนาชุมชน ผลการศึกษาพบว่าในเรื่องการพัฒนาวัดพระภิกษุมีบทบาทมากที่สุด ได้แก่ การสร้างปรับปรุงที่อยู่อาศัย การคมนาคมภายในวัด ส่วนบทบาทที่น้อยที่สุด ได้แก่ การสร้างปรับปรุงป่าช้า เมรุเผาศพ แหล่งน้ำดื่มน้ำใช้ เครื่องอำนวยความสะดวกสบาย เรื่องการพัฒนาหมู่บ้าน พระภิกษุมีบทบาทมากที่สุด ได้แก่ การปรับปรุงการคมนาคมในหมู่บ้าน ส่วนบทบาทที่มีน้อยที่สุด ได้แก่ การสร้างปรับปรุงห้องสมุด แหล่งน้ำเพื่อเกษตรกรรม สถานที่ประกอบกิจกรรมของหมู่บ้าน เรื่องการบริการสังคม พระภิกษุมีบทบาทมากที่สุด ได้แก่ การสร้างปรับปรุงบริเวณโรงเรียนและจัดหา

^{๑๘๔} พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ, บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน), วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๕.

^{๑๘๕} พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์, บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชน เพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม ฐิตีสีโล), วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๑.

อุปกรณ์การศึกษา ส่วนบทบาทที่มีน้อยที่สุด ได้แก่ การบริจาคสิ่งของที่เป็นให้โรงพยาบาล และการสร้างโรงเรียน เรื่องการพัฒนาการศึกษา พระภิกษุมีบทบาทมากที่สุด ได้แก่ การอบรมศีลธรรมประชาชน การศึกษาด้านปริยัติธรรม ส่วนบทบาทที่มีน้อยที่สุด ได้แก่ การให้การศึกษา ด้านสามัญศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร นักเรียนและอบรมพิเศษแก่ผู้ต้องขังของเรือนจำ^{๑๘๖}

สรุปได้ว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทหน้าที่ในการปกครองบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อย ปฏิบัติตามกฎหมายเถรสมาคม และถูกต้องตามพระธรรมวินัย พระสังฆาธิการจึงมีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาวัด ชุมชน สังคมและประเทศ ให้มีเจริญก้าวหน้าในหลักพระสัทธรรมคำสอน และบทบาทของ พระสังฆาธิการเกี่ยวกับหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามอำนาจหน้าที่และภารกิจ ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการและด้านการสาธารณสงเคราะห์

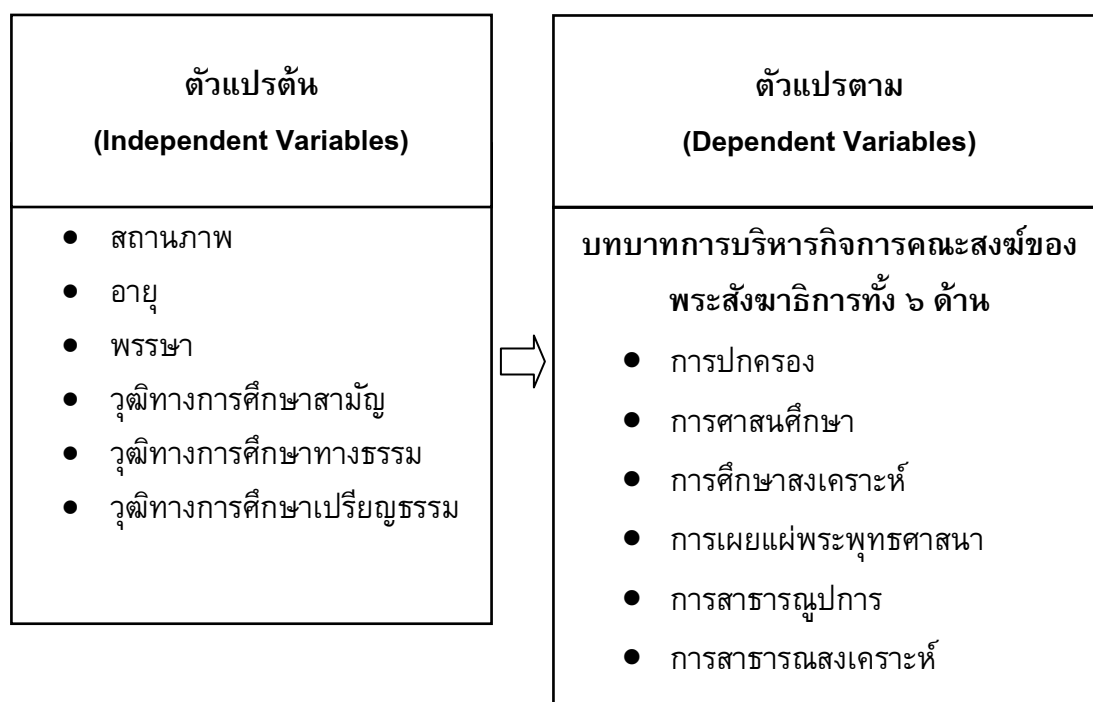
^{๑๘๖}เฉลิม อุตกฤษฎี, “การศึกษาบทบาทพระภิกษุในการพัฒนาชุมชน”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ ศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะสังคมสงเคราะห์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๑), หน้า ๘.

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวความคิดของผู้วิจัยจะได้เสนอในรูปแบบภาพ เป็นการเสนอกรอบแนวความคิดในเรื่อง ศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ดังนี้

ตัวแปรต้น ได้แก่ สถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิทางการศึกษาสามัญ วุฒิทางการศึกษาทางธรรม และวุฒิทางการศึกษาเปรียญธรรม

ตัวแปรตาม ได้แก่ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ทั้ง ๖ ด้าน ประกอบด้วย การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์

แผนภาพที่ ๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี” ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาดังต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นการศึกษาวิจัยระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มุ่งศึกษาบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนวิธีการดำเนินการศึกษาตามลำดับดังนี้

๑. ศึกษาหลักการ แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒. กำหนดกรอบแนวคิด ปัญหา และวัตถุประสงค์ในการวิจัย
๓. กำหนดกลุ่มประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
๔. สร้างเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลการวิจัยร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา
๕. นำเครื่องมือเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
๖. ทดสอบเครื่องมือกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริงที่ใช้ในการวิจัย

(Try out)

๗. ดำเนินการส่งข้อมูลให้กลุ่มตัวอย่าง และเก็บรวบรวมข้อมูล
๘. วิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลข้อมูล
๙. สรุปและรายงานผลการศึกษาค้นคว้าวิจัย

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ได้แก่ พระภิกษุ สามเณรในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งมีวัดทั้งหมด ๕๓ วัด มีพระภิกษุ ๔๑๓ รูป และสามเณร

๑๒๔ รูป จำนวนทั้งสิ้น ๕๓๗ รูป^๑

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยผู้วิจัยได้ทำการสุ่มมาจากได้แก่ พระภิกษุ สามเณรในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี จำนวนทั้งสิ้น ๕๓๗ รูป^๒ โดยการเปิดตารางของมอร์แกน^๓ โดยสุ่มด้วยวิธีการสุ่มแบบบังเอิญ ซึ่งใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๒๖ รูป

ตารางที่ ๓.๑ จำนวนกลุ่มตัวอย่างพระภิกษุ สามเณร ที่อยู่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

ลำดับ	ตำบล	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	
		ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
๑	ตำบลท่าขนุน	๑๗๙	๗๖
๒	ตำบลหินลาด	๑๒๘	๕๓
๓	ตำบลลิ้นถิ่น	๗๕	๓๑
๔	ตำบลปิ๊ลอก	๗	๓
๕	ตำบลห้วยเขย่ง	๖๘	๒๙
๖	ตำบลสหกรณ์นิคม	๒๒	๑๐
๗	ตำบลชะแล	๕๘	๒๔
	รวมทั้งสิ้น	๕๓๗	๒๒๖

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยมีขั้นตอนลักษณะและการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

^๑สถิติจากบันทึกข้อมูลการอบรมพระนวกะ คณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๓

^๒สถิติจากบันทึกข้อมูลการอบรมพระนวกะ คณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๓

^๓สุวริย์ ศิริโกภากรมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๐.

๓.๓.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือแบบสอบถาม

๑) ศึกษาหลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทการบริหารงานของคณะสงฆ์โดยทั่วไป จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เคยมีผู้ดำเนินการวิจัยเอาไว้

๒) กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓) กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๔) สร้างเครื่องมือ

๕) นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖) นำเครื่องมือที่ตรวจสอบแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน ๓๐ ชุด เพื่อหาความเที่ยง (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficients) ตามวิธีของ Cronbach^๔ ได้ค่าสัมประสิทธิ์ของความเที่ยงรายข้อ และสัมประสิทธิ์ของความเที่ยงทั้งฉบับเท่ากับ .๙๓๔๔

๗) ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือการวิจัย

๘) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

๓.๓.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

ลักษณะของเครื่องมือสำหรับการแจกแบบสอบถาม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี และเพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิทางการศึกษาสามัญ วุฒิทางการศึกษาทางธรรม วุฒิทางการศึกษาเปรียญ โดยใช้แบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (Check list)

^๔ ประยูร อาษานาม, คู่มือวิจัยทางการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, (ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑), หน้า ๘๗.

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ โดยที่ผู้ตอบแบบสอบถามจะต้องแสดงความคิดเห็นจากคำถามที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ในช่องระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ว่า ท่านปฏิบัติในระดับใด ที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงของบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารจัดการคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งมีลักษณะเป็น มาตราส่วนประเมินค่า (Numerical Rating Scale)^๕ มี ๕ ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕	หมายถึง	มากที่สุด
๔	หมายถึง	มาก
๓	หมายถึง	ปานกลาง
๒	หมายถึง	น้อย
๑	หมายถึง	น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended Question) เพื่อสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารจัดการคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์

๓.๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน (ภาคผนวก ก.) เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)^๖ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ ๐.๕ ถึง ๑.๐ มีบางข้อที่ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องต่ำกว่า ๐.๕ จึงต้องปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๙ - ๑๔๐.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๓ - ๒๔๔.

๓. หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try-out) กับพระสงฆ์ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ รูป เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)^๗ ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .๙๓๔๔

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

๑) การรวบรวมเอกสาร ผู้วิจัยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

๒) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม และขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากเจ้าคณะอำเภอทองผาภูมิ เพื่อขอความร่วมมือไปยังพระสงฆ์ที่อยูในปกครองเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล หลังจากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓) ผู้วิจัยกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทำการแจกแบบสอบถามการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) กับกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ พระภิกษุสามเณร ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน ๒๒๖ รูป ซึ่งในการแจกแบบสอบถามผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปแจกและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเองพร้อมผู้ช่วยการวิจัย ระหว่างวันที่ ๑-๓๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๔ รวมใช้ระยะเวลา ๑ เดือน

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

๑. นำแบบสอบถามทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ความถูกต้อง ในการตอบแบบสอบถามแล้วนำมาคัดเลือกฉบับที่สมบูรณ์และถูกต้องเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยการบันทึกคะแนนแต่ละข้อของแต่ละคนลงในแบบลงรหัส (Coding Form)

๒. ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๑) ข้อมูลทั่วไปใช้ค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) ของข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

^๗ Cronbach, Lee J. **Essentials of psychological testing**, 4th ed., (New York : Harper & Row), 1971.

๒) ระดับความคิดเห็นใช้สถิติการวิเคราะห์เป็นค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของคะแนน จากการตอบแบบสอบถามของพระภิกษุสามเณร ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

๓) แปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์^๔ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๔.๕๐ – ๕.๐๐	หมายความว่า มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๓.๕๐ – ๔.๔๙	หมายความว่า มาก
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๒.๕๐ – ๓.๔๙	หมายความว่า ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๑.๕๐ – ๒.๔๙	หมายความว่า น้อย
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๑.๐๐ – ๑.๔๙	หมายความว่า น้อยที่สุด

^๔ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ด้านสหวิชาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์สำหรับการศึกษานี้ได้จากการเก็บข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามจำนวน ๒๒๖ ชุด ได้รับแบบสอบถามกลับมา ๒๒๖ ชุด คิดเป็น ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ นำมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้นำเสนอในรูปตารางประกอบ การบรรยายตามลำดับ และได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น ๓ ตอน ดังต่อไปนี้

๔.๑ ผลวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ผลวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

๔.๓ เป็นผลวิเคราะห์ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

การศึกษาสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ศึกษาสถานภาพโดยทั่วไปของพระสงฆ์ จำแนกตาม สถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามมีรายละเอียดดังในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านสภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

สภาพภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม		จำนวน	ร้อยละ
สภาพภาพ			
พระภิกษุ		๑๗๖	๗๘
สามเณร		๕๐	๒๒
อายุ			
ต่ำกว่า ๒๐ ปี		๓๒	๑๔
๒๐ - ๓๐ ปี		๑๓	๖
๓๑ - ๔๐ ปี		๔๓	๑๙
๔๑ - ๕๐ ปี		๖๓	๒๘
๕๑ - ๕๙ ปี		๓๓	๑๔
๖๐ ปีขึ้นไป		๔๒	๑๙
พรรษา			
ไม่มีพรรษา		๖๖	๒๙
๑ - ๕ พรรษา		๘	๔
๖ - ๑๐ พรรษา		๑๔	๖
๑๑ - ๑๕ พรรษา		๔๒	๑๙
๑๖ - ๑๙ พรรษา		๕๓	๒๓
๒๐ พรรษาขึ้นไป		๔๓	๑๙
วุฒิการศึกษาสามัญ			
ต่ำกว่าปริญญาตรี		๔๕	๒๐
ปริญญาตรี		๙๕	๔๒
สูงกว่าปริญญาตรี		๘๖	๓๘
วุฒิการศึกษานักธรรม			
ไม่มีวุฒินักธรรม		๒๕	๑๒
นักธรรมชั้นตรี		๓๕	๑๕
นักธรรมชั้นโท		๔๑	๑๘
นักธรรมชั้นเอก		๑๒๕	๕๕

สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
วุฒิการศึกษาทางเปรียญ		
ไม่มีวุฒิเปรียญ	๔๖	๒๐
เปรียญธรรม ประโยค ๑ - ๓	๘๙	๓๙
เปรียญธรรม ๔ - ๖ ประโยค	๖๙	๓๑
เปรียญธรรม ๗ - ๙ ประโยค	๒๒	๑๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นพระภิกษุ โดยคิดเป็นร้อยละ ๗๘ และเป็นสามเณร คิดเป็นร้อยละ ๒๒

สถานภาพ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นพระภิกษุ จำนวน ๑๗๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๘ และเป็นสามเณร จำนวน ๕๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๒

อายุ ส่วนใหญ่ของผู้ตอบแบบสอบถามนั้นมีช่วงอายุระหว่าง ๔๑ - ๕๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๘ ถัดมาเป็น ๓๑ - ๔๐ ปี และ ๖๐ ปีขึ้นไปคิดเป็นร้อยละ ๑๙ จากนั้นเป็นช่วงอายุระหว่าง ๕๑ - ๕๙ ปี และต่ำกว่า ๒๐ ปี โดยคิดเป็นร้อยละ ๑๔ สุดท้ายเป็นช่วงอายุระหว่าง ๒๐ - ๓๐ ปี โดยคิดเป็นร้อยละ ๖

พรรษา ของผู้ตอบแบบสอบถามนั้นพบว่าส่วนใหญ่จะยังไม่มีพรรษา โดยคิดเป็นร้อยละ ๒๙ จากนั้นเป็นผู้มีอายุระหว่าง ๑๖ - ๑๙ พรรษา โดยคิดเป็นร้อยละ ๒๓ ถัดมาเป็นผู้มีพรรษาระหว่าง ๑๑ - ๑๕ พรรษา และ ๒๐ พรรษาขึ้นไป โดยคิดเป็นร้อยละ ๑๙ เท่ากัน รองลงมาเป็นผู้มีพรรษาระหว่าง ๖ - ๑๐ พรรษา โดยคิดเป็นร้อยละ ๖ สุดท้ายเป็นผู้มีพรรษาระหว่าง ๑ - ๕ พรรษา โดยคิดเป็นร้อยละ ๔

วุฒิการศึกษาสามัญ โดยส่วนใหญ่พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามนั้นเป็นผู้ที่มีวุฒิการศึกษาสายสามัญในระดับปริญญาตรี โดยคิดเป็นร้อยละ ๔๒ รองลงมาระดับ สูงกว่าปริญญาตรี โดยคิดเป็นร้อยละ ๓๘ และสุดท้ายเป็นผู้มีความรู้ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี โดยคิดเป็นร้อยละ ๒๐

วุฒิศึกษานักธรรม ส่วนใหญ่ผู้ตอบแบบสอบถามมีวุฒิทางการศึกษานักธรรมชั้นเอก คิดเป็นร้อยละ ๕๕ รองลงมาเป็นนักธรรมชั้นโท คิดเป็นร้อยละ ๑๘ ถัดมาเป็นนักธรรมชั้นตรี คิดเป็นร้อยละ ๑๕ สุดท้ายเป็นผู้ไม่มีวุฒินักธรรม โดยคิดเป็นร้อยละ ๑๒

วุฒิการศึกษาทางเปรียญ ผู้ตอบแบบสอบถามโดยส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ประโยค ๑ - ๓ โดยคิดเป็นร้อยละ ๓๙ ต่อมาเป็นเปรียญธรรม ๔ - ๖ ประโยค โดยคิดเป็นร้อยละ ๓๑ จากนั้นเป็นผู้ไม่มีวุฒิทางเปรียญธรรม คิดเป็นร้อยละ ๒๐ สุดท้ายเป็นเปรียญธรรม ๗ - ๙ ประโยค คิดเป็นร้อยละ ๑๐

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ใน อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี แสดงด้วยค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังตารางที่ ๔.๒ - ๔.๙

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะ
สงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวม (n = ๒๒๖)

บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะ สงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี	$\bar{X}$	S.D.	การแปล ผล
๑. ด้านการปกครอง	๓.๙๖	๐.๗๘๓	มาก
๒. ด้านศาสนศึกษา	๓.๗๑	๐.๗๖๓	มาก
๓. ด้านศึกษาสงเคราะห์	๓.๕๘	๐.๘๑๐	มาก
๔. ด้านการเผยแผ่	๓.๖๒	๐.๗๘๒	มาก
๕. ด้านสาธารณูปการ	๓.๖๘	๐.๙๑๗	มาก
๖. ด้านสาธารณสงเคราะห์	๓.๔๖	๐.๘๙๐	ปานกลาง
ภาพรวม	๓.๖๗	๐.๕๓๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ใน
อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรีนั้น ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๖๗)
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = ๐.๕๓๗) เมื่อจำแนกเป็นรายด้านแล้ว พบว่าพระสังฆาธิการมี
บทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองมีค่าสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๙๖)
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = ๐.๗๘๓) รองลงมาคือด้านศาสนศึกษา โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๗๑)
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = ๐.๗๖๓) และด้านที่มีบทบาทน้อยที่สุดคือ ด้านสาธารณ
สงเคราะห์ โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๔๖) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = ๐.๘๙๐)

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการปกครอง

(n = ๒๒๖)

ด้านการปกครอง	$\bar{X}$	S.D.	การ แปลผล
๑. การควบคุมดูแลพระภิกษุสามเณรในปกครองให้สงบเรียบร้อย	๔.๑๐	๐.๙๓๕	มาก
๒. การจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านข้อวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย	๔.๑๐	๐.๘๘๙	มาก
๓. การออกกฎ ระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ	๓.๙๖	๐.๐๑๐	มาก
๔. การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุความขัดแย้ง หรือลงนิคหกรรม	๓.๘๖	๑.๐๗๗	มาก
๕. การออกกฎ ระเบียบข้อบังคับต่างๆแก่ พุทธศาสนิกชน เช่น การห้ามเล่นการพนัน ห้ามดื่มสุรกายบริเวณในวัด	๓.๘๘	๑.๐๕๔	มาก
๖. การบริหารจัดการกิจการของวัด เช่น บัญชีรายรับ-รายจ่าย ให้เป็นไปด้วยดี	๓.๘๕	๑.๐๔๕	มาก
ภาพรวม	๓.๙๖	๐.๗๘๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการปกครอง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๙๖) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = ๐.๗๘๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่าอยู่ในระดับมากหมดทุกด้าน ซึ่งด้านที่ได้ค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านข้อวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย และ การควบคุมดูแลพระภิกษุสามเณรในปกครองให้สงบเรียบร้อย โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๔.๑๐) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = ๐.๘๘๙) รองลงมาเป็นข้อว่า การออกกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๙๖) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = ๐.๐๑๐) สุดท้ายเป็นข้อว่า การบริหารจัดการกิจการของวัด เช่น บัญชีรายรับ-รายจ่ายให้เป็นไปด้วยดี ที่มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๘๕) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = ๑.๐๔๕)

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ด้านศาสนศึกษา

(n = ๒๒๖)

ด้านศาสนศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมสำหรับบาลีและหรือนักธรรมชั้นภายในวัด	๓.๗๘	๑.๐๑๒	มาก
๒. การควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนนักธรรมบาลีแก่พระภิกษุสามเณรอย่างทั่วถึง	๓.๗๓	๐.๙๕๒	มาก
๓. การสรรหาและพัฒนาครูสอนนักธรรมและบาลี	๓.๖๘	๐.๙๕๐	มาก
๔. การจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรที่สอบธรรมสอบบาลี	๓.๖๕	๐.๙๓๓	มาก
๕. การส่งเสริมสนับสนุนให้มีการเรียนการสอนธรรมศึกษาแก่ประชาชนและนักเรียนโดยทั่วไป	๓.๖๖	๐.๙๙๙	มาก
๖. ยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติธรรม เปรียญธรรม ประโยคต่างๆและครูพระสอนศีลธรรมให้มีขวัญและกำลังใจ	๓.๗๔	๐.๙๖๑	มาก
ภาพรวม	๓.๗๑	๐.๗๖๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ด้านศาสนศึกษา โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๗๑) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = ๐.๗๖๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่าอยู่ในระดับมากหมดทุกด้าน โดยข้อว่า การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมสำหรับบาลีและหรือนักธรรมชั้นภายในวัด มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ($\bar{X}$ = ๓.๗๘) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = ๑.๐๑๒) ต่อมาเป็นข้อว่า ยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติธรรม เปรียญธรรม ประโยคต่างๆและครูพระสอนศีลธรรมให้มีขวัญและกำลังใจ โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๗๔) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = ๐.๙๖๑) สุดท้ายเป็นข้อว่า การจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรที่สอบธรรมสอบบาลี โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๖๕) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = ๐.๙๓๓)

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ด้านศึกษาสงเคราะห์

(n = ๒๒๖)

ด้านศึกษาสงเคราะห์	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ	๓.๖๖	๑.๐๒๖	มาก
๒. การเป็นครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา ต่าง ๆ ตลอดจนสนับสนุนโรงเรียนวิถีพุทธ	๓.๖๘	๑.๐๗๘	มาก
๓. การจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด	๓.๕๓	๑.๐๗๖	มาก
๔. การจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์	๓.๔๘	๑.๐๕๑	ปานกลาง
๕. การประสานการจัดหางบประมาณในการสร้างอาคารเรียน ห้องเรียน หรือห้องจริยศึกษา	๓.๖๔	๐.๙๖๖	มาก
๖. การจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์เด็กและ เยาวชน	๓.๕๐	๑.๐๐๘	มาก
ภาพรวม	๓.๕๘	๐.๘๑๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ด้านศึกษาสงเคราะห์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๕๘) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = ๐.๘๑๐) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่าอยู่ในระดับมากเกือบทุกข้อ ซึ่งข้อว่า การเป็นครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาต่าง ๆ ตลอดจนสนับสนุนโรงเรียนวิถีพุทธ อยู่ในระดับมากกว่าข้ออื่น โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๖๘) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = ๑.๐๗๘) ต่อมาเป็นข้อว่า การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๖๖) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = ๑.๐๒๖) สุดท้ายเป็นข้อว่า การจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์ โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง คือ ($\bar{X}$ = ๓.๔๘) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = ๑.๐๕๑)

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการเผยแผ่

(n = ๒๒๖)

ด้านการเผยแผ่	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. การจัดให้มีการบรรยายธรรมทางวิทยุกระจายเสียงหรือสถานีวิทยุโทรทัศน์	๓.๕๒	๑.๐๘๔	มาก
๒. การเทศนาสั่งสอนแก่ประชาชนโดยทั่วไปให้ตั้งอยู่ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นประจำ	๓.๕๖	๑.๐๗๘	มาก
๓. การจัดหาหนังสือให้พระสวดมนต์เพื่อผู้รักษาศีลฟังธรรมไว้เพียงพอ	๓.๖๕	๑.๐๒๘	มาก
๔. จัดให้มีศูนย์ปฏิบัติธรรมขึ้นภายในวัดและมีพระอาจารย์สอนการปฏิบัติธรรม	๓.๕๘	๑.๐๔๘	มาก
๕. ผูกอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้และวิธีการเผยแผ่ธรรมะ	๓.๖๓	๐.๙๖๘	มาก
๖. การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชน	๓.๗๗	๑.๒๑๒	มาก
ภาพรวม	๓.๖๒	๐.๙๘๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการเผยแผ่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๖๒) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = ๐.๙๘๒) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่าอยู่ในระดับมากหมดทุกข้อ ซึ่งข้อที่ว่า การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนได้ค่าเฉลี่ยมากกว่าทุกข้อ โดยได้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๗๗) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = ๑.๒๑๒) จากนั้นเป็นข้อว่า การจัดหาหนังสือให้พระสวดมนต์เพื่อผู้รักษาศีลฟังธรรมไว้เพียงพอ โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๖๕) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = ๑.๐๒๘) สุดท้ายเป็นข้อว่า การจัดให้มีการบรรยายธรรมทางวิทยุกระจายเสียงหรือสถานีวิทยุโทรทัศน์ โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๕๒) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = ๑.๐๘๔)

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการสาธารณูปการ

(n = ๒๒๖)

ด้านสาธารณูปการ	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. การควบคุมดูแลการก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดและที่ธรณีสงฆ์	๓.๗๗	๑.๒๑๖	มาก
๒. การควบคุมดูแลและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด	๓.๗๒	๑.๑๔๒	มาก
๓. การจัดทำแผนพัฒนาวัดให้สอดคล้องกับแผนการพัฒนา	๓.๗๒	๑.๑๓๕	มาก
๔. การแต่งตั้งคณะกรรมการวัดเพื่อจัดการด้านสาธารณูปการ	๓.๗๔	๑.๐๘๖	มาก
๕. การจัดการระบบสาธารณูปโภคภายในวัด เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า ให้เรียบร้อย	๓.๕๖	๑.๑๗๗	มาก
๖. การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎหมาย และพระธรรมวินัย	๓.๕๗	๑.๑๐๗	มาก
ภาพรวม	๓.๖๘	๐.๙๑๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ด้านสาธารณูปการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๖๘) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = ๐.๙๑๗) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่าอยู่ในระดับมากหมดทุกข้อ โดยข้อว่า การควบคุมดูแลการก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดและที่ธรณีสงฆ์ เป็นข้อที่ได้ค่าเฉลี่ยมากกว่าทุกข้อ โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๗๗) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = ๑.๒๑๖) รองลงมาเป็นข้อว่า การแต่งตั้งคณะกรรมการวัดเพื่อจัดการด้านสาธารณูปการ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๗๔) สูดท้ายเป็นข้อว่า การจัดการระบบสาธารณูปโภคภายในวัด เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า ให้เรียบร้อย โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๕๖) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = ๑.๑๗๗)

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ด้านสาธารณสงเคราะห์

(n = ๒๒๖)

ด้านสาธารณสงเคราะห์	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. จัดทำถนนภายในวัดให้สะดวกแก่การสัญจรไปมา	๓.๕๐	๑.๐๙๖	มาก
๒. การให้การสนับสนุนเงินทุนหรือดำเนินการสร้างถนน ประปาหมู่บ้าน ชุมชน	๓.๔๙	๑.๐๗๒	ปานกลาง
๓. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของชุมชนที่เป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์	๓.๔๒	๑.๑๔๙	ปานกลาง
๔. การบรรเทาช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ เช่น อุทกภัย อัคคีภัย ธรณีพิบัติภัย เป็นต้น	๓.๕๔	๑.๑๔๔	มาก
๕. การจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชราและเด็กที่ถูกทอดทิ้ง เป็นต้น	๓.๒๙	๑.๑๖๘	ปานกลาง
๖. การจัดหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและจัดอบรมประชาชน	๓.๕๑	๑.๑๓๖	มาก
ภาพรวม	๓.๔๖	๐.๘๙๐	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ด้านสาธารณสงเคราะห์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๔๖) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = ๐.๘๙๐) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่ว่าการบรรเทาช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ เช่น อุทกภัย อัคคีภัย ธรณีพิบัติภัย เป็นต้น ซึ่งอยู่ในระดับมากกว่าทุกข้อ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๕๔) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = ๑.๑๔๔) รองลงมาเป็นข้อว่า การจัดหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและจัดอบรมประชาชนโดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๕๑) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = ๑.๑๓๖) และสุดท้ายเป็นข้อว่า การจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชราและเด็กที่ถูกทอดทิ้ง เป็นต้น โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๒๙) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = ๑.๑๖๘)

๔.๓ ผลวิเคราะห์ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

ตารางที่ ๔.๘ แสดงผลวิเคราะห์ ปัญหา อุปสรรคต่อบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

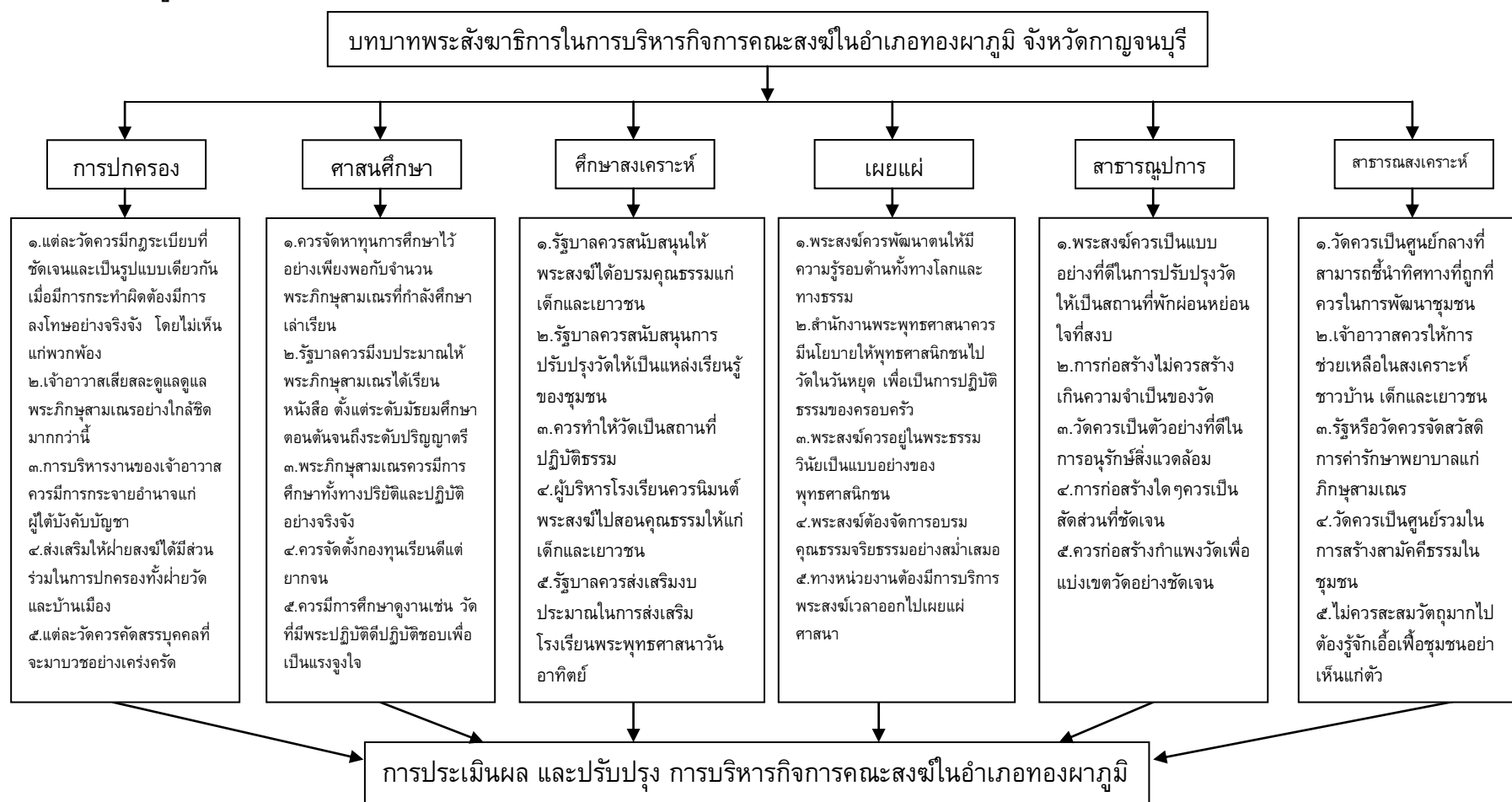
ปัญหา	อุปสรรคต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี
๑. ด้านการปกครอง	การปกครองยังมีปัญหามาก โดยเฉพาะอำเภอทองผาภูมิ ซึ่งมีพื้นที่ที่ทุรกันดาร ทางผู้บริหารคณะสงฆ์ ไม่สามารถจะดูแลได้ทั่วถึงมากนัก และจะเห็นได้ว่า มีการประชุมระดับพระสังฆาธิการไม่บ่อยมากนัก ข้อเสียในการติดต่อประสานงานการทำงาน คือ การเดินทางไปประชุมเสียเวลามากเสียค่าใช้จ่ายสูง การเดินทางไกลลำบาก
๒. ด้านศาสนศึกษา	องค์กรคณะสงฆ์ไม่สามารถจัดหาทุนทรัพย์แก่พระภิกษุสามเณรได้ เพราะอาศัยทุนจากประชาชนด้วยความลำบาก จึงทำให้สถานศึกษาต่างๆ ของคณะสงฆ์ ขาดแคลนทุนทรัพย์อย่างมาก
๓. ด้านศึกษาสงเคราะห์	ภาครัฐควรส่งเสริมสนับสนุนด้านการศึกษาปริยัติธรรมในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรียังไม่ได้เท่าที่ควร ขาดบุคลากรที่มีความรู้ที่จะเข้ามาในมาช่วยพัฒนางานด้านศึกษาสงเคราะห์ การจัดสรรงบประมาณกระจายลงไปไม่ถึงมือผู้รับและไม่ทั่วถึง พระสังฆาธิการไม่ได้ให้การสนับสนุนในเรื่องของการศึกษาสงเคราะห์เท่าที่ควร การส่งเสริมสนับสนุนพร้อมทั้งคัดสรรบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถให้เข้ามาทำงาน และปลูกฝังให้เป็นผู้มีจิตอาสาในด้านสาธารณะสงเคราะห์ยังไม่มีดีพอ พระสังฆาธิการไม่ค่อยให้ความสำคัญในการจัดตั้งโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญ ขาดกองทุนในการสนับสนุนส่งเสริมพระภิกษุสามเณรและผู้ด้อยโอกาสทางด้านการศึกษาขาดการช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษา การจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือและสนับสนุนด้านการศึกษาสงเคราะห์ยังมีน้อย

ปัญหา	อุปสรรคต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี
๔. ด้านการเผยแผ่	พระสังฆาธิการ ปฏิบัติงานได้ไม่มากนักในเรื่องการอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและการอบรมในพระธรรมวินัย จรรยา มารยาท การปฏิบัติเกี่ยวกับศาสนพิธี ขาดการทำวัตรสวดมนต์ในเมื่อพ้นการจำพรรษาแล้ว ดังจะเห็นได้ทั่วไปของวัดในเขตพื้นที่อำเภอทองผาภูมิ การเผยแผ่ธรรมะ โดยการจัดให้มีการเทศน์ หรือแม้แต่การบรรยายธรรมในวันสำคัญทางศาสนามีน้อย ทั้งนี้เป็นเพราะว่า วันเวลาที่ผ่านไปทางผู้บริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่สามารถจัดการบริหารได้อย่างเต็มที่ในการเผยแผ่หลักธรรม คือการจัดการเทศนา อบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาพระพุทธศาสนาได้
๕. ด้านสาธารณูปการ	ปฏิบัติงานอยู่ในระหว่างวัดกับชาวบ้าน โดยมีความขัดแย้งเป็นต้วปัญหา ในเรื่องมาจากการพัฒนาวัด การก่อสร้างศาสนวัตถุเป็นสาเหตุให้เกิดความไม่เข้าใจระหว่างวัดกับชาวบ้าน
๖. ด้านสาธารณสงเคราะห์	ไม่ค่อยจะมีภัยธรรมชาติรุนแรง จะมีก็เพียงแต่ปัญหาภัยแล้ง ดังนั้นการช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติอยู่ในระดับน้อย การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่น ซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์จึงมีน้อย อาจเป็นเพราะคนชรา คนพิการ และผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยราชการบ้างแล้วประเด็นการป้องกันยาเสพติดให้โทษ บางวัดไม่ได้ตระหนักในเรื่อง เนื่องจากเจ้าอาวาสไม่ใส่ใจในเรื่องดังกล่าว ทำให้เกิดความเสียหายต่อวงการคณะสงฆ์

ตารางที่ ๔.๑๐ แสดงผลวิเคราะห์ข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

ข้อเสนอแนะ	ข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี
๑. ด้านการปกครอง	ในทุกระดับของพระสังฆาธิการ ต้องให้ความสำคัญกับติดตามการทำงานของผู้บังคับบัญชา ประสานงานรับรู้ในการบริหารคณะสงฆ์อย่างกระตือรือร้น และ ควรปกครองดูแล บังคับบัญชาพระภิกษุสามเณรให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบ มติ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์
๒. ด้านศาสนศึกษา	จัดให้มีกองทุนส่งเสริมทางการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร
๓. ด้านศึกษาสงเคราะห์	พระสังฆาธิการส่งเสริมสนับสนุนการจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้นในวัด ควรมีเงินทุนเพื่อการศึกษาสงเคราะห์ไว้อีกส่วนหนึ่งเพื่อการช่วยเหลือโดยตรง ควรตั้งกองทุนช่วยเหลือและสนับสนุนด้าน การศึกษาสงเคราะห์ เช่น สร้างห้องเรียน ห้องจริยศึกษา ควรจัดหางบประมาณมาสนับสนุนเยาวชน และ เด็กด้อยโอกาส
๔. ด้านการเผยแผ่	ควรจัดให้มีการเทศนา อบรมสั่งสอนประชาชนทั่วไป
๕. ด้านสาธารณูปการ	วัดกับชาวบ้านควรมีความสัมพันธ์กันและทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน โดยให้วัดเป็นที่พึ่งทางใจและเป็นผู้นำสังคมอย่างแท้จริง
๖. ด้านสาธารณสงเคราะห์	ควรหมั่นตรวจตราและสอดส่องสิ่งผิดปกติกักกับวัดและชุมชน ซึ่งจะทำให้สังคมแข็งแกร่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

๔.๓ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย (Body of Knowledge)

แผนภาพที่ ๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย (Body of Knowledge)

จากแผนภาพที่ ๔.๑ สามารถอธิบายเกี่ยวกับองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี” สามารถสรุปได้ ดังนี้

๑. ด้านการปกครอง การปกครองยังมีปัญหามาก โดยเฉพาะอำเภอทองผาภูมิ ซึ่งมีพื้นที่ที่ทุรกันดาร ทางผู้บริหารคณะสงฆ์ ไม่สามารถจะดูแลได้ทั่วถึง มีการประชุมระดับพระสังฆาธิการไม่บ่อยมากนัก การเดินทางไกลลำบาก การเดินทางไปประชุมเสียเวลามากเสียค่าใช้จ่ายสูง ซึ่งพระสังฆาธิการ ต้องให้ความสำคัญกับติดตามการทำงานของผู้บังคับบัญชา ประสานงานรับรู้ในการบริหารคณะสงฆ์อย่างกระตือรือร้น และ ควรปกครองดูแล บังคับบัญชา พระภิกษุสามเณรให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบ มติ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

๒. ด้านศาสนศึกษา องค์การคณะสงฆ์ไม่สามารถจัดหาทุนทรัพย์แก่พระภิกษุสามเณรได้ เพราะอาศัยทุนจากประชาชนด้วยความลำบาก จึงทำให้สถานศึกษาต่างๆ ของคณะสงฆ์ ขาดแคลนทุนทรัพย์อย่างมาก

๓. ด้านศึกษาสงเคราะห์ พระสังฆาธิการส่งเสริมสนับสนุนการจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนานวนาภิตยขึ้นในวัดควรมีเงินทุนเพื่อการศึกษาสงเคราะห์ไว้อีกส่วนหนึ่งเพื่อการช่วยเหลือโดยตรง ควรตั้งกองทุนช่วยเหลือและสนับสนุนด้าน การศึกษาสงเคราะห์ เช่น สร้างห้องเรียน ห้องจริยศึกษา ควรจัดหางบประมาณมาสนับสนุนเยาวชน และเด็กด้อยโอกาส

๔. ด้านการเผยแผ่ พระสังฆาธิการปฏิบัติงานได้ไม่มากนักในเรื่องการอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและการอบรมในพระธรรมวินัย จรรยา มารยาท การปฏิบัติเกี่ยวกับศาสนพิธี ขาดการทำวัตรสวดมนต์ในเมื่อพ้นการจำพรรษาแล้ว ดังจะเห็นได้ทั่วๆ ไปของวัดในเขตพื้นที่อำเภอทองผาภูมิ การเผยแผ่ธรรมะ โดยการจัดให้มีการเทศน์ หรือแม้แต่การบรรยายธรรมในวันสำคัญทางศาสนา มีน้อย ทั้งนี้เป็นเพราะว่า วันเวลาที่ผ่านไปทางผู้บริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่สามารถจัดการบริหารได้อย่างเต็มที่ ในการเผยแผ่หลักธรรม คือการจัดการเทศนา อบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาพระพุทธศาสนาได้

๕. ด้านสาธารณูปการ ปฏิบัติงานอยู่ในระหว่างวัดกับชาวบ้าน โดยมีความขัดแย้งเป็นตัวปัญหา ในเรื่องมาจากการพัฒนาวัด การก่อสร้างศาสนวัตถุ เป็นสาเหตุให้เกิดความไม่เข้าใจระหว่างวัดกับชาวบ้าน

๖. ด้านสาธารณสงเคราะห์ ไม่ค่อยจะมีภักขรรฆชาติรุนแรง จะมีก็เพียงแต่ปัญหาภัยแล้ง ดังนั้นการช่วยเหลือผู้ประสบภักขรรฆชาติอยู่ในระดับน้อย การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่น ซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์จึงมีน้อย อาจเป็นเพราะคนชรา คนพิการ และผู้ประสบภักขพิบัติต่าง ๆ ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยราชการบ้างแล้วประเด็นการป้องกันยาเสพติดให้โทษ บางวัดไม่ได้ตระหนักในเรื่อง เนื่องจากเจ้าอาวาสไม่ใส่ใจในเรื่องดังกล่าว ทำให้เกิดความเสียหายต่อวงการคณะสงฆ์

บทที่ ๕

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้

๑. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการ
๒. เพื่อศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี
๓. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่พระภิกษุและสามเณรในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน ๒๒๖ รูป ซึ่งผู้ศึกษาทำการสำรวจ (Survey Research) และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires)

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อหาค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ซึ่งสามารถสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นพระภิกษุ โดยคิดเป็นร้อยละ ๘๐.๑ อายุส่วนใหญ่ของผู้ตอบแบบสอบถามนั้นมีช่วงอายุระหว่าง ๔๑ - ๕๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๘ พรรษาของผู้ตอบแบบสอบถามนั้นพบว่าส่วนใหญ่จะยังไม่มีพรรษา โดยคิดเป็นร้อยละ ๒๙ วุฒิการศึกษาสามัญ โดยส่วนใหญ่พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามนั้นเป็นผู้ที่มีวุฒิการศึกษาสายสามัญในระดับปริญญาตรี โดยคิดเป็นร้อยละ ๔๒ วุฒิการศึกษานักธรรม ส่วนใหญ่ผู้ตอบแบบสอบถามมีวุฒิทางการศึกษานักธรรมชั้นเอก คิดเป็นร้อยละ ๕๕ วุฒิการศึกษาทางเปรียญ ผู้ตอบแบบสอบถามโดยส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ประโยค ๑ -๓ โดยคิดเป็นร้อยละ ๓๙

๕.๑.๒ บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

จากวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่แจกให้แก่กลุ่มตัวอย่าง คือ พระภิกษุ และสามเณรในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรีนั้น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๖๗ เมื่อจำแนกเป็นรายด้านแล้ว พบว่าอยู่ในระดับมากเกือบทุกด้าน ยกเว้นด้านการสาธารณสงเคราะห์ที่อยู่ในระดับปานกลาง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ด้านการปกครอง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๖๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่ามีอยู่ในระดับมากหมดทุกด้าน ซึ่งด้านที่ได้ค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือข้อว่า การจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านข้อวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย และการควบคุมดูแลพระภิกษุสามเณรในปกครองให้สงบเรียบร้อย โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๑๐ รองลงมาเป็นข้อว่า การออกกฎ ระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ จากนั้นเป็นข้อว่าการออกกฎ ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ แก่ พุทธศาสนิกชน เช่น การห้ามเล่นการพนัน ห้ามดื่มสุรกายบริเวณในวัด ต่อมาเป็นข้อว่า การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุความขัดแย้ง หรือลงนิคหกรรม สุดท้ายเป็นข้อว่า การบริหารจัดการกิจการของวัด เช่น บัญชีรายรับ-รายจ่ายให้เป็นไปด้วยดี โดยมีค่าเฉลี่ย

ด้านศาสนศึกษา โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ย ๓.๗๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่ามีอยู่ในระดับมากหมดทุกด้าน โดยข้อว่า การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมสำหรับบาลีและหรือนักธรรมชั้นภายในวัด มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ๓.๗๘ ต่อมาเป็นข้อว่า ยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติธรรม เปรียญธรรม ประโยคต่าง ๆ และครูพระสอนศีลธรรมให้มีขวัญและกำลังใจ จากนั้นเป็นข้อว่า การควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนนักธรรมบาลีแก่พระภิกษุสามเณรอย่างทั่วถึง จากนั้นเป็นข้อว่า การสรรหาและพัฒนาครูสอนนักธรรมและบาลี ต่อมาเป็นข้อว่า การส่งเสริมสนับสนุนให้มีการเรียนการสอนธรรมศึกษาแก่ประชาชนและนักเรียนโดยทั่วไป สุดท้ายเป็นข้อว่า การจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรที่สอบธรรมสอบบาลี

ด้านศึกษาสงเคราะห์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ๓.๕๘ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่ามีอยู่ในระดับมากเกือบทุกข้อ ซึ่งข้อว่า การเป็นครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาต่าง ๆ ตลอดจนสนับสนุนโรงเรียนวิถีพุทธ อยู่ในระดับมากกว่าข้อข้ออื่น โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๖๘ ต่อมาเป็นข้อว่า การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ จากนั้นเป็นข้อว่า การประสานการจัดหางบประมาณในการสร้างอาคารเรียน ห้องเรียน หรือห้องจริยศึกษา รองลงมาเป็นข้อว่า การจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ถัดมาเป็นข้อว่า

การจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชน โดยมีค่าเฉลี่ย สุดท้ายเป็นข้อว่า การจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวินายกัตติ โดยมียุทธศาสตร์อยู่ในระดับปานกลาง คือ ๓.๔๘

ด้านการเผยแผ่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๖๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่าอยู่ในระดับมากหมดทุกข้อ ซึ่งข้อที่ว่า การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนได้ค่าเฉลี่ยมากกว่าทุกข้อ โดยได้ค่าเฉลี่ย ๓.๗๗ จากนั้นเป็นข้อว่า การจัดหาหนังสือให้พระสงฆ์เพื่อผู้รักษาศีลฟังธรรมไว้เพียงพอ ถัดมาเป็นข้อว่า ฝึกอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้และวิธีการเผยแผ่ธรรมะ รองลงมาเป็นข้อว่า จัดให้มีศูนย์ปฏิบัติธรรมขึ้นภายในวัดและมีพระอาจารย์สอนการปฏิบัติธรรม ต่อมาเป็นข้อว่า การเทศนาสั่งสอนแก่ประชาชนโดยทั่วไปให้ตั้งอยู่ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นประจำ โดยมีค่าเฉลี่ย สุดท้ายเป็นข้อว่า การจัดให้มีการบรรยายธรรมทางวิทยุกระจายเสียงหรือสถานีวิทยุโทรทัศน์ โดยมีค่าเฉลี่ย

ด้านสาธารณูปการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๖๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่าอยู่ในระดับมากหมดทุกข้อ โดยข้อว่า การควบคุมดูแลการก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดและที่ธรณีสงฆ์ เป็นข้อที่ได้ค่าเฉลี่ยมากกว่าทุกข้อ โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๗๗ รองลงมาเป็นข้อว่า การแต่งตั้งคณะกรรมการวัดเพื่อจัดการด้าน ต่อมาเป็นข้อว่า การจัดทำแผนพัฒนาวัดให้สอดคล้องกับแผนการพัฒนา และข้อว่า การควบคุมดูแลและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด ต่อมาเป็นข้อว่า การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎหมาย และพระธรรมวินัย สุดท้ายเป็นข้อว่า การจัดการระบบสาธารณูปโภคภายในวัด เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า ให้เรียบร้อย

ด้านสาธารณสงเคราะห์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย ๓.๔๖ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่ว่า การบรรเทาช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ เช่น อุทกภัย อัคคีภัย ธรณีพิบัติภัย เป็นต้น ซึ่งอยู่ในระดับมากกว่าทุกข้อ มีค่าเฉลี่ย ๓.๕๔ รองลงมาเป็นข้อว่า การจัดหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและจัดอบรมประชาชนต่อมาเป็นข้อว่า จัดทำถนนภายในวัดให้สะดวกแก่การสัญจรไปมา จากนั้นเป็นข้อว่า การให้การสนับสนุนเงินทุนหรือดำเนินการสร้างถนน ประปา หมู่บ้าน ชุมชน ต่อมาเป็นการช่วยเหลือกิจการของชุมชนที่เป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์ และสุดท้ายเป็นข้อว่า การจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชราและเด็กที่ถูกทอดทิ้ง เป็นต้น

๕.๑.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

จากการวิจัยพบว่าปัญหาและ อุปสรรคต่อบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ส่วนใหญ่พอสรุปได้ ดังนี้

๑) **ด้านการปกครอง** การปกครองยังมีปัญหามาก โดยเฉพาะอำเภอทองผาภูมิ ซึ่งมีพื้นที่ทุรกันดาร ทางผู้บริหารคณะสงฆ์ ไม่สามารถจะดูแลได้ทั่วถึงมากนัก และจะเห็นได้ว่าการประชุมระดับพระสังฆาธิการไม่บ่อยมากนัก ข้อเสียในการติดต่อประสานงานการทำงาน คือ การเดินทางไปประชุมเสียเวลามากเสียค่าใช้จ่ายสูง การเดินทางไกลลำบาก

๒) **ด้านศาสนศึกษา** องค์การคณะสงฆ์จึงไม่สามารถจัดหาทุนทรัพย์แก่พระภิกษุสามเณรได้ เพราะอาศัยทุนจากประชาชนด้วยความลำบาก จึงทำให้สถานศึกษาต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ ขาดแคลนทุนทรัพย์อย่างมาก

๓) **ด้านศึกษาสงเคราะห์** การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมในเขตพื้นที่มีน้อยมาก พระภิกษุและสามเณรจึงไม่มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนได้อย่างเต็มที่นัก ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชน หรือแม้แต่การจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แก่เด็กและเยาวชน การจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ในอำเภอทองผาภูมิยังขาดแคลนผู้สนับสนุนในด้านปัจจัยและบุคลากรในการดำเนินการสงเคราะห์ จึงมีน้อยค่อนข้างจำกัดเรื่องงบประมาณมาก

๔) **ด้านการเผยแผ่** ในส่วนที่ให้ความเห็นของพระสังฆาธิการ ปฏิบัติงานได้ไม่มากนักในเรื่องการอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและการอบรมในพระธรรมวินัย จรรยา มารยาท การปฏิบัติเกี่ยวกับศาสนพิธี ขาดการทำวัตรสวดมนต์ในเมื่อพ้นการจำพรรษาแล้ว ดังจะเห็นได้ทั่ว ๆ ไปของวัดในเขตพื้นที่อำเภอทองผาภูมิ การเผยแผ่พระธรรมะ โดยการจัดให้มีการเทศน์ หรือแม้แต่การบรรยายธรรมในวันสำคัญทางศาสนามีน้อย ทั้งนี้เป็นเพราะว่า วันเวลาที่ผ่านไปทางผู้บริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่สามารถจัดการบริหารได้อย่างเต็มที่ ในการเผยแผ่หลักธรรม คือการจัดการเทศนา อบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาพระพุทธศาสนาได้

๕) **ด้านสาธารณูปการ** ปฏิบัติงานอยู่ในระหว่างวัดกับชาวบ้าน โดยมีความขัดแย้งเป็นตัวปัญหา ในเรื่องมาจากการพัฒนาวัด การก่อสร้างศาสนวัตถุ เป็นสาเหตุให้เกิดความไม่เข้าใจระหว่างวัดกับชาวบ้าน

๖) **ด้านสาธารณสงเคราะห์** ไม่ค่อยจะมีภัยธรรมชาติรุนแรง จะมีก็เพียงแต่ปัญหาภัยแล้ง ดังนั้นการช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติอยู่ในระดับน้อย การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่น ซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์จึงมีน้อย อาจเป็นเพราะคนชรา คนพิการ และ

ผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยราชการบ้างแล้วประเด็นการป้องกันยาเสพติดให้โทษ บางวัดไม่ได้ตระหนักในเรื่อง เนื่องจากเจ้าอาวาสไม่ใส่ใจในเรื่องดังกล่าว ทำให้เกิดความเสียหายต่อวงการคณะสงฆ์

จากการวิจัยพบว่า มีข้อเสนอแนะต่อบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ดังนี้

ข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

๑) ด้านการปกครอง ในทุกระดับของพระสังฆาธิการ ต้องให้ความสำคัญกับติดตามการทำงานของผู้นำระดับบัญชา ประสานงานรับรู้ในการบริหารคณะสงฆ์อย่างกระตือรือร้น และ ควรปกครองดูแล บังคับบัญชาพระภิกษุสามเณรให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบ มติ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

๒) ด้านศาสนศึกษา ควรจัดให้มีกองทุนส่งเสริมทางการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร

๓) ด้านศึกษาสงเคราะห์ ควรหาผู้สนับสนุนด้านปัจจัย เงินทุน และอุปกรณ์ด้านส่งเสริมการศึกษาให้แก่พระภิกษุ สามเณร เด็ก และเยาวชน

๔) ด้านการเผยแผ่ ควรจัดให้มีการเทศนา อบรมสั่งสอนประชาชนทั่วไป

๕) ด้านสาธารณูปการ วัดกับชาวบ้านควรมีความสัมพันธ์กันและทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน โดยให้วัดเป็นที่พึ่งทางใจและเป็นผู้นำสังคมอย่างแท้จริง

๖) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ควรหมั่นตรวจตราและสอดส่องสิ่งผิดปกติให้กับวัด และชุมชนซึ่งจะทำให้สังคมแข็งแกร่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการ พบว่า

บทบาทของพระสังฆาธิการ โดยทั่วไปนั้น มี ๖ ด้าน คือ ๑) ด้านการปกครอง ซึ่งหมายถึง การที่พระสังฆาธิการดำเนินการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม หมายถึง งานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลพระภิกษุ สามเณรในเขตการปกครองของตน ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๒) ด้านศาสนศึกษา คือ การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ประการหนึ่ง ๓) ด้านศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนจบหรือการช่วยเหลือ

เกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือการศึกษาอื่นนอกการศาสนศึกษาหรือสถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียนคณะสงฆ์ได้กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจการอันหนึ่งของคณะสงฆ์ ๔) ด้านการเผยแผ่ เป็นหน้าที่หรือบทบาทที่พระสงฆ์หรือพระสังฆาธิการจักต้องกระทำ โดยการจัดการเทศนา อบรม สั่งสอน ประชาชน ให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติ เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ ๕) ด้านสาธารณูปการ ที่จัดเป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า“การสาธารณูปการ” นั้น หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณะปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุและศาสนสถาน กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวงกิจการของวัดอื่น ๆ เช่น การจัดงานวัด การเชิญชวนให้ร่วมทำบุญ และการศาสนสมบัติของวัด และ ๖) ด้านสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการต่าง ๆ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของแก่หน่วยงานหรือของบุคคลหรือคณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุนจนเจือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป

จากการวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า

๑) บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าพระสังฆาธิการในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี มีการบริหารงานเกี่ยวกับคณะสงฆ์ที่ครอบคลุมและครบหมดทุกด้าน ซึ่งเป็นเครื่องแสดงถึงความเอาใจใส่และการให้ความสำคัญเกี่ยวกับงานของพระศาสนา ซึ่งจะส่งผลให้เกิดเป็นความมั่นคงของคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรบุญโณ** ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่ามีบทบาทอยู่ในระดับมากทุกด้าน^๑ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระธนดล นาคพิพัฒน์** ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์” ซึ่งผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นราย

^๑พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรบุญโณ, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

ด้าน พบว่ามีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง^๒ จากการศึกษาวิจัยบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ในภาพรวมดังกล่าว เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่าอยู่ในระดับมากเกือบทุกด้าน ยกเว้นด้านสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ด้านการปกครอง พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าพระสังฆาธิการในอำเภอทองผาภูมินั้น มีความเข้มแข็งและเคร่งครัดในระเบียบวินัยของสงฆ์ และระเบียบขององค์กรสงฆ์ โดยด้านการปกครองนี้ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพราะว่าเป็นด้านที่สามารถกำหนดอีก ๕ ด้านที่เหลือว่าจะเป็นไปได้ในทิศทางใด ซึ่งก็เป็นสิ่งที่สามารถส่งผลถึงการบริหารงานของคณะสงฆ์ทั้งหมดด้วยเช่นเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรบุญโณ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่ามีบทบาทอยู่ในระดับมากทุกด้าน^๓

ด้านศาสนศึกษา พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ด้านศาสนศึกษาอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าพระสังฆาธิการในอำเภอทองผาภูมินี้ ได้ให้ความสำคัญของการศึกษาเป็นอย่างมาก เพราะว่าการศึกษาของบุคลากร ไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุสามเณร หรืออุบาสกอุบาสิกาที่ดี ล้วนแล้วแต่เป็นกำลังของพระศาสนาทั้งสิ้น หากบุคลากรในพระพุทธศาสนานี้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในพระพุทธศาสนามากเท่าไร การถ่ายทอดหรือการเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็ย่อมมีผลที่เด่นชัดตามไปด้วยเช่นกัน

ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการศึกษา

^๒ พระชนดล นาคพิพัฒน์, “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

^๓ พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรบุญโณ, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

สงเคราะห์อยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า แม้พระสังฆาธิการในอำเภอทองผาภูมิจะให้ความสำคัญแก่การศึกษาในพระพุทธศาสนาเพียงใด แต่ก็มิได้ละเลยการศึกษาในทางสามัญ ซึ่งมีการจัดตั้งโรงเรียนในพื้นที่ของวัด และให้การสนับสนุนทุนการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาบุคลากรของชาติผู้ด้อยโอกาสและผู้มีทุนทรัพย์น้อย ซึ่งส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น

ด้านการเผยแผ่ พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการเผยแผ่อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าพระสังฆาธิการในอำเภอทองผาภูมิ ได้ปฏิบัติหน้าที่ด้านการเผยแผ่ที่อยู่ระดับมาก ซึ่งงานด้านการเผยแผ่นี้ถือว่าเป็นบทบาทที่สำคัญยิ่งไม่แพ้งานด้านการปกครองหรืองานด้านอื่นๆ เพราะบ่งถึงการเอาใจใส่ในความมั่นคงของพระศาสนาและความแผ่หลายแห่งพระสัทธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปญฺโญ** ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์: ศึกษากรณีพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่ามีบทบาทอยู่ในระดับมากทุกด้าน^๔

ด้านสาธารณูปการ พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ด้านสาธารณูปการ อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าพระสังฆาธิการในอำเภอทองผาภูมินั้น มีความได้ตระหนักและให้ความสำคัญกับการก่อสร้างถาวรวัตถุ การบูรณปฏิสังขรณ์ ซ่อมแซมเพื่อเป็นการอนุรักษ์ศาสนสถานและศาสนวัตถุ โดยถือว่าเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาไปสู่อนุชนรุ่นหลัง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหามณเฑียร วรธมฺโม** ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดพังงา พบว่า บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา ด้านการสาธารณูปการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๖๔ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า มีการก่อสร้างอาคารและเสนาสนะโดยยึดแบบอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและ

^๔พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปญฺโญ, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์: ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

ความเป็นไทยและมีการจัดหาทุนในการบำรุงวัดและซ่อมแซมอาคาร รวมทั้งเครื่อง
สาธารณูปโภคต่างๆ^๕

ด้านสาธารณสงเคราะห์ พบว่า พระสังฆาธิการในอำเภอทองผาภูมิมีการบริหาร
กิจการคณะสงฆ์ในด้านสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคณะสงฆ์
ควรมีการปรับปรุงการทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ให้มากขึ้นกว่าเดิม จากผลวิเคราะห์
ดังกล่าวอาจเป็นเหตุมาจากการที่พระสงฆ์เองอาจมีข้อกำหนดในเรื่องของการใช้จ่าย ซึ่งบางครั้ง
ความจำเป็นในด้านสาธารณสงเคราะห์อาจมีความจำเป็นไม่มากเท่าที่ควร เพราะหน่วยงาน
ของรัฐอาจหยิบยื่นความช่วยเหลือก่อนที่จะทางคณะสงฆ์จะช่วย จึงทำให้การทำงานดังกล่าว
เป็นไปอย่างระมัดระวัง จึงทำให้งานด้านดังกล่าวอยู่ในระดับปานกลางซึ่งน้อยกว่าด้านอื่นๆ
สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาชวลิต ชาติเมธี** ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการ
ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์: ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต” ซึ่งผลการวิจัย
พบว่า พระภิกษุสามเณรในจังหวัดภูเก็ตมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการ
บริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านสาธารณสงเคราะห์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.34$)
และเมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า อยู่ในระดับปานกลางเกือบทุกข้อ ยกเว้น เรื่อง
จัดทำถนนภายในวัดให้สะดวกแก่การสัญจรไปมา ซึ่งอยู่ในระดับมาก^๖

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ใน
อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัย พบว่า พระสังฆาธิการในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรีมีการ
บริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านเป็นอย่างดี แต่ยังคงมีบางสิ่งที่จะต้องปรับปรุงพอสมควร ซึ่ง
สามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้

๑. ควรมีข้อตกลงร่วมกัน โดยให้ความสำคัญกับการเข้มงวดในด้านการปกครอง
โดยเฉพาะการประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุสามเณร

^๕พระมหามณเฑียร วรธมโม, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัด
พังงา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๗๙.

^๖พระมหาชวลิต ชาติเมธี, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะ
กรณีพระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสน
ศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๙๖.

๒. ควรจัดให้มีกองทุนส่งเสริมทางด้านการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร
๓. ควรหาผู้สนับสนุนด้านปัจจัย เงินทุน และอุปกรณ์ด้านส่งเสริมการศึกษาให้แก่พระภิกษุ สามเณร เด็ก และเยาวชน
๔. ควรจัดให้มีการเทศนา อบรมสั่งสอนประชาชนทั่วไป
๕. ควรมีกิจกรรมที่สร้างความสามัคคีกันระหว่างวัดกับชาวบ้าน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. ควรจัดส่งให้พระภิกษุในสังกัดเข้าอบรมการใช้คอมพิวเตอร์เพื่อประโยชน์ในการจัดทำข้อมูลต่าง ๆ ภายในวัด และเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่
๒. ควรจัดส่งให้พระภิกษุเข้าอบรมพระนักเทศน์
๓. ให้ทุนการศึกษาแก่พระภิกษุผู้เข้าอบรมต่าง ๆ
๔. ควรจัดให้มีการเทศน์เป็นประจำที่วัดในวันสำคัญต่าง ๆ และในวันอาทิตย์

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรจะศึกษาเรื่องบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยมีการสัมภาษณ์เพิ่มเติม เพื่อจะได้เปรียบเทียบความคิดเห็นพระภิกษุสามเณรกับประชาชนที่มีต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และมีการเพิ่มกลุ่มประชากรให้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิมคือ จากที่เป็นการแบบสอบถามเฉพาะพระภิกษุสามเณรอย่างเดียวให้เพิ่มกลุ่มประชากรที่เป็นประชาชนเข้ามาด้วยเพื่อความชัดเจน และหลากหลายมากยิ่งขึ้น
๒. ควรศึกษาเรื่องประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพื่อจะได้ทราบระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ว่าอยู่ในระดับใด และเป็นแนวทางหาวิธีการที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบัน เพื่อการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์อย่างมั่นคงและยั่งยืน
๓. ควรศึกษาเรื่องระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นให้กว้างมากขึ้น จะได้เป็นการส่งเสริมให้พระสังฆาธิการในแต่ละวัดหันมาสนใจและมีความตื่นตัวเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้มากยิ่งขึ้น และเปลี่ยนกลุ่มประชากรจากในจังหวัดภูเก็ตไปเป็นในจังหวัดอื่นๆ
๔. ควรจะศึกษาและประยุกต์หลักธรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เข้ามาเพื่อความสมบูรณ์ในงานวิจัยยิ่งขึ้น เช่น หลักพรหมวิหาร ๔, หลักอปริหานิยธรรม ๗, และหลักอิทธิบาท ๔ เพื่อนำหลักธรรมมาใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อย่างหลากหลายมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓, ๒๕๔๑.

กฎหมายเถรสมาคม. ฉบับที่ ๒๔ ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ. หมวด ๑ ข้อ ๔.

โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๑.

การศาสนา, กรม กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และ

การพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

_____. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบและคำ สั่งของคณะ
สงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

การศึกษาแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการ รายงานการเสวนา เรื่องบทบาทที่พึงประสงค์
ของวัดและพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย. ๒๕๔๓.

งามพิศ สัตย์สงวน. สังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

เจ้าคณะภาค ๑๖, สำนักงาน คู่มือปฏิบัติงานการคณะสงฆ์. สุราษฎร์ธานี : สำนักงาน
เลขานุการเจ้าคณะภาค ๑๖ วัดท่าไทร, ๒๕๔๗.

ชู ชนะแก้ว และคณะ. “บทบาทของพระสงฆ์กับการศึกษาสงเคราะห์”. รายงานการวิจัย.
กรมการศาสนา : สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ๒๕๔๓.

ดิณ ปรัชญพฤทธิ์. หลักการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๓๙.

ทองหล่อ เดชไทย. หน่วยที่ ๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุข. นนทบุรี :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๕.

ธีรฤทธิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เณลิมจิรรัตน์. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร :
อักษรปริทรรศน์, ๒๕๓๔.

- บรรจบ เนียมมณี. **หลักการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๓.
- ประกอบ กรรณสูตร. **สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุขภาพการพิมพ์, ๒๕๔๒.
- ประทาน คงฤทธิ์ศึกษากร. **สุขภาพในฐานะปกครองตนเอง**. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตบริหารศาสตร, ๒๕๓๙.
- ปราชญา กล้าผจญ. **พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. **ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- ปิยโสภณ (นามแฝง). **ก้าวใหม่แห่งคณะสงฆ์ การศึกษาเผยแผ่และการปกครอง - ก่อสร้าง**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล เจียฮั่ว, ๒๕๔๖.
- พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๒.
- พระครูมงคลคีลวงศ์ (กุศล คนธวโร) พระมหาหุ่น ธีรปโย และพระศรีรัตนมุนี (ขวัญรัก มหาวายาโม). **พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท. การแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย**. ๒๕๒๖.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปโย). **เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน). **ธรรมญาณนิพนธ์ : 100 ปีพระพุทธวรญาณ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.
- พระมหาสมทรง สิรินุโร. **นายแพทย์ประเวส วะสี. นายสมบุญ สุธาส์ราญ และ ส. ศิวรักษ์. บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเกล็ดไทย จำกัด, ๒๕๒๕.
- พระมหาเสริมชัย ชยมงฺคโล. **การบริหารวัด**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอช เอ พี เพรส จำกัด, ๒๕๓๙.
- พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ฐมฺมจิตโต). **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑.
- พระศรีศาสนวงศ์ (มีชัย วีรปโย). **อธิบายกฎหมายเถรสมาคม**. หจก. ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๑.

พะยอม วงศ์สารศรี. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : พรวนการพิมพ์,
๒๕๔๒.

พุทธทาสภิกขุ. การบริหารธุรกิจแบบพุทธ. กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย, มปป.

ยนต์ ชุ่มจิต. ความเป็นครู. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๐.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ : นาน
มีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.

วิโรจน์ สารรัตน์. การบริหาร หลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๒.

วีระ อำพันสุข. พุทธธรรมกับการบริหารบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : เอรวิณ
การพิมพ์, ๒๕๒๖.

สงวน สุทธิเลิศอรุณ. ทฤษฎีและปฏิบัติการทางจิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อักษร
พัฒนาพานิชย์, ๒๕๒๗.

สมคิด บางโม. การบริหาร. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.

สมเด็จพระมหาธีรราชมงคลอาจารย์ (ช่วง วรบุญโณ). การเผยแผ่พระพุทธศาสนา. คู่มือพระสังฆาธิ
การว่าด้วยเรื่อง การคณะสงฆ์และการพระศาสนาในทวี พลรัตน์
(บรรณาธิการ). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

สมพงษ์ เกษมสิน. การบริหาร. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไพบูลย์ สารานุกรม, ๒๕๑๔.

_____. การบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.

สมยศ นาวิการ. การบริหารเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๓๙.

_____. การบริหารเชิงกลยุทธ์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ บรรณ
กิจ, ๒๕๔๔.

สมาน รังสียกฤษฎ์ และสุธี สุทธิสมบูรณ์. หลักการบริหาร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
สวัสดิการสำนักงาน, ๒๕๒๗.

สมาน รังสียกฤษฎ์. การบริหาร. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗.

สัมพันธ์ ภูไพบูลย์. องค์การและการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : พิทักษ์อักษร,
๒๕๔๒.

สุพัตรา สุภาพ. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
๒๕๓๘.

สุพิน เกชาคุปต์. การจัดการปฏิบัติงาน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๔๔.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. **การบริหารงานแบบพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ส่องสยาม จำกัด, ๒๕๓๘.

สุรียรี ศิริโกคาภิรมย์. **การวิจัยทางการศึกษา**. ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖.

เสนาะ ดิยาวี. **หลักการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

อดุลย์ ตันประยูร. **สังคมวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙.

(๒) วิทยานิพนธ์

กฤษดา มมตะขบ. “ทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕”. **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๔๓.

ธัญพร พงษ์โสภณ. บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้นำและปลูกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น (ศึกษากรณี พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสจังหวัดกาญจนบุรี). **วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต มหาบัณฑิต (สื่อสารมวลชน)**. (คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙).

นวรรตน์ สุวรรณผ่อง. “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ไทยกับงานสังคมสงเคราะห์จิตเวช : ศึกษากรณีวัดที่มีสำนักสมถวิปัสสนากรรมฐานเขตกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**. (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๒๔.

ปกรณ์ ศรีดอนแฝ. “บทบาทวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการหน้าสายวิชาและครูในเขตการศึกษา ๖”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร), ๒๕๒๓.

พระกิตติศักดิ์ ยโสธรโร. “บทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๓๙.

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปัญญา. “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑.

- พระชนดล นาคพิพัฒน์. “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑.
- พระปลัดเกียรติศักดิ์ สินทวีกุล. “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), ๒๕๓๘.
- พระมหาภุชญา นันทเพชร. ทศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม**. (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์), ๒๕๔๐.
- พระมหาจิตติภัทร อจลธมโม. “บทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๓๗.
- พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ. บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน). **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๔๔.
- พระมหาบุญเลิศ ธมฺมทสฺสี. ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชาวิทยาคม. **ปริญาพุทธศาสนตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๓.
- พระมหาสัญญา ปญฺญานิโก. การศึกษารูปแบบและแนวทางในการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๓.
- พินิจ เพ็ชรดารา. บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามการรับรู้ของ ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร. **วิทยานิพนธ์ปริญาศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.
- พินิจ ลาภานานนท์. “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท. โครงการหนังสือเล่มสถาบันวิจัยสังคม” **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**. (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๒๙.
- เริงฤทธิ์ พลนามอินทร์. บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาในจังหวัดอุดรธานี. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาไทยคดีศึกษา. (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๔๐.
- วรรณณี ภาณุวัฒน์สุข. บทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร.

วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), ๒๕๔๓.

สัมฤทธิ์ ทำเหล็กเจริญ. “ปัญหาในการปฏิบัติงานของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดปทุมธานี”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง), ๒๕๔๖.

สุนทร กุญชร. บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), ๒๕๔๕.

สุรพล สุวดีกุล. ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดระนอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), ๒๕๔๕.

เหลือ เอกตะคุ. บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียนมัธยมศึกษา ในทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), ๒๕๔๒.

(๓) ผลงานที่ไม่ได้พิมพ์เผยแพร่

ชุบ กาญจนประกร. **หลักรัฐประศาสนศาสตร์**. (เอกสารโรเนียว) คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. พ.ศ. ๒๕๑๐. น. เอกสารประกอบคำบรรยาย ๒๕๐๖.

สถิติวัดจากสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัดกาญจนบุรี พ.ศ. ๒๕๕๔

สถิติจากบันทึกข้อมูลการอบรมพระนวกะ คณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๓

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

การบริหารกับการจัดการ. www.sianhr.com, สืบค้น วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓.

การบริหารกับการจัดการ. หน้า ๑๐๒. www.sianhr.com, สืบค้น วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓.

ภาษาอังกฤษ

Chapman, E.N. **Supervisor Survival Kit**. 2nd ed. California : Science Research Associates Inc., 1995.

Cronbach, Lee J. **Essentials of psychological testing**. 4th ed. New York : Harper & Row, 1971.

Don Hellriegel. **Management**. 3rd ed. Addison - Wesley Publishing Company Inc., 1982.

Gulick, L. and Urwick, L. **Papers on the Science of Administration**. New York : Institute of Public Administration, 1973.

Henri Fayol. **Industrial and General Administration**. New York : Mc-Graw Hill, 1930.

Ouchi, William. **Organization and Management**. Eaglewood Cliffs : Prentice Hill, 1971.

Yoder, Dale. **Personnel Principles and Policies**. 4th ed. Englewood Cliffs : New Jersey Prentice - Hall. Inc., 1956.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร., โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖-๙๑๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๑๐

วันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขออนุมัติครุภัณฑ์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปญฺโญ

ด้วย พระสมุห์กำพร สุชาโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๔๔๙ นิสิตปริญญาโทหลักสูตร พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาท่านเป็น ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธ ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่ง ว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๔
พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปญฺโญ

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปญฺโญ)

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร.,โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖-๙๑๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๑๐

วันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระปลัดสามารถ ธมฺมธโร

ด้วย พระสมุห์กำพร สุขาโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๔๙ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษายาทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ได้ผ่านตรวจแล้ว

พระปลัดสามารถ ธมฺมธโร

๑๓ มิถุนายน ๕๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง โทร.,โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖-๙๑๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๑๐

วันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชชนันท์ อิศรเดช

ด้วย พระสมุห์กำพร สุขาโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๔๙ นิสิตปริญญาโทหลักสูตร พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็น ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธ ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่ง ว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร., โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖-๙๑๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๑๐

วันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.ยุธนา ปราณีต

ด้วย พระสมุห์กำพร สุชาโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๔๙ นิสิตปริญญาโทหลักสูตร พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็น ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธ ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่ง ว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ดร.ยุธนา ปราณีต

(ดร.ยุธนา ปราณีต)
๓๐ มิ.ย. ๕๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร., โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖-๔๑๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๑๐

วันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขออนุมัติตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ วันชัย สุขตาม

ด้วย พระสมุห์กำพร สุชาโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๔๙ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

อ.วันชัย
23.6.54

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๑๓

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม

๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
การบ่มัสการ พระครูศรีกิตติสุนทร รองเจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระสมุห์กำพร ฉายา สุขโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๔๔ นิสิต
ปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหาร
กิจการคณะสงฆ์ อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระภิกษุสงฆ์ภายในสังกัดของ
พระคุณท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการ
เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์
ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

ร.ม.ท.ร.ม./ร.ม.ค.ค.ค.ค.ค.ค.

๑๐๕๖
(พระครูศรีกิตติสุนทร)
๒ กันยายน ๒๕๕๔

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน

นายอานนท์ นรมาตรี โทร. ๐๘๙-๒๒๙-๔๑๙๔

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๑๓

๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูวรกาญจนโชติ รองเจ้าคณะอำเภอทองผาภูมิ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระสมุห์กำพร ฉายา สุขชาติ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๔๙ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากวัดที่อยู่ในสังกัดของพระคุณท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้ จึงน้อมสกราบมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ประสานงาน

นายอานนท์ นรมาตร โทร. ๐๘-๙๒๒๙-๔๑๙๔

ภาคผนวก ค**ผลการหาดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า IOC)**

ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง(IOC) ของแบบสอบถาม
เกี่ยวกับ บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ
จังหวัดกาญจนบุรี

ข้อ	ชื่อแบบสอบถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	๑. ด้านการปกครอง								
๑	การควบคุมดูแลพระภิกษุสามเณรในปกครองให้สงบเรียบร้อย	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๐๘	ใช้ได้
๒	การจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านข้อวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย	๑	๑	๑	๐	๐	๓	๐.๐๖	ใช้ได้
๓	การออกกฎ ระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๐๘	ใช้ได้
๔	การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุความขัดแย้ง หรือลงนิคหกรรม	๑	๑	๑	๐	๐	๓	๐.๐๖	ใช้ได้
๕	การออกกฎ ระเบียบข้อบังคับต่างๆแก่พุทธศาสนิกชน เช่น การห้ามเล่นการพนัน ห้ามดื่มสุรกายบริเวณในวัด	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๐๘	ใช้ได้
๖	การบริหารจัดการกิจการของวัด เช่น บัญชีรายรับ-รายจ่ายให้เป็นไปด้วยดี	๑	๑	๑	๐	๐	๓	๐.๐๖	ใช้ได้
	๒. ด้านการศาสนศึกษา								
๑	การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมสำหรับบาลีและหรือนักธรรมชั้นภายในวัด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	การควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนนักธรรมบาลีแก่พระภิกษุสามเณรอย่างทั่วถึง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	การสรรหาและพัฒนาครูสอนนักธรรมและบาลี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	การจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรที่สอบธรรมสอบบาลี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	ชื่อแบบสอบถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๕	การส่งเสริมสนับสนุนให้มีการเรียนการสอนธรรมศึกษาแก่ประชาชนและนักเรียนโดยทั่วไป	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖	ยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติธรรมเปรียญธรรมประโยคต่างๆและครูพระสอนศีลธรรมให้มีขวัญและกำลังใจ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์									
๑	การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	การเป็นครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาต่างๆ ตลอดจนสนับสนุนโรงเรียนวิถิพุทธ	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๐๘	ใช้ได้
๓	การจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด	๑	๑	๑	๐	๐	๓	๐.๐๖	ใช้ได้
๔	การจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวินาศาติย์	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๐๘	ใช้ได้
๕	การประสานการจัดหางบประมาณในการสร้างอาคารเรียน ห้องเรียน หรือห้องจริยศึกษา	๑	๑	๑	๐	๐	๓	๐.๐๖	ใช้ได้
๖	การจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา									
๑	การจัดให้มีการบรรยายธรรมทางวิทยุกระจายเสียงหรือสถานีวิทยุโทรทัศน์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	การเทศนาสั่งสอนแก่ประชาชนโดยทั่วไปให้ตั้งอยู่ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นประจำ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	การจัดหาหนังสือไหว้พระสวดมนต์เพื่อ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	ชื่อแบบสอบถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
.	ผู้รักษาศิลปวัฒนธรรมไว้เพียงพอ								
๔.	จัดให้มีศูนย์ปฏิบัติการขึ้นภายในวัดและมีพระอาจารย์สอนการปฏิบัติธรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.	ฝึกอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้และวิธีการเผยแพร่ธรรมะ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖.	การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕. ด้านการสาธารณูปการ									
๑.	การควบคุมดูแลการก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดและที่ธรณีสงฆ์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.	การควบคุมดูแลและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.	การจัดทำแผนพัฒนาวัดให้สอดคล้องกับแผนการพัฒนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.	การแต่งตั้งคณะกรรมการวัดเพื่อจัดการด้านสาธารณูปการ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.	การจัดการระบบสาธารณูปโภคภายในวัด เช่นน้ำประปา ไฟฟ้า ให้เรียบร้อย	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๐๘	ใช้ได้
๖.	การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎหมาย และพระธรรมวินัย	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๐๘	ใช้ได้
๖. ด้านสาธารณสงเคราะห์									
๑.	จัดทำถนนภายในวัดให้สะดวกแก่การสัญจรไปมา	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๐๘	ใช้ได้
๒.	การให้การสนับสนุนเงินทุนหรือดำเนินการสร้างถนน ประปาหมู่บ้านชุมชน	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๐๘	ใช้ได้

ข้อ	ชื่อแบบสอบถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๓.	การช่วยเหลือกิจการของชุมชนที่เป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๐๘	ใช้ได้
๔.	การบรรเทาช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ เช่น อุทกภัย อัคคีภัย ธรณีพิบัติภัย เป็นต้น	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๐๘	ใช้ได้
๕.	การจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชราและเด็กที่ถูกทอดทิ้ง เป็นต้น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖.	การจัดหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล และจัดอบรมประชาชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ภาคผนวก ง
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เรื่อง

บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

คำชี้แจง

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี อันจะเป็นประโยชน์ และเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้งยังสามารถใช้เป็นแนวทางแก้ไขปัญหาคอขวด และการพัฒนาระบบการบริหารต่อไป

ข้อมูลที่ได้จะแปลผลการวิจัยโดยภาพรวม ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของท่านเป็นความลับ และใช้ประโยชน์เฉพาะในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เท่านั้น จะไม่มีผลกระทบต่อนานหรือหน่วยงานของท่านแต่ประการใด

แบบสอบถามนี้ แบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะอื่นๆในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า คงจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากพระภิกษุสามเณรในจังหวัดกาญจนบุรีเป็นอย่างดี จึงขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

พระสมุห์กำพร สุชาโต (พิเชฐสกุล)

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง
บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ
จังหวัดกาญจนบุรี

ตอนที่ ๑ สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความที่เป็นจริงที่เกี่ยวข้องกับผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. สถานภาพ

☐ พระภิกษุ ☐ สามเณร

๒. อายุ

☐ ต่ำกว่า ๒๐ ปี ☐ ๒๐ - ๓๐ ปี
☐ ๓๑ - ๔๐ ปี ☐ ๔๑ - ๕๐ ปี
☐ ๕๑ - ๕๙ ปี ☐ ๖๐ ปีขึ้นไป

๓. จำนวนพรรษา

☐ ไม่มีพรรษา ☐ ๑ - ๕ พรรษา
☐ ๖ - ๑๐ พรรษา ☐ ๑๑ - ๑๕ พรรษา
☐ ๑๖ - ๑๙ พรรษา ☐ ๒๐ พรรษาขึ้นไป

๔. วุฒิการศึกษาสามัญ

☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี
☐ ปริญญาตรี
☐ สูงกว่าปริญญาตรี

๕. วุฒิการศึกษาทางธรรม

☐ ไม่มีวุฒิทางธรรม ☐ นักธรรมชั้นตรี
☐ นักธรรมชั้นโท ☐ นักธรรมชั้นเอก

๖. วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม

☐ ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม ☐ เปรียญธรรม ประโยค ๑ - ๓
☐ เปรียญธรรม ๔ - ๖ ประโยค ☐ เปรียญธรรม ๗ - ๙ ประโยค

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับบทบาทที่ปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ว่าท่านปฏิบัติในระดับใด ที่ตรงกับสภาพความเป็นจริง โดยกำหนดระดับคะแนน ดังนี้

- ๕ หมายถึง มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับมากที่สุด
 ๔ หมายถึง มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับมาก
 ๓ หมายถึง มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับปานกลาง
 ๒ หมายถึง มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับน้อย
 ๑ หมายถึง มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ข้อที่	บทบาทของพระสังฆาธิการ	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	๑. ด้านการปกครอง					
๑.๑	การควบคุมดูแลพระภิกษุสามเณรในปกครองให้สงบเรียบร้อย					
๑.๒	การจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านข้อวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย					
๑.๓	การออกกฎ ระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ					
๑.๔	การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุความขัดแย้ง หรือลงนิคหกรรม					
๑.๕	การออกกฎ ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ แก่พุทธศาสนิกชน เช่น การห้ามเล่นการพนัน ห้ามดื่มสุรารายบริเวณในวัด					
๑.๖	การบริหารจัดการกิจการของวัด เช่น บัญชีรายรับ-รายจ่ายให้เป็นไปด้วยดี					

ข้อที่	บทบาทของพระสังฆาธิการ	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	๒. ด้านการศาสนศึกษา					
๒.๑	การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมสำหรับบาลีและหรือนักธรรมชั้นภายในวัด					
๒.๒	การควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนนักธรรมบาลีแก่พระภิกษุสามเณรอย่างทั่วถึง					
๒.๓	การสรรหาและพัฒนาครูสอนนักธรรมและบาลี					
๒.๔	การจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรที่สอบธรรมสอบบาลี					
๒.๕	การส่งเสริมสนับสนุนให้มีการเรียนการสอนธรรมศึกษาแก่ประชาชนและนักเรียนโดยทั่วไป					
๒.๖	ยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติธรรมเปรียญธรรมประโยคต่างๆ และครูพระสอนศีลธรรมให้มีขวัญและกำลังใจ					
	๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์					
๓.๑	การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ					
๓.๒	การเป็นครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาต่างๆ ตลอดจนสนับสนุนโรงเรียนวิถีพุทธ					
๓.๓	การจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด					
๓.๔	การจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนานานาชาติ					
๓.๕	การประสานการจัดหางบประมาณในการสร้างอาคารเรียน ห้องเรียน หรือห้องจริยศึกษา					

ข้อที่	บทบาทของพระสังฆาธิการ	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๓.๖	การจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชน					
	๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา					
๔.๑	การจัดให้มีการบรรยายธรรมทางวิทยุกระจายเสียงหรือสถานีวิทยุโทรทัศน์					
๔.๒	การเทศนาสั่งสอนแก่ประชาชนโดยทั่วไปให้ตั้งอยู่ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นประจำ					
๔.๓	การจัดหาหนังสือไหว้พระสวดมนต์เพื่อผู้รักษาศีลฟังธรรมไว้เพียงพอ					
๔.๔	จัดให้มีศูนย์ปฏิบัติธรรมขึ้นภายในวัดและมีพระอาจารย์สอนการปฏิบัติธรรม					
๔.๕	ฝึกอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้และวิธีการเผยแผ่ธรรมะ					
๔.๖	การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชน					
	๕. ด้านการสาธารณูปการ					
๕.๑	การควบคุมดูแลการก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดและที่ธรณีสงฆ์					
๕.๒	การควบคุมดูแลและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด					
๕.๓	การจัดทำแผนพัฒนาวัดให้สอดคล้องกับแผนการพัฒนา					
๕.๔	การแต่งตั้งคณะกรรมการวัดเพื่อจัดการด้านสาธารณูปการ					
๕.๕	การจัดการระบบสาธารณูปโภคภายในวัด เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า ให้เรียบร้อย					

ข้อที่	บทบาทของพระสงฆ์	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๕.๖	การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎหมาย และพระธรรมวินัย					
	๖. ด้านสาธารณสงเคราะห์					
๖.๑	จัดทำถนนภายในวัดให้สะดวกแก่การสัญจรไปมา					
๖.๒	การให้การสนับสนุนเงินทุนหรือดำเนินการสร้างถนน ประปาหมู่บ้าน ชุมชน					
๖.๓	การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของชุมชนที่เป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์					
๖.๔	การบรรเทาช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ เช่น อุทกภัย อัคคีภัย ธรณีพิบัติภัย เป็นต้น					
๖.๕	การจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชราและเด็กที่ถูกทอดทิ้ง เป็นต้น					
๖.๖	การจัดหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและจัดอบรมประชาชน					

ตอนที่ ๓ ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะอื่น ๆ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ใน
อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

๑. ด้านการปกครอง

ปัญหาและอุปสรรค.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ.....
.....
.....

๒. ด้านการศาสนศึกษา

ปัญหาและอุปสรรค.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ.....

.....

๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ปัญหาและอุปสรรค.....

.....

ข้อเสนอแนะ.....

.....

๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ปัญหาและอุปสรรค.....

.....

ข้อเสนอแนะ.....

.....

๕. ด้านการสาธารณูปการ

ปัญหาและอุปสรรค.....

.....

ข้อเสนอแนะ.....

.....

๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ปัญหาและอุปสรรค.....

.....

ข้อเสนอแนะ.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ตอบแบบสอบถาม

ภาคผนวก จ

ผลการหาความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า Alpha)

ผลการหาความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า Alpha)

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Alpha if Item Deleted
ปกครอง๑	119.0333	473.2057	.3801	.9338
ปกครอง๒	118.8333	471.3161	.4334	.9334
ปกครอง๓	119.2333	471.2885	.4516	.9332
ปกครอง๔	119.2000	473.6138	.3027	.9346
ปกครอง๕	119.4000	467.0759	.5427	.9325
ปกครอง๖	119.0667	467.5816	.4990	.9328
ศาสนศีก๑	119.2333	473.7023	.3672	.9339
ศาสนศีก๒	119.1333	480.3954	.2373	.9347
ศาสนศีก๓	119.2667	473.0989	.4012	.9336
ศาสนศีก๔	119.1667	479.5230	.2611	.9346
ศาสนศีก๕	119.1667	463.7989	.6054	.9320
ศาสนศีก๖	119.4333	463.8402	.5799	.9321
สงเคราะห์๑	119.2000	457.4759	.6606	.9313
สงเคราะห์๒	119.2667	466.9609	.3960	.9339
สงเคราะห์๓	119.3000	461.8034	.5797	.9320
สงเคราะห์๔	119.5667	469.8402	.3842	.9339
สงเคราะห์๕	119.4000	469.9724	.5849	.9325
สงเคราะห์๖	119.2667	471.2368	.5050	.9329
เผยแผ่๑	119.3000	466.3552	.5851	.9322
เผยแผ่๒	119.4000	460.9379	.5827	.9320
เผยแผ่๓	119.2000	463.6138	.6346	.9318
เผยแผ่๔	119.3667	460.3782	.5752	.9320
เผยแผ่๕	119.2667	472.0644	.4528	.9333
เผยแผ่๖	119.2000	446.0966	.6624	.9310
สาธารณ๑	119.7667	445.2885	.6228	.9316

សាធារណៈ២	119.3333	454.6437	.5590	.9322
សាធារណៈ៣	119.4333	461.7713	.4445	.9335
សាធារណៈ៤	119.3000	451.8724	.6814	.9308
សាធារណៈ៥	119.9000	451.9552	.5765	.9321
សាធារណៈ៦	119.6333	462.7920	.5507	.9323
សាធារណៈ៧	119.9667	451.8954	.6754	.9309
សាធារណៈ៨	119.9333	459.9954	.5081	.9327
សាធារណៈ៩	119.8333	445.8678	.6339	.9314
សាធារណៈ១០	119.2000	447.9586	.6196	.9315
សាធារណៈ១១	120.1333	452.7402	.5241	.9329
សាធារណៈ១២	119.6667	453.8851	.5610	.9322

_RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Reliability Coefficients

N of Cases = 30.0

N of Items = 36

Alpha = .9344

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	: พระสมุห์กำพร สุชาโต (พิเชฐสกุล)
เกิด	: ๑ มิถุนายน ๒๕๑๖
สถานที่เกิด	: กรุงเทพมหานคร
การศึกษา	: มัธยมต้น โรงเรียนวัดสระเกศ มัธยมปลาย โรงเรียนชินโรวินวิทยาลัย ปริญญาตรี มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ บริหารธุรกิจ สาขาการบัญชี นักธรรมชั้นเอก จังหวัด กาญจนบุรี
อุปสมบท	: ๙ กรกฎาคม ๒๕๔๙
สังกัด	: วัดท่าขนุน ๒๓๕ หมู่ที่ ๑ ตำบลท่าขนุน อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ๗๑๑๘๐
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดท่าขนุน ๒๓๕ ม.๑ ต.ท่าขนุน อ.ทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี